

VÄRSKE RÕHK

number 48 / talv 2016

MARGIT LÕHMUS · TÕNIS TOOTSEN · KELLY TURK · ERKI LIND
ANN VIISILEHT LAURI KALDOJAST · MAARJA HELENE MERISTE JIM ASHILEVIST

Intervjuu MANFRED DUBOVIGA

Illustratsioonid KÄRT EINASTO · fotod EPP SALULAI

ANNA KAARE ANNA KAARE KAARE E

Terasnaine

ma olen terasnaine
originaalilähedane masstoodang
päev läbi kuulen kuidas sees pöörlevad hammasrattad
süsteem toimib hästi
kord kuus riputan sildi ette –
hooldustöödeks suletud –
ja tiksun edasi
ma olen terasnaine
metallide sulam
võid öelda mulle mida tahes
ma ei võpata ka
mind lüües
peksad vaid endal nukid veriseks
asjatu katse end tõestada
terasnaine
külm kalkuleeriv murdumatu
täiuslik masin
see ei ole veri
mis mu jalgu mööda alla voolab –
see on rooste
kuskil on arvutused viltu läinud
tehasest tehti kehva tööd
silmist lekib
alatasa
need ei ole pisarad
terasnaised ei nuta
see on tootmisviga

Klaasnaine

tervishoiumuuseumi viimase korruse
klaasnaine
sisikond häbitult nähtaval
maks ja kopsud
süda
emakas
aju
kõik on välja pandud
vaatamiseks
tal ei ole saladusi
kõik mis peaks olema
sees
salajane
varjatud
paistab läbi klaasnaha kõigile

minu nahk ei paista läbi
ometi tundub vahel
et me ei olegi temaga
nii väga erinevad
ei ole samuti kunagi osanud
hoida endale seda
mis peaks varjatuks jääma

Nutunaine

jah, nutangi
kui mu peale karjutakse
isegi kui tõstad häält minimaalselt
isegi kui alustasin mina
tüüpiline emane
selliste kohta öeldakse
silmad märja koha peal
palju vähemastki piisab
aktiveerimaks ülitegusad pisarakanalid
nutan kui seelikulukk ei lähe enam kinni
kui toit pliidil kõrbeb
rikub uue poti ära –
viisteist eurot ikkagi!
ulun silmad peast
kui ülemus teeb märkuse
kui leian, et teed mulle liiga
või üldse keegi teeb – minu meelest
esimene reaktsioon on
alati nuuksuma hakata
kuni nina on paksult tattti täis
silmad paistes
raske hingata
pidama ei saa kah
kurat, ma võin kohe ka nutma hakata
sest kirjutasin nii nõmeda luuletuse
aga tead, kallis
ma ei nutnud, kui suri lähedasi
kui ümberringi vaid hala ja pisarad pisarad pisarad
šokeerisin sugulasi
enda *resting bitchface* sündroomiga
milline ükskõikne eit
ei nuta kriisiolukorras
saan hakkama kõigega
ega muud ei jäägi ju üle
ja pisarad on niikuinii juba triviaalsuste peale kulutatud

ei nuta siis ka
kui sinagi peaksid surmasuus vaakuma
(palun ära sure)
kui ema vähk otsustaks naasta
(palun ära tule tagasi)
kui ise olen ühe jalaga hauas
keegi ju peab tugev olema
lase ma nutan siis oma jooksvaid sukasilmi
oma väljamõeldud solvumist
oma pisiasju
las ulun kuni silmad on kuivad
ja midagi pole järel lõputust silmaveevarust
siis tead
kui asi tõeliselt hapuks läheb
võib minu peale kindel olla

Igapäevane sõjatanner

peopessa surutud võtmed
enesekaitse seegi
piilud vargsi üle õla
palun palun palun ära märka mind
hei tüdruk
kuhu need pikad jalad ka viivad?
krasaavitsa
anna muusikat kuulata klappidest
nii kena naine ei ole ju kade
ja mis täna õhtul teed?
vasta nüüd, naerata ometi
liiga uhke oled vä
ei kõlba rääkida vä
lits raisk
mõttetu eit
faking lesbar

teame teame sinusuguseid

Rokenroll

tüdruk, tule
vaatame koos margikogu
su buss niikuiii just läks
kõige kaduva teed
sinu enesekindluse jälgedes
tüdruk, tule
mängin sulle kitarri
mõned õlled ootavad külmas
sinu emalt pätsatud huulepulgast lõõmavaid huuli
tule nüüd, tüdruk!
diivan on lahti, küll mahume
sul pole midagi karta
ja juhtumisi
kuhugi minna
ja ...
hei!
kas magad kodus ka riietega?
see on rokenroll, beibi!

*

stsenaarium
mitmeid tuhandeid kordi
läbi mängitud
elu on lihtne ja ise ta
tahtis
ei hakanud ometi vastu
paistis vanem
eks nad kõik ole parajad libud
igatahes
see on rokenroll, beibi

*

mees, kuule
see viieteistaastane sinu voodis
ei kujutanud muide ettegi
et temalgi on õigus
ei öelda.
see on rokenroll, beibi

TIBOR NOÉ KISS

AINULT SEE KOLGAS

Katkendid romaanist „Miks sa ometi ei maga”

Ungari keelest Berit Puidet

Asulasse viis noolsirge külavahetee. Kunagi seisid teepervel paplid. Siis pani aga Antal Pongrácz asulale käpa peale ja lasi jalamaid kõik paplid maha võtta. Sestpeale paistsid vaid maisipõllud, mõni kidur puu ning hüljatud õlimahuti. Külavaheteed ääristas prügi. Plastpudelid, kilekotid, suitsukonid, lapsed viskasid hommikul kõik kooliteele maha. Plastmass sädeles nagu veepind, õhtuti aga lausa helendas pimedas. Siis kõrvetas päike kõik ära. Lõpuks ei jäänud järele muud kui käkras, üles sulanud praht. Päike kuivatas ära põõsad ja rohulibled, isegi inimeste kehad. Nahk muutus pärgamendi-laadseks ja rebenes ainsa puudutuse peale.

Kusagil rohuliblede vahel redutasid Feri Gulyási proteesid. Need olid teda bussis seganud ja igemeid rõhunud, kui ta pead vastu akent toetas magada proovis. Ta võttis proteesid suust, mähkis taskurätikusse ja pistis siis kotti. Ja kaotas ikkagi ära. Tõmbas need koos taskurätikuga kotist välja, kui kodu poole sammus. Alles köögis sai aru, et on nad ära kaotanud. Haukas vorstivõileiba, aga polnud millegagi närida. Ta väntas tagasi ristmikuni, lootes proteesid üles leida. Pärast kolmandat ringi ta väsis ära. Lükkas siis ratast juba ainult käekõrval ning vaatas iga põõsa alla. Veeretas jalgratast, istus aeg-ajalt sadulasse, sõtkus pedaale ja kärutas edasi. Niikaua, kuni väljas läks pimedaks.

*

Üksteise kõrval reas seisis kümme ühesugust hoonet. Majad olid rajatud riigimajandi töötajate tarbeks. Köök, sahv, pööning, veranda. Kahe toa vahel kahhelahi, vannitoas plekkvann, vesiklosett, osaliste mugavustega. Majaderea vastas asus metsatukk, keset metsa aas – kunagine jalgpalliväljak. Seal korraldati majandi võistkondade vahel meistrivõistlusi. Karjakud

traktoristide vastu, väljaku ääres sada inimest. Kõige rohkem väravaid lõi Feri Gulyás. Ta tundis kõiki rohututte ja teadis täpselt, kus on suurimad augud.

Kunagist väljakut meenutasid vaid kaks roostetavat raudraami. Need jalgpalliväravadki kasvasid aga aegamööda umbrohtu. Veetorni hoov seisis tühjalt, nii ka katkiste klaaside ja päevavalguslampide kõntidega kaalukoda. Tühjalt seisis angaarid ja tallid. Pood veel töötas, Antal Pongrácz tegi selle päevas kaks korda pooleks tunniks lahti. Metsatuka kõrval asuvas kahekorruselises hoones tegutses ka sõltuvushaigete dispensar. Dispanseri elanikud vantsisid hoovis ringi, pidžaama seljas ja sussid jalas. Kui jõud rauges, najatusid nad vastu tara või istusid poe ette pingile. Mõni neist sõandas isegi asulasse minna. Nad astusid vankuval sammul, nahk kollakaspruun ja silmad tuhmid. Suitsu keerasid nad endale käsitsi, veini jõid plasttopsist. Esimese annuse said nad varahommikul teispoolt aeda. Nad pugesisid gaasiballoonide hoidla taha peitu ja võtsid värisevi käsi traataia juurde rivvi. Veini tõi neile külast Laci Pék. Viiekümne forintit eest sai tema käest kakssada grammi, see oli kõigile soodne tehing.

★

Feri Gulyás virutas taskulambi vastu maad ja vandus. Ta astus porilompi. Majadeesine kruusatee oli veeloike täis. Asula elanikud olid esimest korda taotlenud tee asfalteerimist juba kolmkümmend aastat tagasi. See on ainult kakssada viiskümmend meetrit, lõugas vana Gulyás vallamaja ees. Vaevu suudeti ta Moskvitši lükata. Mõni kuu hiljem ilmus asulasse kaks maamöötmjat. Nad torkasid toed savisesse pinnasesse, tegid märkmeid, mõõtsid, võtsid poes klõmaka kangemat ja tegid siis minekut. Rohkem neid seal kandis ei nähtud. Feri Gulyás paterdas mudas edasi. Vares viis ära. Nii ütleb ta Irénkele, kui too küsib, kuhu proteesid jäid.

Naabrid ajasid teda närvi. Laci Péki köögilamp põles vahetpidamata, läbi ribikardinate immitseisid aeda valgusvihud. Hoovis seisis kilekasvuhooned, tuul sakutas ja rapsis kilet. Feri Gulyás ei saanud selle lärmi tõttu mõnikord magadagi. Bandi Szokola koera suutis ta samuti vaevu välja kannatada, loom lamas terve päev ketis prügihunniku otsas. Ta kuulis koera haukumist isegi unes. Kui ta aga silmad avas, viirastus tema ees koera vahutav suu. Või risu täis hoov. Kuidas niimoodi elada saab. Ta kinnitas traataiale eterniitplaadid, et ei peaks ära visatud

karastusjoogipudeleid, roostetavat pesumasinat ja sellest välja kasvanud põõsast nägema.

*

Kuueteistkümneaastaselt võitis ta rajooni meistrivõistlused. Seal nägi ta esimest korda staadionit. Poiss asus võistlema paljajalu, jooksujalanõud ainult segasid teda. Ta alustas kohe sprindiga ja rebis end juba esimeste sammudega teistest pikalt ette. Sa oled nagu Abebe Bikila, ütles üks ülikonnas mees talle medalit kaela riputades. Ta arvas, et mees on lõõskava päikse käes kuumarabanduse saanud. Alles hiljem sai ta teada, et too ei olnud niisama soninud, Antal Pongráczy isa selgitas talle asja ära. Pärast võistlust läksid nad bussi peale. Nad istusid bussi eesotsas, isa näitas bussijuhile medalit ja nad ei pidanud isegi piletit ostma. Sellegipoolest ei saanud temast jooksjat, spordikool oli liiga kaugel ja isa ei lubanud teda linna.

Hiljem sattus ta sinna ikkagi. Ta vaatas rāpaseid tänavaid, laohooned ja korstnaid. Inimesed kõndisid tänaval silmad maas. Kõikjal olid paneelmajad, niite ja metsi mitte kusagil. Buss peatus tehase värava ees. Konservitehases kleepis ta esialgu etikette, puhastas ube ja sortis kurke, hiljem sai temast tsehhijuhataja asetäitja. Ta nõustus sotsialistlike aadetega, aga parteisse ei astunud. Vanemad olid talle piisavalt jutustanud, mida tähendas olla teenija, oma isandad olid ka sotsialismiajal. Nemaadki polnud paremad kui endised, ka nende ees pidi lõmitama. Tal ei lubatud komitaadi parteisekretärile isegi küsimusi esitada. Pärast külaskäiku tehasesse naeratas partei usaldusmees talle ainult ja pakkus konjakit. Feri Gulyás oleks hea meelega tema peale sülitanud.

Júliaga, kes töötas tehases sekretärina, sai ta tuttavaks ühel ettevõtte peol. Feri Gulyás ei teadnud, kuhu suitsupausi ajal silmi pöörata. Ta mõtles kaks nädalat, milliseid kompekke naisele osta. Ükskõik milline oleks sobinud, naeris Júlia konjakikommilt kaant pealt hammustades. Nad mängisid Balatoni puhkekodus keeglit, hankisid endale kasutatud lapsevankri ja katsid kõögiseinad plastplaatidega. Nad panid ennast autoostu järjekorda. Siis võtsid aga uued omanikud tehase üle. Valvurite asemel võeti tööle turvamehed, kõikjale pandi üles kaamerad. Üksteise järel valandati inimesi, Júlia viidi üle juhatusse. Mehed olid tema järele hullud. Feri Gulyás keelas tal tööl seeliku kandmise ära, muud ta teha ei saanud.

*

Irénke istus terve õhtu verandal ja suitsetas. Ta jättis toa ukse lahti, telekat kuulis ta sealtki. Järgmisena algas tema lemmikseriaal, tegelased tundis ta ka häälte järgi ära. Ekraan virvendas, seinakell tiksus. Pool kümme, pool üksteist. Irénke kustutas viimase sigareti ja liipas tuppa. Kurat võtku. Ta tõmbas teki üle pea. Kahetses juba tuhandendat korda, et oli sellele tutvumiskuulutusele vastanud. Materiaalselt kindlustatud kinnisvara omav mees otsib ustavat partnerit. Märksõna: igaveseks. Sellest osutus tõeks vaid nii palju, et igaveseks.

Taskulambi patarei sai tühjaks. Valgus tuhmus, valgusvihk ei ulatunud enam isegi Feri Gulyási jalgadeni, võbeles ja kustus siis ära. Loigud läikisid asfaldil, veepind juhatas talle teed. Kauguses asula tuled ja mõni vilkuv lamp. Koera haukumine muudkui valjenes. Kuulipilduja tärin, vihm peksis vastu angaaside katuseid. Vahiputka piirjooned ilmusid nähtavale. Laineline katus, hall karp. Dispanseri rõdul läitis keegi sigareti. Tuul raputas traataeda, tõkkepuu õõtsus. Ehk ilmuvad proteesid homme välja. Kusagil seal kraavikaldal, rohu või pori sees nad redutavad.

*

Asjatult proovis ta konveierilindi külge klammerduda, ikkagi kukkus ta pikali. Ta ajas hoidisepurgid maha, need purunesid üksteise järel betooni katval linoleumil. Feri Gulyás ujus hernevedelikus, kápuli klaasikildudes. Ta pühkis käed kitlisse. Tal õnnestus liin peatada, ainult lüliti sai veriseks. Ta pea ja vaagnaluu lõhkusid valutada. Pea käis ringi ja ta lehkas alkoholi järele. Tukkuma jäin, soigus ta, kui teda püsti aidati. Keegi patsutas talle õlale.

Ta kutsuti vabriku arstikabinetti, Feri Gulyás tegi aga hoopis oma riie-
tusruumi kapi tühjaks ja rebis seinakalendri puruks. Mind ei pane keegi
puhuma, karjus ta koridoris. Väravaski ei peetud teda kinni, nii oligi kõi-
gile parem. Ta hakkas jala kodu poole astuma, tal polnud tahtmist bussi
peale minna. Külani oli viisteist kilomeetrit, see oli tema jaoks käkitegu.
Käe ümber mähitud marliside oli verest läbi imbunud ja jalad tõmbusid
krampi, ometigi ei peatunud ta, et puhata, kõndis vaid edasi.

Ta jõudis külasse, aga kõrtsist hoidis eemale. Seal teadsid kõik, et ta
päraslõunases vahetuses töötab. Küll hiljem jõuab seletada. Ta ostis

endale külapoest kakssada grammi viina. Istus parklasse maha ja tõmbas ühe suitsu teise järel. Ümberringi olid paneelmajad ja puud. Igal pool betoonplokid ja kruus. Ta nihkus päiksepaiste eest varju. Vaatas üksteise kõrval seisvaid autosid, seal olid üksnes lääne masinad. Kuidas teil selleks raha on, kustkohast. Ta oleks hea meelega kõik tuuleklaasid sisse löönud.

*

Feri Gulyás lehitses ruudulist vihikut. Sinna märkis ta üles SMSid. Ühe ruudu kohta üks täht, neli korda nelikümmend ruutu üks SMS, nii ta rehkendas. Sissetulevad sõnumid kopeeris ta vihikusse, enda omad kirjutas varem valmis. Kui oli vaja, kustutas kustukummiga ära. Voodil vedeles veel kalendermärkmik. Kaanele kleepis ta igal aastal uue klepsu uue aastanumbriga. Aeg-ajalt tegi ta märkmeid, kirjutas oma mõtteid üles ning pidas arvet majapidamiskulude üle. Öökapis hoidis ta kingakarpi tähtsamate paberite ja kirjadega. Tema minevik oli alati käeulatuses.

Ei peret, ei tööd, ei raha, ainult see kolgas. Nii lõppes Júlia kiri, mida ta karbi põhjas hoidis. Ta oli tol hommikul hilja ärganud, vindise peaga. Laci Péki arvates võis olla, et Júlia oli talle midagi joogi sisse seganud. Naine põgenes öösel tema juurest, võttis kaasa ainult spordikoti jagu kraami. Selle, mis temast maha jäi, põletas Feri Gulyás paar päeva hiljem hoovis ära, must suits hõljus veel ööselgi majade vahel. Ainuüksi abielusõrmuse jättis ta alles, Júlia oli selle köögilauale jätnud. Sõrmus oli veel praegugi puhvetkapil, kahekümnefilleriliste ja kummipaelte vahel. Irénkega oli ta ettevaatlikum. Kui naisele hoog peale tuli, pani Feri Gulyás ta sahvrisse kinni ja andis alles järgmisel päeval süüa. Viruta parem selle Lenini kujuga vastu pead, kajasid Irénke karjed üle asula, seejärel muutus kõik tasapisi vaikseks. Hommikuks oli naine alandlikum. Ta võttis toidu vastu nagu väike hirmunud loom.

Feri Gulyás lehitses vihikut. Tabelid, musta raamiga ümbritsetud numbrid, malelauaks kritseldatud leheküljed, mahakustutatud sõnade jäljed. Ta otsis puhast lehekülge. Feri Gulyás surus pliatsi nii kõvasti vastu paberit, et pliatsitera murdus. Sõejupist piisas veel selleks, et tühjad ruudud ära täita. Ta kirjutas sõnad nummerdatult üksteise alla. Kanasööt. Sardell. Lapik patarei. Unerohi. Proteesid üles otsida.

KRISTINA VIIN

*

luuletajad jalgratastel
luuletajad jalgratastel nagu lapsed
nagu lapsed, kellel polegi nime ega sugu ega maad
nagu inglid
sõidavad mööda jõeäärset matkarada
ja hõljuvad sealt üle põldude vorbuse mäele
nii kõige juurest eemale
nii iseendast ära nimetusse loodusse
nii, et silmadest saavadki paiseleheõied
kõrvadest konnade krooksumine
ja päädest pajuviitsad
„ἐνθεος,” ütleb tark
inimene on kõige rohkem ise kui ta ennast unustab
mis on ongi olemine jumalas
„αὐτόματος,” ütleb tark
kõige puhtam automaat on Jumal, „isepüüdleja”
või jumalik inimene
kelles hingus on iseenesest
metsas nurme kohal lompides
silnipidi soos

*

facebookist näed et
olen lõpuks ärganud
vajutasin *like*
sinu kommentaarile
tuled mind tervitama

*

päike tõuseb
metsa tagant merest
priske roheline ubin
pole veel kollaseks jõudnud minna
varahommikune päike

Argumendid elukaaslasele, et mitte teatrisse minna

1. (Vaikus, tekk üle pea.)
2. Ei, mul ei ole mitte midagi viga. Ma tahan magama minna hoopis.
3. Ma ei viitsi lihtsalt.
4. Kolm tundi pikk etendus?!? Kuule, ma saan kodus maalida selle aja jooksul.
Kas ma pean jälle oma elust kolm tundi mingi meelelahutuse peale raiskama?
5. Mis mul tegelikult on? Ma ei taha seda ringitormamist. Seal on nii palju võõraid inimesi. Ma kardan võõraid inimesi. Või noh üldse, ma ei taha praegu mingeid inimesi näha.
6. Kuule, elu ise on niigi teater. Mulle sellest piisab. Miks ma pean minema jälle mingeid kunstlikult tekitatud emotsioone läbi elama?
7. Miks ma lasin sul selle pileti osta eile? Ma tahtsin, et sa mu lihtsalt rahule jätaks.
8. Ei, see pole nii, et mulle ei meeldi teater. Aga mulle meeldib hoopis tõsine ja sügav filosoofiline teater. See on nagoonii mingi tsirkus jälle.
9. Aga miks ma pean käima neil etendustel, kuhu sina tahad minna? Ma tahan äkki ise valida teinekord.
10. Kas sa kellelegi teisele ei taha pakkuda seda piletit?
11. (Et sa ei osta mulle enam piletit, kui ma nii teen?) Miks ma pean jälle tegema asju, mida ma ei taha? (Nutt)
12. Einoh, sinu pärast ma võin ju tulla. Ma lootsin, et ma pääsen. Aga paistab, et ei pääse. Mis ma nüüd siis selga pean panema?
13. Hea küll, hea küll. Ahh, aga ma näen nii rõve välja.
14. Kus mu võti on, ma ei leia oma võtitki üles.
15. Mu ratas ei mahu siit ukse vahelt välja. Näed? Varsti me lõhume selle ukse ära.
16. Äkki me jääme juba hiljaks? Äkki ma peaks ikka koju jääma.

lumised metsad kui täiuslikuks arenenud meel

nii mõtleb naine rongiaknast välja vaadates
hoides põlvedel raamatut *chan*-budismist
endal silmad peas kui sibulad
mis teevad limaskestad kibedaks
nad istuvad mehega kõrvuti pilgud ära pööratud
armukadetsevad vastastikku teineteise minevikke nagu lasteaialapsed:
ma ei mängi sinuga!
ühel olid need ja need eelmised suhted ja teisele helistab ikka veel üks
nõuab aruandmist mis mees teeb ja palub arvutiabi
aeglane kasv ja tühi tülin
tunnevad meelehärmi ja saavad aru oma tobedusest
muigavad salamisi ja punnitavad vapralt edasi
vaadates välja sulades laotusega üheks sulades üheks
ei saa ju ennast puhtaks pesta
lumised avarused kui hingemaastikud
soojad ja kerged
tumedad kuuseoksad turritamas nende seest

Rabindranath Tagore järgi

1.

just siis kui hakkasin lähenema oma kolmekümnnendale
kui näis et olen kõik oma pärisnooruse tumedad õied tulde peksnud
kui mõistsin et olen nii palju otsinud ja õieti mitte midagi leidnud
leidsin ma Sinu

2.

mu armastus on nagu kaev mis keeb üle
ometi on mul janu
ei saa ega saa sinust küll koos olleski
lainetab mu süda nagu varblaseparv
ümber jasmiinipõõsa
igatsusest sinu järele ei saa sind ära suudeldud
ei tihka uinuda
olgugi laud rasked kui lutsukivid
et mitte rebida lahti end sellest soojast avarast kosmosest
mis aurab ja hingab su pupillide taga

3.

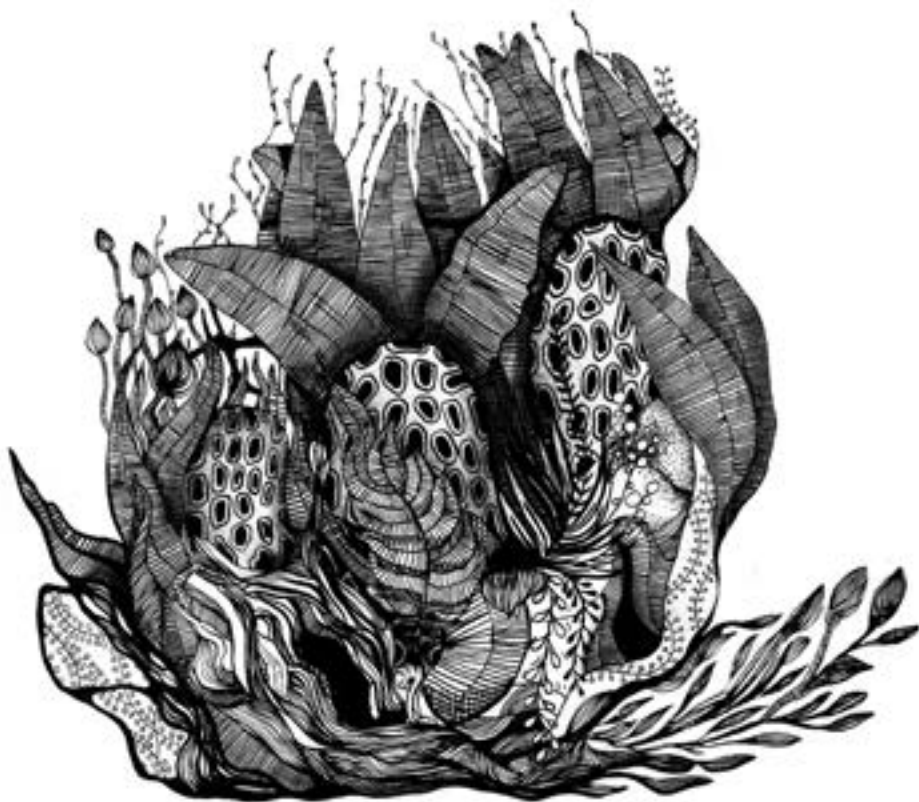
juba ongi sügis käes
suevokollaste kuldvitste ja soolikarohtude taustal
uriseb koristatud viljapõldude magus mäda
poolteist kuud pole me pea hetkekski
teineteisest lahkunud
ometi valdab mind pidevalt see uskumatuse tunne –
kas tõesti sina
kas me ise ka aru saame kui õnnelikud me praegu oleme
mu jumal ma olen nii tänulik
hakka või uskujaks

4.

kümneid ja kümneid kordi
olen libisenud sinu lähedusse
ja põgenenud su eest
kõigi nende aastate jooksul
kuid praegu olen sind tihkelt
üleni täis
olen nurka surutud su ees
ja nüüd pole mul tõepoolest pääsu
mu südame valitseja
olen nii kaitsetu su ees
kõõksun nutta nagu laps

5.

kirsimarjad akende taga
prisked pruutneitsid
me esimene kord oligi me pulmaöö
suures valges süngis
hell öö täis pisaraid ja naeru
mil kõik kehamahlad neelati alla
su higi nagu ambroosia
su huuled kui vein
su silmad mu armulaualeib
õhuahmimine ja vahelejäädud südamelöögid
kui jah-sõna altari ees

Rong 14.03.2008

WCs vaatan peeglistse ja naeratan, siis minu sees ütleb, lausub, mida ma naeratan, kui nalja pole. Kuigi ega naeratus taga ei peagi nali olema. Aga mida ma naeratan, vb ei teegi seda, vaatan lihtsalt oma hambaid, valged. Valgendatud, sellepärast ongi valged.

Moskvas on hulkuvad koerad. Palju kodutuid koeri. Mõtlesin, et siis on koerad vabad. Et nad pole õnnetud. Kas vabadus on nagu lagedus?

Ma ei oska joonistada. Minu käsi ei taha järgida mõtet, seda, mis toimub mu peas. Ma ei suuda. Mõtlen välja üksikuid lauseid. Ja siis ma mõtlen välja üksikuid lauseid. Ei suuda ühiskonnale kasu tuua. Minust pole kunstiühiskonnale kasu. Tahan nii väga midagi, mida ei taha teha. Mida ei taha, et teised arvaksid ja näeksid, sest äkki pole see kunst, sest äkki pole sellel mõtet. Ja nii olengi jäänud nii väikseks. Hirmust teha midagi mõttetut. Koorik inimestel on nii paks, et *sorry*, aga ma ei jõua kohale. Surmas saame kokku. Eks ole, aga keegi ei pea surema. Me ei pea aru saama. Tegeleme edasi mõttetustega. Tegeleme edasi mõttetuste õpetustega. Jah, pean õpetama teile oma mõttetust. Aga mu kallid vanainimesed, pole te ju enam nii õpihimulised noored. Noori ei usaldata piisavalt, et uskuda, et neil võib oma mõttetus olla. Teie õpetus seisneb selles, et ma ei tohiks olla mõttetu, ei tohiks teha nii mõttetuid asju. Andke andeks, kallid, ma nii tahan.

Kogu see minu senine elu, elu, minu elu on jõudnud punkti, kus ma ise ka enam ei usu. Ja nii mõttetu on maalida. Enam ei ole midagi teha. Ma ei mõtle.

Jah, ma tulen Moskvast, nii ilus, suurlinn, palju inimesi, fantastiline. Ausalt ka. Aga no üldse ei viitsi sellel teemal muljetada. Ma ei oska kirjeldada, siis ei kirjelda.

Kas on huvitav lugeda, et istun rongis, eee, ja üks mees võttis taskust telefoni. Tema kõrval istuval naisel on tumepunane sall, jõi just vett, ja sussid.

Mehe taga triibulises pluusis naine loeb ajakirja. Omakorda tema loeb kah midagi, vahelduseks kratsib kätt. Ai kus sügeleb, ikka kratsib. Lühikesed hõredad juuksed, kõrvarõngad – venelane.

Kallis lugeja. Veits Jan Kausi tunne on. Kas sul on huvitav?

Aga see mees on minu jaoks küll huvitav. Juba hallid juuksed teisel, aga vahi, pani plätud jalga. Oo, nägin üht kuldhammast vilkumas, kui ta naeris natuke, vestles oma naisnaabriga. Ja üritab kõigest väest lahendada rist-sõna, sest nii väga tahab oma naisnaabriga vestelda. Nüüd panin minagi jala üle põlve, olen ikkagi kirjanik.

Panin hetkeks oma sinise tinteka vutlarisse, jöin lonksu vett. Aga see mees on isegi kuidagi seksikas. Jah, aga enam pole. Mees ja naine enam ei räägi ja mina ei saa kirjutada, et ma niikunii nende juttu ei kuule, sest kuulan Erikah Badud, Kate Bushi ja Róisín Murphyt läbisegi.

Mulle meeldib spontaansus rohkem kui teadlikkus. Pärast seda, kui vajutasin tintekaga paberisse eelmise täpi, oleks kõik edaspidine teadlikumaks muutunud. Just rongis meeldib mulle mõttes nagu masturbeerida. Ma ei tea, kas seda saab just nii nimetada, aga aastaid ma käsi enam selleks ei kasuta. Kallis lugeja, see pole masohhism, see on mõttetreening. Ma mõtlen mõtteid, intiimseid, flirtivaid. Selliseid, kus ma olen kahekesi kellegagi. Vahel on selleks M ja vahepeal üks poiss m osakonnast, kellega me tere ütleme. Aga päriselt olen juba viimase piiri peal üksi. Et mu pilgus on raudselt signaal. Uh, ma ei julge kellelegi enam silma vaadata. Tung on nii tugev. Mille vastus otsemaid tapaks. Mulle nt üldse ei meeldi, kui keegi vastu tahab tungelda, see ajab veits juhtme kokku, samas võib hea olla, vb ühel päeval proovin. Senimaani pole see töötanud, mu tungi see pole ära võtnud, üksi tunglemine on efektiivsem.

Võin oma intiimse kolmnurga nii tugevalt tukslema panna, et lõpuks „purskabki” sealt mingit kidurat lõga. Kunagi ma tahan ikka käed ka tagasi kasutusele võtta, muidu äkki ei saagi enam oma ülesandega hakkama. Mu keha ei tohi olla mulle võõrkeha, ei, ei, ei tohi!

Üksikud inimesed, tungidega üksikud, ei saa kunagi olla edukad ja tublid. Energiat ei tohi endale hoida. Aga ma ei tea, kuidas seda serveerida. Oi, oi, mul on ikka nii palju probleeme.

Kõik nagu algaks ja lõpeks enesehaletsemises. Kas teil on ka vahest nii? Palun Jumal, tee nii, et oleks. Ja ma panin suhu punase m-kommi. Igal juhul minul on nii. Muide, mina võrdun ebaenesekindlus + madalenese-hinnang, st tegelt ma arvan, et ma ei võrdu, aga olen see + märk seal vahel.

filosoofia loengus

Mul ei ole Maci, aga isu on suur.
Mäkki tahaks minna nüüd hamburgerit nämm-nämm.
Lähengi vist mäkki, kui loengute vahel on paus.
Täna teen selle pidupäeva enda jaoks
pohmakas on igast ööst, sest öö on paksem kui päev.

Ja jälle hakkab mõte tööle, ei, mitte mõte, vaid fantaasia. Filosoofiaõpetajast, kui me olime olematult vannis, aga nüüd on mul teine vann. Pisem vann, millest vesi ära voolab.

Nii kummaline, õudne, kas äkki ta tunneb ennast ahistatult, kui ma teda vaatan või kui teised teda vaatavad. Ma isegi ei arva, et ta nii kena on, aga teised rääkisid, enne kui teda ise nägin, ja sellepärast nüüd igavusest fantaasiat lennutangi. Kui ta kõnnib siiapoole, siis mul on piinlik. Arvan, et mulle meeldiks taga magada, kujutan ette, et mul oleks selline tunne, et kogu ta tarkus tuleks, kogu ta filosoofia tuleks siis mulle. Ma eelistan filosoofiat kui lihtsalt mingit türa. ISSAND MA OLEN DEBIILIK
(filosoofiline türa)

31.05.08

elektrinäit 44870
soe vesi 00271936
külm vesi 00271936

Ma ei tea, mida ma tahan, see on probleem. Elan korduses. Tunnen, kuidas ma end kordan.

Isegi siis, kui oleme kahekesi väikses toas, on maailm ikka nii suur ja seal on miljonid teised, kellega sul võib afäär tekkida.

*

Nii veider ikka, kuidas ma nii julge olin 23. mail.

20. aprill

Täna olen terve päeva lugenud, 50+ lehekülge. Täna oli väga ilus ilm, käisin poes. Pesin lõpuks hambad ära. Ma olen väsinud. Ilus päikseloojang oli. Lasnamäel on ikka hea elada.

Hääl peas

Kõik inimesed lähevad elus edasi, see on ju loomulik. Lähevad edasi ja sa tunned need ära, kes sinust edasi lähevad, nad on nagu bussid, aga sina oled peatus. Peatust bussid kaasa ei vii. Jah, ja sellepärast ära neid niiväga tõsiselt võtagi. Ära võta mitte kedagi tõsiselt! Las kõik läheb mööda. Sina pole nagu nemad. Sina oled peatus. Saad aru ju küll, et on kunstnikke, keda ei tunnustata kunagi. Sellepärast, et nad pole aktiivsed. Nad ei ole seltskonnas sees. Ära muretse, sinu maalid ei meeldi kellelegi. Nad pole kaasaegsed. Praeguse seisuga sa ei kuulu siia. Kuidas kavatsed elada, oma eluga toime tulla? Juba sa nutadki. Kuidas sa mõtled kunstnikuna läbi lüüa? Ise ju kardad kõike. Kust sa raha hakkad saama? Vaata ümberringi! Kõik on nii tublid ja saavad hakkama. Teised naeravad su üle!

Ja pealegi, miks sinul kunagi kiire ei ole? Sa oled liiga palju laisk ja liiga palju rumal. Sa ei jõua elu sees oma asju valmis. Mitte kunagi! Sa loed ka liiga aeglaselt.

*

Kuidas jõuda Tallinnasse, kui ma ei taha minna rongi ega bussiga ega üldse toast lahkuda?

21. aprill

Rääkisin kodututega.

23.03.08

Minu lähenev sünnipäev teeb mulle muret. Adrien Brody on maailma kõige ilusam mees, ta *girlfriend* on nõme. Ma ei kohtu AB-ga mitte kunagi. Tal on miljard fänni. Ma ei tea kas ma tahan olla staar või ei taha. Ei, ma ikka ei taha. Tundub vahest, et kõigeks on hilja, kui seda lauset kirjutasin, siis avanes mu peas uks ja keegi tuli sealt korraaks välja ja ütles, et ei ole hilja.

*

Ma ei taha, et ma sassi läheks, et seda ei juhtuks, magan punupatsiga.

24.03.08

Koolis pole midagi teha. Vaino Vahing on surnud. Bussis üritasin tema päevaraamatu teist osa lugeda, üldse ei õnnestunud. Emotsionaalselt raske ja ängistav. Ja siis kuulsin tema surmast. Kui kohutav, kõik surevad. Minu tänavas. Marko vanaema on surnud, Kuldari ja Sigridi vanaema on surnud, Seini mutt on surnud, Räni Linda ja Laine on surnud. Ma ei taha, et mummu ja vanaisa ... Mul on elus vedanud!

Miks ma täna üldse kooli tulin? Tallinnasse üldse? Tallinnasse peab tulema organiseerimisvõimega, tõrts pugemisvõimet kuluks ära küll, mulle.

*

Asjad, mida ma teha ei suuda:

kalal vee vahetamine
toa koristamine
voodist üles tõusmine

Ma arvan, et raha on nii elementaarne asi, et selle eest ei pea aitäh ütlema.

22.03, munadepühad Tartus

Pikutan. Mõtlesin, et hakkan hästi palju rohelist teed jooma. Teesse uskuma. Hakkan teehulluks. Parem siiski vist pikutan.

Väljas on väga halb ilm.

Käisin vanaemal külas, värvisime peedi ja sibulakoortega mune. Vanaema pahandas minuga. Ma ei hakanud ennast isegi õigustama. Põhiteema on ikka see, kuidas Aavo lapsed on nii tublid ja mina olen ikka nii halb laps olnud läbi aegade, mina olen vanemate lahutuses see põhisüüdlane, endiselt. Mul on tast kahju.

Mummu köögis värvib ka mune, mingite värvidega. Viimasel ajal ma ei viitsi üldse vanade inimestega rääkida. Ma ei taha minna kööki. Ma ei taha mummu ja vanaisaga rääkida. Niikunii nad ei kuule ka hästi. Ma ei taha minna kööki. Samas võin hiljem kahetseda.

*

40 minutit kiirustasin rongile
kolm tundi vaatasin aknast välja.
Tartus koerad hauguvad täna.
Nii veider, tuppa on kuulda.

Iga päev, milles puudub kunst, on korda läinud.

reede, 21. märts

Tahtsin ärgata kell 7.00, aga tõusin üles, kui kell oli juba 12 saamas. Minu elu tempot iseloomustab vist kõige paremini aeglane, aeglane, kiire-kiire. Kiirustasin, katkine jalgratas käekõrval, Balti jaama. Lähen koju. Teepeal nägin Arvo Kukumäge, ta ütles mulle: „Hei.” Nii lahe.

Vagunisse jõudes olin väga hiline. Terve tee vaatasin aknast välja. Mõtlesin, et sellest võib harjumus saada, et peaks ikka lugema, et mitte niisama ajal raisku lasta minna. Aken oli pisike, vagun ka väike, kuus või viis pinki ainult.

Kolm tüdrukut, minu vagunikaaslased, läksid mingile üritusele nimega „All Stars”. Need tüdrukud lallasid ja siis tulid mingid poisid ja lallasid ka. Ühel poisil polnud kahte esihammast, vaene poiss. Ma ei taha kunagi oma esihammastest ilma jääda. Üks poiss küsis, et kelle ratas see on. Vaatasin talle vaikides otsa ja ta ütles, et a selle oma. Siis pöördus tüdrukute poole ja ütles: Türa küll, lähme õhtul Atlanti. Siis läks minema.

Ma hüppasin rongist välja (mitte sõidu ajal), jalgratas kaenlas, astuda polnud võimalik.

Mina ja ratas oleme kokku kuidagi melanhoolne paar. Temaga koos olles tunnen end üksikuna, aga ma ei saa seda ikkagi öelda, sest tema on ju ka, aga nii vait. Võiks olla Kitt ratas, tegelt vihkasin Kitti, täielik idioot mu meelest, aga Michael mulle meeldis. Meil hakkab juba seitsmes hooaeg. Ta on väga tubli olnud, ma olen halb rattaomanik. Pole kunagi ratast pesnud, esipidur on katki läinud, tuli ei tööta, tagumine tuli läks katki, neljast helkurist on järel vaid kaks jne. Aga ma olen siiski naisterahvas, mitte mingi tuunija. Ratas sõitis kuni kuuenda hooaja sügiseni, alles siis läks tal kumm katki, mille tagajärjel sünnitasin kaks sarvesaia ja ühe mesilase.

Naistepäev

Tartus. Soovisin emale head naistepäeva. Läksin allakorrusele ja soovisin vanaemale head naistepäeva. Tema tänas ja ütles, et sulle ka, kuigi sina pole naine, vaid tütarlaps. Sain šoki.

17.03.08

Kõik hakkab jälle pihta. Jälle oskan lugeda silte. Tallinnas võiks ka kõik vene keeles olla. Tühi pea hakkab jälle täituma tegemata tegemistega. Mida ma siis tean? Ei midagi. Trepile on kirjutatud vabadus, seinale valgus. Vahest on mul kurb meel, et oskan lugeda. Vahel on väga raske end sellest pahna täis linnaruumist välja lülitada. Tunnen juba, kuidas kevad hiilib südamesse. Süda oli avatud. Oli. Kohustused tüütavad mind. Sellepärast, et ma pole kohusetundlik. Ja linnaruum võiks olla steriilne. Nii kummaline, paar nädalat tagasi tundus oma ideede kleepimine päris huvitav. Nüüd on see vastik. Paberi raiskamine.

Mõni päev tagasi lugesin seinalt midagi taolist:

Hea poiss ja paha poiss

pildusid üksteist kividega

Hea poiss viskas paha poisi pihta

8 kivi, paha poiss hea poisi pihta

ainult 5 kivi. Loo moraal:

headus võidab alati kivi.

Wtf nagu, keegi väga kivi vist kirjutas selle.

*

Kaotasin täna kinda

kohvikoor ja kala taignas olid käes

šokolaad ja kohukesed olid taskus,

mul polnud kilekotti, ega tahtnudki seda.

Koju jõudes oli vaid üks kinnas.

*

Tähtsad küsimused:

Kas inimkonna tulevik ongi urbaanses ülerahvastatuses üksteise ära kaotamine?

Kas loomulikkus kaob? Või on lootust, et naer ja pisarad, lapsed ja vanurid jäävad püsima?

Elu pealtvaataja roll!

*

Nägin ja nüüd ma tean, et pea sureb viimasena. Juba ta valutab, vedrud lõhuvad omaled teed, et välja hüpata. Hüpata välja, et näha viimast korda, mida nad kunagi näinud ei ole. Keha on surnud, surm (raske on pisaraid tagasi hoida) muutis mu keha valgeks ja kahvatuks, solaariumist pole ammu enam mingit kasu. Määrin oma kehale lillat värvi, teen nii, nagu oleks need mängusinikad. Saame ju kõik aru, miks mu keha laip on. Keha ei jõua enam. Noorusele vaatamata on ta hall ja kahvatu. Kehal ei ole mingit võimu. Pea on kõik ära keelanud. Ei mingeid silitusi, ei mingit masturbatsiooni, ei meest. Nüüd vedrud peas hüppavad õnnest, et on jälle kellegi ära tapnud. Õigus küll jah, läks juba meelest, et tegelikult ei tahagi ma midagi. Vihkan pingutusi. Ootan, et mulle kõik sülle kukuks. Õnn. Peavalu ja laiskus võiksid ära minna.

*

Suurepärane nädalavahetus Tartus. Suurepärane Jäppe. Unustasin isegi enda ära, kuigi endast rääkisin.

Mind ajab veits närvi, et raamatukogus nii palju raamatuid on. Kardan, et Tallinnas tuleb kõik jälle meelde, see lootusetuse, see imelik tunne. Mul on kalahais. Jalgade vahel.

*

Täna ma vihkan kooli. Ja kõiki neid inimesi, mitte millegi pärast. Ma tahan, et mind poleks. Et poleks sinna kunagi läinud. Ma tahan mehele minna. Nägin täna unes, et haiglataolises koridoris, ere valgus. Oma isast oli mul kahju. Tema seksuaalsed, haiglasel seksuaalsed vajadused avaldusid nii siiralt, et ma ei saanud teda vihata. Ta tahtis käperdada, rahulduda täiskasvanud imiku katsumisest. Ta lausa anus. Mina vist olin selle lapse ema või hooldaja, ma pole kindel, olin vb põetaja. See laps ei saanud ise kõndida. Ta keha oli lühike ja kõver (naise keha), naise nahaga, natuke ripakil suuremat sorti rindadega. Tal olid lapse pisikesed jalad ja lapse suur pea. Ja minu isa tahtis teda. Ta oli ise nagu laps, nii isekas.

✱

Millal hakkan aru saama? Millal tuleb kallis arusaamine? Arusaamine, see on kuld ja paradiis. Mina olen kakajunn. Olen piss, mis veel põies, end välja ei lase, pikutan veel veidi, et kasvaksin. Siis libiseda mööda kellegi kakast. Vihkan, kui nii jäetakse. Vihkan, kui sitt potti hulpima jääb. See on lihtsalt nii eksistentsiaalne.

SIIM LILL

SIHTASUTUSE AJALOOLISE TÕE KAITSEKS TEADAANNE

Nad kogunevad, vannutatud mehed
nii loendamatud read
musttuhat pead
üks vanem meesterahvas
jube kortsuline
siis liipab ettepoole, miskit pobiseb
kui ära läheb, vaatab kaugustesse
(saab hetkeks kogu tulevik ta laugudesse)
Ja lausub õrnalt
(kogu rahvast kuulab!):
„KARTAAGO TULEB SÄILITADA”

Jeesus teeb esimese imeteo (Jh 2)

- 1 Ja kolmandal päeval olid pulmad Galilea Kaanas ja Jeesuse ema oli seal.
- 2 Ka Jeesus ja ta jüngrid olid kutsutud pulma.
- 3 Aga kui veinist tuli puudus, ütles Jeesuse ema talle: „Neil ei ole enam veini.”
- 4 Jeesus ütles talle: „Mis on sul minuga asja, naine? Minu tund ei ole veel tulnud.”
- 5 Ta ema ütles teenritele: „Mida iganes tema teile ütleb, seda tehke!”
- 6 Seal oli aga kuus kivanumat juutide puhastuskombe pärast, igaühte võis mahtuda vähemalt sada liitrit.
- 7 Jeesus ütles neile: „Täitke anumad veega!” Ja nad täitsid need ääretasa.
- 8 Ja ta ütles neile: „Ammutage nüüd ja viige pulmavanemale!” Ja nemad viisid.
- 9 Aga kui pulmavanem maitstes vett, mis oli muutunud veiniks, ega teadnud, kust see on – teenrid aga, kes olid vee ammutanud, teadsid seda – , siis pulmavanem kutsus peigmehe
- 10 ja ütles talle: „Igaüks paneb esmalt lauale hea veini, ja kui juba küllalt on joodud, lahjema; sina aga oled hoidnud hea veini praeguseni alles.”
- 11 Ja Jeesus ütles neile: „MMS (Miracle Mineral Solution) on lahus, mis koosneb 28 protsendist naatriumkloritist ja destilleeritud veest. 2006. aastal tutvustas seda lahust maailmale Jim HUMBLE, avaldades raamatu. Igal aastal sureb malaariasse umbes 1,2 miljonit inimest. Vee puhastamist kloori abil on inimesed praktiseerinud juba peaaegu sada aastat. Seda tehnikat on kasutatud nii spaades kui ka muudes avalikes ujulates. Jim HUMBLE jõudis aga järeldusele, et sarnane ühend puhastab inimkeha 1–5 tunniga malaaria parasiitidest. Aastaid üritas HUMBLE ravimit laiemale avalikkusele tutvustada, kuid alati astus ette mõni organisatsioon.
- 12 Üks eesti tüdruk rääkis mulle, kuidas tema sõber Austraalias reisides gripi puhul võttis väga väikeste doosidena MMSi, mis ravis ta terveks vähem kui 24 tunniga. Samuti nägi tüdruk oma silmaga, kuidas surevale koerale pihustati kõhu peale lahust ning mõne päeva pärast jooksis koerake jälle rõõmsalt ringi. „Sellega peab aga arvestama, et kuuri ajal ei saa olla väga inimeste hulgas, sest juba väikese tilga manustamisel tuleb kõik, mis su sees on, kehast välja,” ütles ta.”
- 13 See tegu Galilea Kaanas oli esimene tunnustäht, millega Jeesus avaldas oma kirkust, nõnda et ta jüngrid jäid temasse uskuma.

*

Kui Newton õunaga vasta pead sai,
kratsis ta valusat kohta pealael ja pobises:
„Etskae pagulast!”

*

Pilt: võigas vigastus võib Kanti hooaja lõpuni filosoofiast eemale jätta

Königsbergi filosoofiaklubi kapten Immanuel Kant sai pühapäevases mängus Emmanuel Swedenborgi vastu tõsise jalavigastuse ja klubi kardab, et mees on seetõttu sunnitud filosoofiaväljakutelt eemale jääma hooaja lõpuni. 41-aastane Kant tegi Saksa liigas pärast jumalatõestuse skandaali tõttu saadud neljamängulist keeldu oma esimese kohtumise ning lõi ka värava ja Königsberg tegi Stockholmgiga 1 : 1 viigi. Kahjuks varjutas mängu Kanti jalavigastus, mille ta sai jalutuskäigul, põrgates kokku Swedenborgi mentori Rootsi kuninganna *Lovisa Ulrikaga*, kus tema jalg nähtavalt tagurpidi väändus. Kanti sama põlve on varem opereeritud. Vaata pilti Kanti jalast kokkupõrke ajal SIIT.

*

Charles Darwin:
„Kes vestluses sisse toob liikide tekke,
see teadku, ma lähen, end uputan vette!”

Päewaleht, reedel 10. novembril, 1939. aastal

Wegadi Werine pommipauk Georg Elserile

Põrgumasin tappis tema ära

Elser ei pääsenud surmast ainult imekombel

Hitler saabus eile vanade võitlejate mälestuspühale lühiajaliseks Müncheni külastamiseks. Parteikaaslase Hessi asemel pidas tema ise kõne Bürgerbräu keldris. Kuna riigi asjad nõudsid riigikantsleri tagasitulekut Berliini veel samal ööl, lahkus ta varemalt, kui ette oli nähtud Bürgerbräu keldrist ja läks jaama, kus rong teda ootas. Palju aega pärast Hitleri ärasõitu leidis keldris aset plahvatus. Saalis viibijaist vanadest võitlejaist olid kõik lahkunud. Pommipauk, mille jäljed ulatuvad välismaisele algatusele, tekitas Münchenis kohe fanaatilise heameele. Nagu informeeritud poolelt teatakse, sai Müncheni öllekeldris toime pandud põmakas surma üks isik. (Stefani) öllekeldris, kus pandi toime atentaat, viibivad veel Gestapo ametnikud. Rusude koristamine on lõpetatud, öllekraan on parandatud. Paistab, et põrgumasin oli paigutatud Georg Elseri sisse. Põrgumagina kellavärk oli reguleeritud kella 02.20-le. Hitler oli lahkunud kuus tundi varem ühes oma saatjaskonnaga ja sai atentaadist teada kõvasti hiljem Trechtlingeri vaksalis, kus ta erirongis keha olevat kinnitanud. Ja seda teps mitte kõwade poltidega, vaid hea aaria muna ja magusa riislingveiniga. Gestapo juht Himmler on andnud oma peaabijuhile juhtnööre juurdluse teostamiseks ja juhtimiseks. Välismaalaste vastu võetakse tarvitusele erilisi abinõusid. Esmakordselt pärast 3. septembrit süüdati Münchenis kohe pärast atentaati tuled.

Saksa politseiülem Himmler teatab: Münchenis teostatud atentaadi toimepanijate jäljed viivad otse Georg Elseri sisse. Hüvastijätukirjast selgub, et Elser ei tahtvat enam teps mitte elada ja soovib Hitlerile kõike sedasamust head ka edasises elus. Et mitte tema kõnepäeva segada, panevat tema pommi plahvatama alles siis, kui kogu pidurahvast on majast lahkunud.

KELLY

TURK

26.04.16

kell

hakkas

kümnele

lähenema

mina

läksin

veini

järele

aga

lihaleti

mees

korjas

raipeid

kokku

toppis

korjused

plastkasti

ning

asetas

nad

külmkappi

edasi

kõdunema

23.09.16

Ma *ei saa* millestki
mõelda
Mul tekib hullumise
tunne
Sisenen *taas* tinkivinkimaale

19.09.16

Sa olid ainuke, kes *ei* tahtnud mind
Sa olid ainuke, kes ei *tahtnud* mind
Sa olid ainuke, kes ei tahtnud *mind*

03.02.93

Haarasin temast kinni kui vetikas uppujast
Haarasin temast *kinni* kui vetikas uppujast
Haarasin temast kinni kui vetikas *uppujast*

01.09.16

Ta *teeb* lihtsalt oma tööd
Ta teeb *lihtsalt* oma tööd
Ta teeb lihtsalt oma *tööd*

01.10.10

Rumalat juttu ei jõua niikuinii kaua varjata
Rumalat juttu *ei* jõua niikuinii kaua varjata
Rumalat juttu ei jõua niikuinii kaua *varjata*

17.09.16

ei ole vaja, ei taha ka
ei ole vaja, ei *taha* ka
ei ole vaja, ei taha *ka*

07.08.16

Pakun viilukese oma ajust
Pakun viilukese oma ajust
Pakun viilukese oma ajust

25.09.16

Arhitekt pidi olema pime
Arhitekt pidi olema pime
Arhitekt pidi olema pime

24.09.16

Nagu keegi laseks elektrit pära
Nagu keegi laseks elektrit pära
Nagu keegi laseks elektrit pära

27.09.16

Üheksa kuud *hiljem* nägid silmad maailma laternaid

Üheksa kuud hiljem *nägid* silmad maailma laternaid

Üheksa kuud hiljem nägid silmad *maailma* laternaid

27.09.16

Viibin *räigel* tinkivinkimaal, tahaksin lausa nutta

Viibin räigel *tinkivinkimaal*, tahaksin lausa nutta

Viibin räigel tinkivinkimaal, tahaksin lausa *nutta*

26.09.16

ta on *naine*, kes keeldub söötmast tuvisid

ta on naine, kes *keeldub* söötmast tuvisid

ta on naine, kes keeldub *söötmast* tuvisid

26.09.16

Ja kui sa *armastad* kunstnikku, ära Jumala eest ole romantiline, ole kaval

Ja kui sa armastad kunstnikku, ära *Jumala* eest ole romantiline, ole kaval

Ja kui sa armastad kunstnikku, ära Jumala *eest* ole romantiline, ole kaval

27.09.16

oo tema on ju ka *vihane* noor *naine*
oo tema on ju ka *vihane* noor *naine*
oo tema on ju ka *vihane* noor *naine*
oo tema on ju ka *vihane* noor *naine*
oo tema on ju ka *vihane* noor *naine*
oo tema on ju ka *vihane* noor *naine*

19.09.16

ma ei saa hetkel sellest rääkida, räägime siis, kui tähed paistavad,
aga kas sa oled feminist või lesbi
ma ei saa hetkel sellest rääkida, räägime siis, kui tähed paistavad,
aga kas *sa oled feminist* või lesbi
ma ei saa hetkel sellest rääkida, räägime siis, kui tähed paistavad,
aga kas sa oled feminist *või lesbi*

888

panen alati ilusates kohtades tobi ette
panen alati ilusates kohtades tobi ette
panen alati ilusates kohtades tobi ette

17.07.16

Palve ajal pidi ju püsti seisma, siis *mõtles ta üpris tihti*, millal juba istuda saab
Palve ajal pidi ju püsti seisma, siis mõtles ta üpris tihti, millal juba istuda saab
Palve ajal pidi ju püsti seisma, siis mõtles ta üpris tihti, *millal juba* istuda saab

13.07.16

Käsi sättis juukseid kõrva taha, ning *paratamatult* hakkas ta
uuesti iseendaga rääkima
Käsi sättis juukseid kõrva taha, ning paratamatult hakkas ta
uuesti iseendaga rääkima
Käsi sättis juukseid kõrva taha, ning paratamatult hakkas ta
uuesti *iseendaga* rääkima

21.09.16

Nõnda *lõbusasti* saab *ainult* kurb inimene vestelda

Nõnda *lõbusasti* saab *ainult* kurb inimene vestelda

Nõnda *lõbusasti* saab *ainult* kurb inimene vestelda

Nõnda *lõbusasti* saab *ainult* kurb inimene vestelda

Nõnda *lõbusasti* saab *ainult* kurb inimene vestelda

Nõnda *lõbusasti* saab *ainult* kurb inimene vestelda

24.09.69

No *kelle* pärast ta seda trenni tegi

No kelle *pärast* ta seda trenni tegi

No kelle pärast *ta* seda trenni tegi

17.07.16

Neil kordadel oli ta alati mõelnud millestki muust, *maisetest asjadest*

Neil kordadel oli ta alati mõelnud millestki muust, *maisetest asjadest*

Neil kordadel oli ta alati mõelnud millestki muust, *maisetest asjadest*

05.11.33

Miks peaks järsku kolmeõieline halba tooma, see ei pruugi midagi tähendada, *otsima peab* viieõielist

Miks peaks järsku kolmeõieline halba tooma, see ei pruugi midagi tähendada, *otsima peab* viieõielist

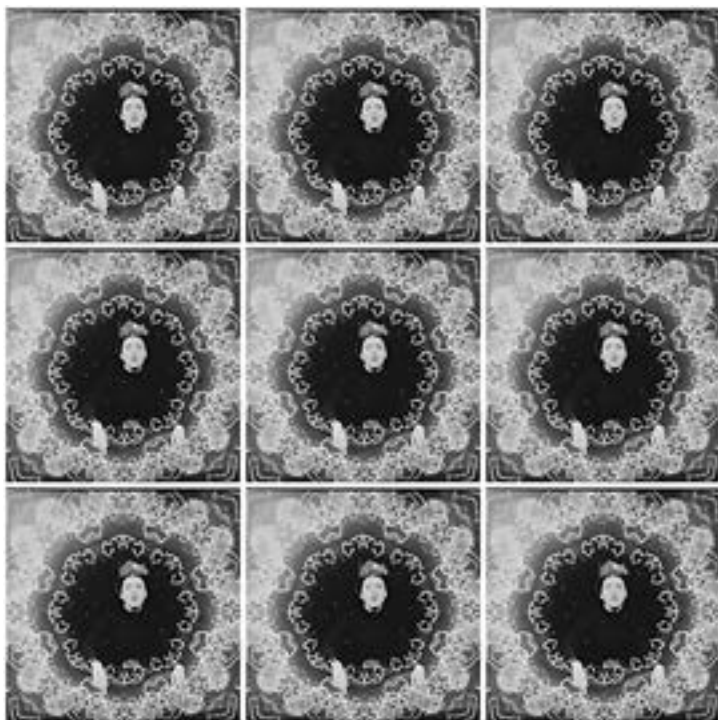
Miks peaks järsku kolmeõieline halba tooma, see ei pruugi midagi tähendada, *otsima peab* viieõielist

03.02.93

Ta *libises* ühel päeval trepist alla, kukkus nõnda pahasti, et pärast oksendas verd

Ta libises ühel päeval trepist alla, *kukkus* nõnda pahasti, et pärast oksendas verd

Ta libises ühel päeval trepist alla, kukkus nõnda pahasti, et pärast *oksendas* verd

15.07.16

Võib-olla *ükskord võis olla* mannavahus karv, kuid et igas söögis karv,
see on ilmselge liialdus

Võib-olla *ükskord võis olla* mannavahus karv, kuid et igas söögis karv,
see on ilmselge liialdus

Võib-olla *ükskord võis olla* mannavahus karv, kuid et igas söögis karv,
see on ilmselge liialdus

01.06.16

Säärastesse kentsakustesse usuvad need inimesed, kes ei suuda taluda
elu *sellisena, nagu see on*

Säärastesse kentsakustesse usuvad need inimesed, kes ei suuda taluda
elu *sellisena, nagu see on*

Säärastesse kentsakustesse usuvad need inimesed, kes ei suuda taluda
elu *sellisena, nagu see on*

29.09.16

Kui kerge on kukkuda, kui ei pea enam *häbenema*

Kui kerge on kukkuda, kui ei pea enam *häbenema*

Kui kerge on kukkuda, kui ei pea enam *häbenema*

25.07.16

Pärast, kui ta ei helista, hakkab ta *veel kahetsema*

Pärast, kui ta ei helista, hakkab ta *veel kahetsema*

Pärast, kui ta ei helista, hakkab ta *veel kahetsema*

26.09.16

Muudab *kõik ühesugusteks* betooni vahel hulkujateks

Muudab *kõik ühesugusteks* betooni vahel hulkujateks

Muudab *kõik ühesugusteks* betooni vahel hulkujateks

18.06.16

Piitsalöögi asemel pidi *ihuga rääkima* nagu haavatuga

Piitsalöögi asemel pidi *ihuga rääkima* nagu haavatuga

Piitsalöögi asemel pidi *ihuga rääkima* nagu haavatuga

21.03.41

Mina ju kukkusin lapsena kapi otsast alla, siis *põrutasin* oma selja, puusad ja pea ära

Mina ju kukkusin lapsena kapi otsast alla, siis *põrutasin* oma selja, puusad ja pea ära

Mina ju kukkusin lapsena kapi otsast alla, siis *põrutasin* oma selja, puusad ja pea ära

29.09.16

Nagu oleks mdmad teinud, aga muusika ei mängi

Nagu oleks mdmad teinud, aga muusika ei mängi

Nagu oleks mdmad teinud, aga muusika ei mängi

Nagu oleks mdmad teinud, aga muusika ei mängi

Nagu oleks mdmad teinud, aga muusika ei mängi

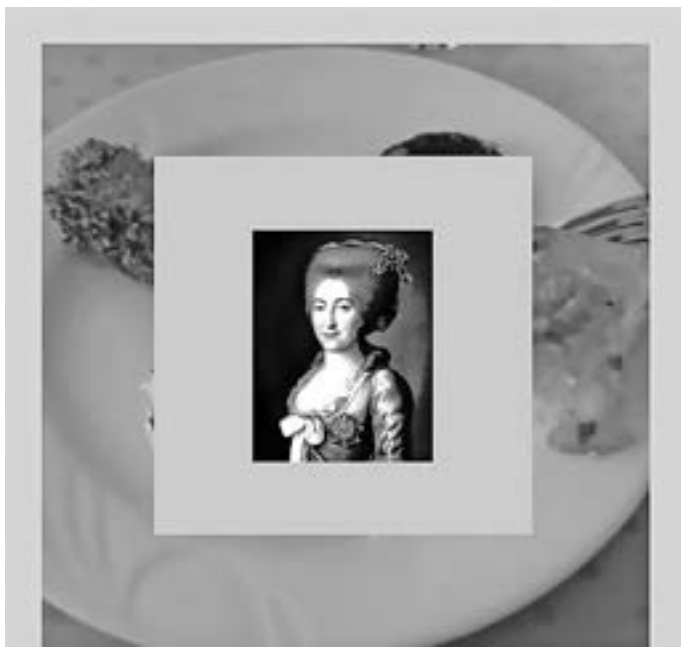
Nagu oleks mdmad teinud, aga muusika ei mängi

08.09–29.09.16

Tunnen kui Jeesus Kristuse pruut türa ees

Tunnen kui Jeesus Kristuse pruut türa ees

Tunnen kui Jeesus Kristuse pruut türa ees

TÕNIS TOOTSEN

E S T O N I A

12.05 VÕRU – 16.00 TALLINN

IN MEMORIAM

„Kes arvab, et põrgut pole olemas, on ilmselt väga noor ja väga õnnelik,” kuulutas hommikujutluses Toomas Paul.

Härra Õnnevalu muigas, klõpsas raadio kinni ning asus kontrollima, kas kõik juhtmed ja lülitid on ikka nii, et tagasi tulles tervitaks teda maja, mitte tossavad tukid. Ukse lukku keeranud ja võtme aiapäkapiku käes rippuvasse laternasse poetanud, asus ta Põrguhavva bussipeatuse poole rühkima.

Ta jõudis aegsasti pärale, sulges autobussi oodates silmad ning lasi end tuulekesel laevamasti pähe kiigutada. Detsembrikuu kohta olid tugevad iilid haruldaselt soojad ning Õnnevalu tundis sellest rõõmu: viimaks olid eurorežiimil surisevad pead ka kohaliku kliima üles kütnud ja Brüsseli ilmad koju kätte toonud. Õhus heljus peaaegu varakevadist hõngu ning see klappis soolesoppides suriseva ärevusega: juba viie tunni pärast pidi Õnnevalu kultuuriministriga ühe laua taga istuma. Nõuniku kohale tõsiseltvõetavaid konkurente polnud ning lisaks erutavale elumuutusele töötas amet paarisaja sammu taha jäänud majakesele uut soojamüüri ja muudki vajalikku. Valgetesse siidkinnastesse peidetud sõrmi mudides imestas ta isegi, et asi nii kaugele oli jõudnud. Tema oli kõigele kaasa aidanud ainult niipalju, et astus veidi enne keskpäeva kodust välja, et ikka bussi peale jõuda – ülejäänud tegid sõbrad, kellest üks oli muretsenud: „Mis sa seal maal mädaned ...” –, ning juba vääksataski käänaku tagant välja vuranud bussijupats rõõmsalt. Õnnevalu viipas tuttavale juhile, kes sundis metallpeletise pidurite kriginal ja kruusa priginal paigale ja avas sisinal ta suu.

„Noh, poodi?” uuris muheda olemisega bussijuht vahetusraha lugedes.

„Ei pääse nii lihtsalt – Tallinnasse,” ühmas Õnnevalu piletit ja münte võttes ning lipsas tõlla tagumisse otsa, õndsasse üksindusse, et eelseisva kohtumise tarbeks vaimukaid lööklauseid leiutada ja võimalikke dialooge läbi mängida.

Kohvi pakutakse kindlasti, arutles ta ning alustaski tõelise pedandina sellest, milliseid nalju sel puhul jää lõhkumiseks visata. Koorega

või ilma? – Paljalt! Kohvi olen alati palju joonud. Või kui Lank ütleb, et mustalt, siis saaks öelda: „Kui on must, näita ust!” Liiga segane ja agressiivne assotsiatsioon. Võib-olla hoopis midagi kohvikultuuri kohta ... Tassi nuusutada ja pipardada, et kultuuriministeerium, aga kohvikultuurist küll midagi ei teata. Mõttetu vastandamine, arvas Õnnevalu. Sooja huumorit oleks vaja. Või võtaks hoopis vett? See jääks meelde.

Ta ajas selja sirgu, et otsida inspiratsiooni jutulõngast, mida eespool harutati.

„... aga seda oli kohe näha! Põm-põm-põm-põm-põm,” põmistas bussijuht ja viilutas vaba käega õhku. „Iga nurga alt näha, kurat.”

„No inämised tänaval jo kuulsivad kah pauke,” teadis keegi trullakas külamees. Siis sügas ta keeleotsaga suunurka, vajutas nokatsi toekamalt pähe ja kordas: „Inämised kuulsivad, jah, pauke. Tänaval.”

„No ütli seda maailma siis,” vangutas kolmas pead.

Nokatsiga sell kehitas õlgu ja konstateeris:

„Usu-ullit, noh.”

„Ah, mis usuhullud!” süttis bussijuht ja pahandas: „Ma ju räägin, et ...”

Õnnevalu tõmbus taas endasse ning virgus suurejoonelistest simulatsioonidest alles siis, kui tundmatule teeotsale keeramist märkas.

„No kos nüid?” imestas ka üks külameestest.

„Paar peatust pandi otsa, sõidame haigla juurest kah läbi.”

Õnnevalu vaatas närviliselt kella: ümberistumiseks jäi alati niigi vähe aega ...

Annaks jumal, et keegi taipaks ka Tallinna bussi väljasõitu edasi lükata.

Rool pöörles kiiresti, aga rattad aeglaselt. Mängureeglid pani paika Kagu-Eesti tujukas tee ja künkaid, mille vahel see käänles, polnud Õnnevalu sellise ahastusega veel varem vaadanud. Kuigi klaasitagune kummitihendiga raamitud pilt oli ilus: roheliste muhkude kohal õõtsusid verevad pajupealsed, nende küljes mõned jõulukuised urvadki näha! Maasügavuses oleks justkui miski keenud ning sekundiseierit jõllitades tundus Õnnevalule, et toosama ärevus, mis ei lasknud talvel tulla, ajas temagi naha kuumama.

„A mäs sa tuust pede-säädusest arva?”

„Ei noh,” lõi bussijuht käega ja jäi leplikuks: „Kui tahavad persse nussida, siis nussigu. Aga et kõik see ilm peab hakkama nende kepi järgi tant-sima ...”

„Perssenussijad jah. Tahava kõike ää homostada.”

Bussijuht heitis tahavaatepeeglisse kahtlustava pilgu.

„Sellele oleks pidanud enne mõtlema. Ma ei saa enam müüa, kaardimaksed on juba lukus. Ei mingeid erandeid.”

„See on ausalt öeldes väga-väga paha, sest mul on ... ee ...” Õnnevalu vakatas rahakoti münditaskut puistates, sõandamata kultuuriministriga kohtumist välja reklaamida, ja lõpetas lause: „... ainult seitse eurot.”

Oma kolju privaatsuses ahastas ta sellegipoolest:

Teada, milline minister on! Ta jättis minu pärast Hiina saatkonna peo vahele – kõik teavad, kuidas need külaliste poputamisel piire ei tunne. Naljakas, kui need puuduolevad mündid mulle koha maksma lähevad!

„Kas te mulle laenata ei saaks? Ma teen kohe ülekande, kui koju jõuan. Ma panen oma nime ja numbri ja isikukoodi kirja ja ...”

„Ei,” ebales kassapidaja, „see on ikka liiga suur summa. Me ei saa erandit teha,” katsus ta end kuninglikus mitmuses kogu bussijaama suuruseks teha, kuigi seisis pleksiklaasi taga ihuüksinda.

„No mul on seitse eurot olemas!” protesteeris Õnnevalu ja takseeris ümberkaudseid inimesi, kuid bussijaama puupinkidel platseeruv aromaatne seltskond polnuks samuti viiest eurost ära öelnud. Ööliblika ahas-tusega jõllitas ta paksu aknaklaasi taga mõrisevat bussi – *Nii lähedal ja nii kaugel!* – ning seejärel perseli päkapikku, kes letil kommikaussi kallistas. Trühlite sisse oli torgatud sildike: „HÄID JÕULE!”

Nojah, kommikaupa on lihtne lahkust kokku osta ja jagada, mõrutles Õnnevalu mürgiselt ja tundis end isegi veidi solvatuna.

Oma raamatutes, luuletustes ja näidendites oli ta ikka rääkinud inimlikkusest ja südamesooja elu võimalikkusest, igas hingepõhjas peituvast salasädemest, mis ei kustu ka kõige paksemas poris ... Aga siin, Võru bussijaamas, oli ta suvaline salakaval pasatski, kes noolis viit eurot!

Kassapidaja ohkas:

„Hmhh ... Oodake, palun.”

Õnnevalu piilus uuesti bussi, mis oli juba pooleldi täis valgunud, ja vaatas teab mitmendat korda kella. Naine võttis telefonitoru ja toksis sisse kellegi numbri.

„No tere, Siiri siin,” alustas ta murelikult ja summeeris nähtamatule jupijumalale kümnesse keelde tõlgitud aasta kirjaniku probleemi: „Kuule, üks tahab siin kaardiga maksta, aga lukus on. Tal pole sularaha. Mhmh. Mhmh. Mm-mm. Mhmh.”

Naine pani toru hargile ja ohkas raskelt.

„Oodake, palun.”

Ta ajas ennast toolilt püsti ja hõikas tagaruumi uksepiidale toetudes:

„Alma. Alma!”

Seejärel kadus ta bussijaama kulisside taha.

Jeerum, terve päästeoperatsioon, imestas Õnnevalu ja vaatas näljaselt bussi, mis oli juba inimesi täis ning pidi iga hetk väljuma.

Almaks hõigatu ilmus välja ning vangutas Õnnevalu nähes pahuralt pead:

„Palun tulge kaasa.”

Mis siis nüüd – kuklalask?

Siiski mitte. Üheskoos tatsutati hoopis välja, bussijuhi juurde, ning Alma pühendas ka tema ärevatesse sündmustesse. Keskealine kulupea kiskus tuimal ilmel suitsu ja vaatas neist mõlemast läbi. Tumesiniste sirpide kohal kustunud silmad näisid jõuluningiks soovivat ühtainsat pisikest lapikest kiilasjääd ja võimalikult valutut surma.

„Kas saaks teha nii, et ma müün talle neljasele, aga hoopis sina võtad peale?”

Alma viipas seda küsides Õnnevalu poole – selleks ta siis pidigi kaasa tulema, probleemi illustreerivaks dekoratsiooniks. Bussijuht vastas vaevumärgatava peanoogutusega, kuid see võis olla ka patoloogiline lihasetõmbus.

„Nii, tulge palun. Siit,” juhatas Alma teed, juhuks kui Õnnevalu oli vahepeal unustanud, kuhu kümne sammu taha kadunud bussijaama uks jäi.

Kui pilet õnnistegija abiga lõpuks lunastatud, jõudis ta tagasi bussi juurde. Peale tema ootasid peale pääsemist kolm noormeest, kes talle juba enne silma olid hakanud. Need olid „Pesakonna” koomiksist tuttavad Siil, Karu ja Hunt. Nende inimlikud inkarnatsioonid tuikusid ühes tükis nagu hatifnatid ja olid millegi peale pahased. Bussi astudes hakkasid Õnnevalu kõrva kulupeast juhi sõnad:

„Sõbrad, ärge arvake, et ma teid peale lasen.” Protestikisa peale jäi juht endale kindlaks: „Te olete ju joonud. See on ühistransport. Ei mingeid erandeid.”

Piki vahekäiku trügiv Õnnevalu tundis seda kuuldes kergendust, aga kohe ka nõrdimust: üks noor nutinolk, Nürnbergi protsessi väärilised klapid peas, oli talumatult sensatsioonitu ümbruse juba vahetanud pisikesel tahvlikesel toimuva vastu ning pidas Õnnevalu kohta oma firmabotaste vääriliseks. Tahtmata kuutõbist torkida, rüsis Õnnevalu edasi. Vähemalt

kaht kõrvuti asetsevat vaba kohta otsides vaatas ta kõikide kaasmaalistega surmmornilt tõtt, vahetas ühe jumeka võõramaalasega sõbraliku naeratuse ning leidiski viimaks oma pesa: päris viimases, viiekohalises reas istus akna all vaid üks inimene, süles pungis kilekott, ja kirjanik pugese rea teise otsa. Ta poetas naihke portfelli enda kõrvale ning vaatas rammetult ohates aknast välja. Kiirilaenureklaami telefoninumbri taguots sündis porilombis ümber 666-ks. Just siis, kui Õnnevalu seda märkas, ronisid bussi Karu ja Siil, ühe samm mütsuv, teisel lohisev.

„Oot, Väints ei tulegi vä?” päris Siil ärevalt, käes kaks papist kohvitopsi. *Tuleb-tuleb*, teadis Õnnevalu.

Muidugi tuli.

Vaikset ja viisakat võid nudida, aga purjus mehemürakate bussilepääs selgub otsedemokraatias: kolm lärmakat häält bussijuhi ühe vastu.

„Me mõtlesime, et sind ei lastagi peale,” hõikas Karu Hundile, kes mööda vahekäiku bussi tagumisse otsa komberdama hakkas, otsides vaheldumisi tuge nii istmeselgadelt kui kallite kaasteeliste õlgadelt. „Tule, istume siia – nagu meile mõeldud.”

Võsavillem Väints prantsataski sõprade juurde – otse Õnnevalu kõrvale, sest präänikute maa saadikuile kohane kolmikiste oli tõesti ainult seal – ja kurtis pead hõõrudes:

„Türa, tööpäeval ei saa palka välja maksta, kõik lendavad lakkesse, raisk.”

Õnnevalu tundis, et Hundi palgarahast ei saanud suitsudele kuluda vähem kui pool.

„Vabandust,” sosises ta ja hakkas Hundi saba alt portfelli välja sikutama – ta taipas seda teha alles nüüd, kuna terve eelneva minuti oli ta pingsa ükskõiksusega aknast välja vahtinud, et mitte loomadele silma vaadata – teadupoolest võisid need seda võtta rünnakuna.

„Palju meid tööl oli?” itsitas Siil.

„Üheksa,” mäletas Karu.

„Ja kolm jäi alles!”

„Need lasid ka raudselt jalga.”

Suitsu ja viina järele haisevad töomesilased sumistasid naerda. Õnnevalu visistas vaikselt kopsu tühjaks, hoidis mõnda aega hinge kinni ning asus siis uutes oludes sõõmhaaval aklimatiseeruma. Buss nõksatas paigalt ning aasta kirjanik teadis, et kuigi suvised teetööd on läbi ja Tallinn seisab seal, kus ikka, ootab ees tavalisest pikem sõit. Palju pikem. Ootamatute rusikahoopide hirmus olid ta meeled avali nagu lapsel ning üksainus sekund venis viiena.

Tuli ennast sümboolselt segregeerida: ta nõõpis valeva mantli lahti, sikutas valged kindad käest ning õngitses portfelist toreda tõkkepuu – raamatu. See oli muidugi risk, sest eeldatavasti piirdusid kolmiku kokupuuted kirjandusega nende kordadega, mil kedagi neist oli telefoni-raamatuga visatud. Niisiis võis võõra kuju ja lõhnaga asi neid segadusse ajada – siiski otsustas Õnnevalu raamatu põlvedele libistada ja tegi, nagu loeks. Kamufleeris töötas: kondine kirjanik tundis, kuidas rasvase rinnaga Hundi mehine pilk temal pikemalt peatus, kuid peale nohisevat nuhutamist põlglikult mujale vilkas.

Mikita on minu kilp, Mikita on minu kilp, Mikita on minu kilp, luges Õnnevalu mantrat, kuigi kaitsja kirjutatud kalju ei reetnud ühtki pragu, millest kinni hakata, et edasi ronida – ikka libastus ta mõne kõrvalt kostva kraaksatuse või krooksatuse peale.

Need sagesid ja valjenesid sedamööda, mida tühjemaks kohvitopsid jäid, kuigi rüübe lõhnas kohvi järele sama tugevalt kui topsidele trükitud oad.

„Kuulge!” prahvatas viimaks rea teises otsas istuv trullakas mees kilekoti krabinal.

Õnnevalu tundis taas kergendust, et keegi teine oli loomade talitamise enda peale võtnud, ning samas ärevust, sest mehel oli käsil vähemalt viies aastakümme ning pesakonna küünte ja hammaste eest oli ta sama kehvalt kaitstud kui ta ise.

„Teist keegi raamatut ei tahaks osta või?”

Õnnevalu ei uskunud oma kõrvu. Mehe sõrmede vahele mahtusid viie väga eriilmelise raamatu seljad. Kilekotist paistis lisa.

„Laojääk. Sõber töötab trükikojas. Muidu oleks paberihunti läinud, aga tõi mulle. Vana võla katteks. Et palgapäev veel kaugel, müü maha. Lähen teen selle paberi Tallinnas papiks,” seletas mees ja turtsus siis naerda, pikalt ja luksuvalt nagu paadimootor.

Pakkumisest paistis kõige intrigeeritumana Karu, kes istus mehele ka kõige lähemal, ning Paadimootor ulatas talle prooviks pehmekaanelise romaani. Siil jälgis lehekülgede pööramist ammulisui, nagu ta oleks nüüd sama lugemise ja kirjutamise nõksu läbi hammustanud, aga ilmselt siiski mitte – Siili suu lihtsalt oligi kogu aeg ammuli.

„Ega siin on väga häid asju. Poes maksad nii, et silm sinine. Näe, Dan Brown ja ... See on ju see kuulus koodimurdja. Tom Hanks veel mängis teda. Nägite?”

„Sul päris raamatuid ka on?” polnud Karu rahul ja ulatas romaani tagasi.

Paadimootor sobras kilekotis ja ulatas talle populaarteadusliku väljaande võltsimise ajaloost.

„See on väga hea. Viie euroga annan. Pildid ka sees. Nagu väike õpik!” kiitis müügies. „Ei noh, ega väikestviisi võib ikka midagi võltsida, tead,” julgustas ta, kuigi ei täpsustanud, mida ta ise „väikestviisi” võltsinud oli.

Raamatut valguse käes käänates meenutas Karu juveliiri, kes kokku köidetud poognaid kaaludes ja kaant kopsides veendus, kas tegemist on ikka päris raamatuga.

„Sa ei taha osta?” uuris Paadimootor Siili käest.

„Mul pandi just rahakott rotti, nah,” kaebas noormees. „Kuradi 700 euri, nah. Hea oli, et eile 100 laiaks löin.”

„See oli kallis koht, jah, raisk,” kahetses Karu. „Kokteililonks 7 eurot. Viin ja viis energijooki – 28. A-ju-va-ba.”

„Näe, näe, näe!” elavnes Siil. „Vahi, vahi seda, noh.”

Ka Õnnevalu ajas kaela õieli ning nägi, kuidas mustanahaline mees, kellele ta naeratanud oli, bussi WC uksega logistas – see püsis pingutuste kiuste kinni.

Mis imelik komme seda ust lukus hoida! pahandas Õnnevalu. *Sisse pääseb ainult maanteemüsteeriumisse pühitsetu. Kui see tarkus pole bussipärimuse kaudu sinuni jõudnud, polegi su keha kergendamist väärt. Kes kuldvõtit ei leia, sittugu püksi – maailma vanim muinasjutt.*

„Mul ju õde on neegriga abielus,” teatas Paadimootor pettunult. „Kanadas. Kogu perega püüdsime mõistust pähe panna, aga no kussa-kussa,” ohkas ta ja koostas õe emigreerumise põhjuste kohta välkanalüüsi: „Must munn on ikka see kõige magusam.”

„Tulevad siia, raisk,” urises Hunt vihaselt. „Meie naised ja töö ... Soomes oli kah igal pool. Objektile sõites, kurat, iga päev, raisk mõni jälle ... Ega seal oli igas bussis selline. Või mis! Buss ongi neid täis, nah. Hea, kui valget inimest nägid.” Ta oli kogu aja võõramaalast tagedalt jõllitanud ja lubas viimaks sõpru kaitsta: „Ega, kui ta meid vahtima hakkab, panen piki piilumist paugu ära, raisk.”

Uks jäi kinni ja võõramaalane läks kurvalt oma kohale tagasi.

„Töö võtavad ära, naised saavad niisama sülle, kauba peale,” ulgus Hunt erilise kibedusega.

„Teil lapsi pole või?” süttis sellest äkki Paadimootor ja vibutas näpus „Naksitralle”.

Kaks ja pool pearaputust: kõige suurema pohmelliga Hunt tunnistas, et on, Tallinnas, ja et seal pidi ka teemakohane „keiss” pooleli olema. Ja et naine on „lits”, mõistagi, ja lapsed lollid, „ajud pestud”.

„Jõulud on nii mõttetus,” hädaldas Paadimootor jutu jätkuks ja otsis millegipärast just Hundi toetavat pilku – see vilas millegagi haakumata oma õliseid radu. „Sebi naisele ja ämmale ja lastele mingeid kinke, raisk. Jube tüütu. Kuul pähe, noh.”

Edasi sõideti tükk aega vaikus – tubli kaks-kolm minutit, mille jook-sul Örnevalu isegi Mikita mõttelõnga otsa üles leidis –, aga siis ei pidanud Paadimootor enam vastu:

„Mina lasen endale küll lapiku kirstu kaasa panna. Kui mulla all üles ärkad, hea rüübata,” podises ta rõõmsa reipusega ja uuris järsku: „Noh, miks kõik nii kutud on? Eile oli pidu või? Oli või? Mis pidu oli?”

„Tavaline,” oigas Siil.

„Türa, ära surra oleks küll ilgelt nõme, raisk,” sõnastas Karu omal maa-villasel moel miljardite inimeste ängi.

Muidugi! Kõik need joomata joogid ja pidamata peod, õelutses Örnevalu ja katsus Varro Vooglaiu nimelise kõvera huultelt lihtsalt ära limpsata, aga see ei õnnestunud.

„Litsimajas oleks kõige ilusam surm,” uneles Paadimootor, kes nähta-vasti ei igatsenud tollesse haprasse hetke eelmainitud naist, ämma ja lapsi. „Mürad viimase raha eest korraga viie eidega.”

Kas Siil arvutas seepeale, mitme eidega ta palgaraha eest maadelda saanuks, jäi eeskujulikult põetud pea sisse saladuseks – igatahes jõudis ta äkitselt jälle ringiga rahakotini:

„Fakk, raudselt pani keegi rotti, raisk ... Ma ei saanud seda ju lihtsalt niisama kuskile jätta,” arvas noormees, kelle ammuli suu sisse piiludes uskus Örnevalu täpselt vastupidist.

„Noh, onu Robert tuleb külla või?” küsis Karu kahjurõõmsalt ja sasis Hundi rasvast juuksepahmakat.

Hunt jõudis käe rögiseva porinaga eemale tõugata, kui äkki helises telefon.

„Mis, kas mõni lits või?” bravuuritses Paadimootor, et kundedega vennastuda.

„Heh-heh-hee, lits,” kajas tore sõna Siili suul.

„Lits,” kihistas ka Karu ja vangutas pead. „Ülemus ikka.”

„Üks ei välista teist,” podistas Paadimootor naerda.

Hunt jõllitas mobiili hirmunult ega sõandanud näppugi liigutada.

„Võta vastu! Räägi ära nagu asi oli, nah,” andis Siil hüva nõu.

„Oot, olge vait, kurat!” käsutas kriimsilm ja alustas alandlikul toonil: „Jah?”

Seejärel limpsas ta keelt ja hammustas huulde. Sõbrad kuulasid hiir-vaikselt, kuidas nende kaaslane tõe maksma pani:

„Ähh, ma pole purjus. Bussis olen. Bussis. Ja-ah. Mida-ä? Oli ütlemist, jah. Oliveriga. Misasja-ä? No ta ütles, et helistab, kurat, Urmasele ja räägib kõik ära, nagu asi on, noh. Selline tüüp, noh.”

Veidi aega tuli taas alahuult närida.

„No olin, jah, hommikul lakku täis, aga miks ta mind tööle ei lasknud, ma ei saa aru!” susises Hunt. „Töötan ma platsil üksinda või? Seal on teisi mehi ka, raisk! Ma ei saa aru, noh.”

Paadimootor popsus Siili ja Karu poole küünitades naerda:

„Nagu vene ajal öeldi: viin on meie vaenlane – teda tuleb hävitada! Aga töö on meie sõber – teda me ei puutu! See pole muutunud.”

„Mhmm. Jajah. Ei-ei. Saan aru, saan aru,” lälises Hunt nagu ehholaaliast vaevatud vaimuhaige ning jättis vahelduseks meeldivalt kaine ja taltsa mulje. „Nonoh. Jah. Jah. Jah. Jah. Jah,” jäi ta viimaks blaseerunud pilgul korrutama.

Pärast kõnet noppis mees kohvitopsilt kaane ja kehutas sõpru joogipoolist loovutama, mida need ka porinal tegid. Kuna neilgi oli joogist järel umbes kolmandik, sai Hunt papist peekri ääreni täis ja asus seda ühe soojaga kummutama. Torssis sõbrad muutusid seda nähes hoobilt rõõmsaks, otsekui olnuks tegemist mingisuguse tohutult hea endega, ja Siil kiitis:

„Täielik kinomees, noh.”

„Mis ütles siis, ah? Mis on?” uuris Karu kahjurõõmsalt.

„Kuule perses on,” summeeris susi tujutult, pühkis suu puhtaks ja keeras magama, nagu otse Õnnevalu poole.

Hallid silmad torkasid teda korraks, aga vajusid vidukile ja siis sootuks kinni. Põrandale pudenenud papptops aimas veeremisi järele ringe, mida tegi bussi rool, ja aknast libises mööda Tartu vangla.

„Lilla kõrvalhoone, raisk,” pomises Siil, kelle peas olid mõned värvid homoseksuaalsema alatooniga kui teised.

„Pedeparaadi peakontor,” mõmises kriimsilm kinnisilmi, koon magusal irvel, ja jätkas juttu ootamatu pöördega: „Uhh, täiega tahaks sittuda praegu.”

Alarmsõnade peale ärkas Karu talveunest ja pahandas:

„Türa te mõlisete!” Mesikäpp võttis ärrituse tagamaad kokku talle omase elegantse otsekohesusega: „Mu sõbra isa istub seal praegu, nahui!”

Siil asus vaherahu märgiks vangla viljastavast miljööst unistama:
„Vot see oleks komandeerings! Magad sisse, töö ei pea käima, vahi telekat, joo palju tahad ...”

Õnnevalu ei tahtnud kõrvu uskuda, aga tundus, et – nentigem, äsja kukru kaotanud – noormehele tundus türmis istumise perspektiiv tõesti ahvatlev.

Kesklinna lähenedes kasvas reklaamsiltide arv ja Hunt luges neid valju häälega nagu bussijaamani jäänud versteposte:

„Ruumirent, TeleCo, KIRE traktorihagised ...”

Need me oleme, torutas Õnnevalu suud.

„Türa, ilgelt tahaks sittuda, raisk,” tuletas aasta isa sõpradele meelde, kui sildid otsas.

Aknast libises mööda Hundi paradiisis elav labrador, kes laskis taguotsa maadligi, keel koonu vahelt tolknemas. Vähe kaugemal seisis kõhapulka imev peremees, kelle kehahoiak ja ilme näis küsivat: „Oi! Kelle koer see küll on?” Käed firmadresside taskutes, nii sügaval kui võimalik, polnud tal plaaniski oma lemmiku ihuvilju puutuda.

Muidugi. Kus oleks selle alanduse ots ja äär? Las jäävad kõnniteele – silmal ilus vaadata.

Südalinnas jäid Õnnevalule silma elumajad, mis meenutasid üks ühele selja taha jäänud vanglat: täpselt samasuguse viimistlusega betoon, kitsad piklikud aknad, tuttav koloriit ...

Võib-olla isegi sama arhitekt? See oleks vahva CV. Spetsialiteet: kinnipidamisasutused ja korterelamud.

Buss jäi seisma ja Hunt tuigerdas kõigelt ettejuhtuvalt tuge kobades välja. Õnnevalu kasutas soodsa võimaluse ära ja tõttas võõramaalase, et tema kõrvale kükitada:

„Excuse me, do you speak English?”

„Yes,” vastas mees ebalevalt, tolles ainsamas sõnaski tugev aktsent.

„You have to ask the driver for the key, if you want to go to the toilet.”

„Oh,” naeratas mees. „I see. Thanks.”

„No problem,” noogutas Õnnevalu sõbralikult ja marssis oma kohale tagasi, heites Karule ja Siilile aristokraatliku pilgu.

„Kaua te siin peatute?” uuris üks vanahärra juhilt.

„Kümme minutit.”

„Siis ei jõua,” noogutas mehe kõrval istuv proua. „Poes on saba kah ja ...”

„Äkki käiks ikka ära? Jube janu.”

„Me ei jõua,” jäi naine endale kindlaks.

Kuni bussis veri vahetus, süüvis Õnnevalu Mikitasse, ning virgus alles siis, kui mootor taas käima urahtas – sest just sel hetkel lõi ta kõrva lukku Karu kahenäpuvile ja mõiratus:

„Oot! Üks on puudu! Stopp! Oota, nah. Tule, türa.”

Mõmmik sikutas Siili kaasa bussijuhti survestama, et sõber ikka peale jõuaks.

Jõudis.

Muidugi jõudis.

Kelmika kümneminutilise hilinemisega, kõlisev kotike sangupidi näpus. Seni olid Karu ja Siil vadratud Hundi ostetud piletitist ja õigus-test, ja palunud juhil „parem” istuma jääda, kui viimane oli ähvardanud turvamehe kutsuda. Peatus kümme minutit või kakskümmend, tomeito-tomaato. Poodi kibelenud vanahärra kuiv neelatus kostis bussi pärasse, isegi läbi mootorimörina.

*

Sünge taevakaane all laokile jäänud maa higistas – paistis, nagu oleks ta ärevil, suutmata sügisest lahti lasta, peljates talvist surilina. Selle vaaba all näinuks möödavihisevad majalobudikud ja taluhoovidele kogutud autokätkrad ilusamad välja, aga polnud lund, mis oleks tasandanud lohkuva-junud katuseid, paiganud auke ja ehtinud tahmunud kopsukapillaaride moodi puid. Unenäoliste, smaragdselt suviste rohuvälude peolt paistis meie maa rikkus hästi kätte: põlveliigesteni mutta vajunud lehmad, kes mälet-sesid mädanevaid heinapalle, ja Kalevipoja-möötu metallsõrestikud, turjal elektriliinid.

Kolme päeva pärast jõululaupäev, arvutas Õnnevalu ega uskunud oma silmi. Maailmalõpp.

„Kuule, ära enam magama jää,” manitses Karu Hunti käisest sakutades. „Kohe hakkame viina jooma.”

„Täna ei jõua vist,” mõmises Hunt, saba jalgevahel, ja kobas millegipä-rast kubit.

„Ähh, ämber sangaga kaela ja läheb küll!” õpetas Siil serviti, aga Hunt oli jälle magama vajunud.

Kilekott oli kolme peale tühjaks trimbatud ning Paadimootorgi oli noosist piisavalt matti saanud, et oma nurgas noriseda – naisest ja lastest meeldivas, surmalähedases kauguses.

Õnnevalu ei suutnud enam lugeda, vaid vahtis rahutult ringi. Kuigi just nüüd oli saabunud igatsetud vaikus, olgugi vähe norskav, solkisid seda nähtud näod ja kuulnud jutud. See mädane müra oli hinges midagi liikvele lükanud ega andnud enam rahu. Ta vaatas bussi eesotsas istuva vanapaari halle päid ning teadis, et neis kahes on riigivankri edasi vedamiseks rohkem elujõudu ja -tarkust kui kogu tagumisel real kokku – sest ka tema ise oli napsiste naabrite tuules viimaks vaimselt murdunud –, aga neil ei olnud enam aega. Neil, kel oli, lasid eluveel lihtsalt liiva joosta. See „Pesakond” polnud esimene ega viimane. Neid metsalisi oli igas bussis ja Õnnevalu oli oma silmaga näinud, kui palju maal joodi, inimtühjaks veritsevates asulates.

Kui maa enam ei kanna, kõndijaid ja vilja, siis riik ... Kultuuriministri nõunikuks. Tegema mida? Fantastilist fajansist mulli. Eesti Rahva Mausoleumi linti löikama. Kolime kõik eksponaatideks. Palgaliseks püsi-väljapanekuks paksu klaasi taha. „Viimased elavad eestlased” – vaadake ruttu, kuni jätkub! Pista dollar pilusse ja lööb taldrikuid kokku. Või laulab. Jorutab regilaulu või hümnid.

Õnnevalu kuulis sorinat ja nägi, kuidas kusi põrandal lookleb, aga tema kannatus oli vähemalt niisama pikk kui too nire – põhjatu nagu põhjamaa öö. Isegi Siil ja Karu polnud midagi tähele pannud, hakka siis norisevast notist mööda trügima. Pealegi polnud selleks veel ametlikult alust: bussiistme vooder oli mähkme eest ning lõppeks polnud nire isegi ta kinganinasid puudutanud.

Praegu on veel kõik korras, kinnitas Õnnevalu laienevat loiku jõllitades, kuid tõstis siiski portfelli süle – ning viimaks ka kingad õhku. *Jah, praegu on veel kõik korras. Korras nagu Norras.*

Nii ta ähkis, justkui jõusaali trenažööril: seljatoele nõjatudes kasvatas reielihasid, aga bussi pidurdades ka kõhulihaseid, et mitte taldadega kuse sisse lartsatada.

„Ahhaa, korras!” nentis Siil lõbustatult.

„Nonii,” muigas Karu ja raputas Hunti.

„No lase olla, kurat,” halises hallidressimees.

Karu koogutas ta kohale ja tõstis häält, nagu räägiks ta 90aastase taadiga:

„Kuule, täis tegid ennast.”

„Ohh, türa,” konstateeris Hunt märgi pükse mudides, aga hakkas siis hoopis naerma: „Pohui. Paras, raisk.”

Kellele küll!? imestas Õnnevalu.

„Ei lase, kurat, peale. Lakkugu puhtaks, raisk.”

„Kinomees,” itsitas Siil. „Täielik kinomees, noh!”

„Kus me oleme üldse?” haigutas Hunt.

„Tallinnas.”

Aasta isa noogutas laisalt, hõõrus vettinud kubet ja tuli lagedale järjekordse järsu teemavahetusega, kurtes:

„Naist tahaks keppida, raisk.”

„Enda oma või?” uuris Karu mesiselt.

Paistes padjanäoga Hunt vahtis endiste tööstushoonete paekiviseinu ja pilgutas oma hülgehalle silmi kilpkonna kiiruga.

„Suva,” ütles ta lõpuks leplikult.

Masina tänavalt Lastekodu tänavale keerates ilmuski nurga tagant välja bussijaam, taamal kesklinna klaastahukad.

Sometimes I feel like a motherless child, ümises Õnnevalu ja tundis pilvepeegleid vaadates tohutut tühjust.

Ta ootas kannatlikult, kuni kogu buss oli verest tühjaks voolanud, sikutas siidkindad kätte, väänas ja painutas ennast, et mitte määritud istet ega lompi puutada, ning astus viimse liblena välja. Mustanahaline mees võttis parasjagu pakiruumist kotti ning nad vahetasid Õnnevaluga veel ühe naeratuse – kuigi tegelikult tundis ta piinlikkust, et kahekümne aastaga polnud suudetud isegi külalistele mõeldes välja arendada selliseid transiitalasid, mis ahvatleks paigale jääma kauemaks kui absoluutselt hädavajalik.

„Issi!” kostis kuskilt kiljatus ning neonbotaste padinal lähenes tõmmu tüdrukutirts, et võõramaalasele selga karata ja sealt edasi sülle ronida.

„No tere,” naeratas mees ja tõmbas tüdrukule järele jõudnud naise koguperekallistusse. „Kuidas teil läinud on, mu armsad? Oi, kui kallid te olete!” ägises ta haaret tugevdades – igasuguse aktsendita.

„Sind igatsesime,” niiksatas naine ja taandus sülelusest, et murelikult uurida: „Kuidas sul endal läks? Sa isegi ei helistanud. Ei saanud?”

„Sain – te vaatate laserspektroskoopia labori inseneri!” Uus grupikalli. „Isegi Taadu sai enne teid teada. Söitsin tema juurest läbi, kui juba nii kaugele tuldud. Eile limpsisime poole ööni ta sõstraveine. Võrust tulingi. Su paps on tõsiselt lahe tüüp.”

Tundes jätkuvalt, aga vähemalt uutmoodi piinlikkust, katsus Õnnevalu kiirel sammul kaduda. Bussijaama summuti- ja sigaretisuitsune sagin

meenutas ühes sadama ja lennujaamaga põrguvärvavat. Seda enam, et ümbrust oli *üritatud* ilusamaks vuntsida. Aga asfalt jäi asfaldiks, täisnurgad täisnurkadeks, praod pragudeks, piraattaksod piraattaksodeks, prügi prügi, prükkarid prükkariteks, tolmu tolmuks, süljelärakad ja laiaks astutud nätsud süljelärakateks ja laiaks astutud nätsudeks. Lastekodu tänav ei saanud detsembrikuumuses õilmitsevate võõrasemade paistel kuidagi armsamaks, vaid vastupidi: lilli ümbritsevast sai mäda lohakalt lapitud haavas – ja lilled olid oma betoonpottides nagu prügikasti visatud.

Seda kõike vaadates hakkas Õnnevalu südant pitsitama paanikahoog. Ta katsus sügavalt hingata.

Siin e l a d a. See polnud isegi minu mõte! Mina ei tahtnud seda, mulle pole seda vaja. Minu ainus nõu on, et linn tuleb põhjalikult ümber planeerida. Inimlikkust kasvatavaks ja hoidvaks. Ja seni, kui seda tehakse, ootan mina maal. Lankile kulubki üks vahele jäänud pidu marjaks ära.

Ta taarus bussijaama peahoonesse ja pobises kassapidajale:

„Võrru. Täispilet.”

„Kolmveerand viiesele?” küsis naine lahkelt ja tegi Õnnevalule lõbusalt silma.

Polnud kahtlustki, et ta oli kuulsa kirjaniku ära tundnud.

Õnnevalu venitas näole kärsitu naeratuse ja küsis:

„Varem ei lähe midagi?”

„213 läheb kohe, aga ma ei saa sellele enam piletit müüa. Kui kohti on, saate juhti käest osta. Seitsmes platvorm.”

„Aitäh,” ühmas Õnnevalu ja tormas pangaautomaadini, et raha välja võtta.

Ta jooksis, kuni nägi, et tõttab tollesama bussi peale, millelt oli äsja maha astunud. Juht seiras teda pikal pilgul, suitsu imemisega peaaegu ühel pool, ning esimest korda võis tema näos näha mingisugust tundevirtet – segu üllatusest ja kahjurõõmust.

„Kohti on veel?”

„Küll.”

„Üks Võrru,” ohkas Õnnevalu raha ulatades.

Bussijuht poetas suitsu rentsliuku, tõmbas pakiruumi luugi kinni ja liipas laisalt rooli taha.

„Ahh, jäta endale,” noogutas ta siis rahale, mida tema kannul trepist üles roninud Õnnevalu ikka veel väljasirutatud peol hoidis, nagu pirtsakat parti peibutades. „*Tagasi* võin kogu selle bussitäie tasuta kärutada. Kodutee läheb nagu rutem kah. Aga Tallinna poole tulla on alati igavene ...”

Ta vangutas pead, lõi lause lõpetamise asemel käega ja lasi ukсед sisinal kinni.

Taas kord sammus Õnnevalu bussi tagumise otsa poole, kuigi vabu istmeid oli rohkem kui reisijaid, ja istus endise koha vastu, Paadimootori asemele. Bussi teele veeredes vaatas ta enda kõrval laiuvat istmerida pikalt ning nautis meestest jäänud tühjust ja vaikust nagu nelja kauni kääpa kohal hõljuvat kalmurahu. Ühe kultuuriministeeriumi toolikese kohale pidi üsna varsti sügenema samasugune rõhutatud tühjus ning Õnnevalu lülitas mobiili targu välja, et tal oleks täpselt nii palju aega mõelda, mida öelda, kui ise tahab. Seejärel asetas ta portfelli südamerahus Karu kohale ning koukis vahetaskust välja kulunud klade, et eelnenud neljast tunnist kasvõi novelli välja pigistada; et vähemalt sellegi võrra targemaks saada.

Seda ma oskan, sõnu ritta seada, mõnules ta, sest juba oli pealkirigi paigas, ja otsustas kummalise rahuldusega, vahest kadunud kaasteelistelt šnitti võttes: *Persse see soojamüür!*

Bussides kuuldu ja nähtu on nagu rahvuslikus alateadvuses suplemine. Olen seda ikka nautinud, trollis lõugagi saanud, ning unistanud seljatugedesse peidetud kaamerate ja mikrofonidest, sest sellest materjalist saaks vägeva dokfilmi. Eriti maakonnaliinide mikrobussides veeretatud vestlustest! Seni tuleb leppida kirjasõnaga. Selles novellis olen kokku nõelunud mitu bussisõitu, aga Hunt, Karu, Siil ja Paadimootor kohtusid tõesti ühel ja samal sõidul ning sarnasused nende ja reaalselt eksisteerivate isikute vahel on nii mittejuhuslikud, kui vähegi olla saavad, kuna kandsin nende jutte juba pealtkuulamise ajal märkmikku.

Autor

KAIA BEILMANN

*

Ma ei tea, mis minuga juhtus, aga
ma muutun iseendaks.
Aina rohkem.
Pikutan diivanil ja olen mina
lähen punktist a punkti b ja olen mina.
Teen asju, mis mulle meeldivad, ja olen mina
teen asju, mis mulle ei meeldi, ja olen kohe eriti mina.
Võrdlen passipilti kümne aasta tagusest ajast
praeguse passipildiga.
Muidu pole väga vahet, aga
praegusel on mind rohkem.
See muudab mind väga murelikuks.
Mis siis saab, kui
see lähebki niimoodi edasi ja
varsti ongi minus ainult mina
ja muud ei mahugi.
Ma oleksin siis
ennast täis.
Kuhu see kõlbab?

*

Kui vestlus köögis korraks vakatab,
saab sõna raadio,
kes räägib
sõjast diktaatoritest mõrvadest
põgenikest õnnetustest majanduskriisist
mõnest uuest mõnest vanast riiklikust skandaalist.
Vestlus hoiab hinge kinni,
kergitab kulmu
ja siis enam ei jaksa.
Raadio vakatab
ja vestlus jätkab
riisi keetmisest eluvalikutest massimeediast
kohvijoomisest hobidest küpsetamisest
rutiinist ja mugavaks muutumisest
pannkookidest.
Mõnikord raadio ei sobi köögiga
ja köök raadioga.
Raadiol on üks arusaam reaalsusest
ja köögil teine.

*

Me oleme x-generatsioon,
meil ongi uued kombes.
– Aa, oih, tähendab y ikka.
Ah õigus, me ei ole võitjate põlvkond
me kaotame
pea
sest enam ei ole suurt võita
peale loteriide ja rahvajooksumedalite
samas pole ka suurt kaotada sest et
kaotamiseks peaks midagi kõigepealt saama
töö kodu pere
aga pea
pea saab vähemalt alati kaotada

tööhaikutus

Hammas valutab
tähtsad ninad käivad poes
hammas ei jäta

Õues on päike
Tahaks ka päikse kätte
aga vat ei saa

Ema tõi sukad
matustele minekuks
mustad muidugi

Tähtede poole
ütleb reklaam seinä peal
a kuidas sinna

*

Sulgen ennast endasse
panen kaane kõvasti kinni
sees on pehme haavatav hoidis
seda tuleb hoida
säilitada ületalve
ja üle järgmise talve
ja järgmise
kaitsta hallituse eest käärimise eest
õhumulle ei tohi sisse lasta
sügavad tühimikud täita
ei tohi raputada tuleb olla õrn
et maitse jääks püsima
et värv liialt ei hägustuks
et põhiolemus ei muutuks
seepärast panen kaane kõvasti-kõvasti kinni
siiski ei saa parata, käsi väärtab, natuke niriseb välja
tilgub maha jätab pluusile pleki
see ei tule pesus välja
igaveseks määratud

MITMEST INTERVJUU KOHAST MANFRED KORRAGA DUBOVIGA

Joosep Susi

Palun kirjelda oma raamaturiiulit!

Ma võin joonistada ka.

Kõige kõrgem riiul algab Värskest Rõhust. Seal on noorte kirjainike uued raamatud – nüüd on sinna sekka jõudnud ka minu oma –, ajakirja Värske Rõhk numbrid ja muu sellega seonduv.

Järgmine plokk on luule. Kuigi ma eri meediumidel iseene-
sest kategoorilist vahet ei tee – vahet pole, kas maalikunst, kirjandus või film –, siis lihtsamaks navigeerimiseks on väike jaotus siiski olemas. Poesias domineerivad Lorca, Paul

Éluard'i, Pasternaki, Alexander Bloki ja Rilke raamatud. Vahepeal olid seal ka Majakovski ja tegelikult paljude teiste luuletajate teosed. Eestlastest on ülekaalus noored autorid.

Siis on proosa, kus on Marcus Aurelius, Dostojevski, Pasternak, Vonnegut – üks minu lemmikautoreid –, Bukowski ja veel palju teisi põnevaid tegelasi. Gogol on ka.

Gogoli puhul on mind miskipärast alati huvitanud, mille paganama pärast ta mind niivõrd paelub. Ei oskagi seda huvi kuidagi sõnastada, põhjendada.

Ka minul on Gogoliga imelik suhe. Ma alustasin tema „Surnud hingede” lugemist gümnaasiumis kümme aastat tagasi ja praeguseks olen jõudnud kuhugi keskele, pole siiani jõudnud läbi lugeda. Sama lugu on Dostojevskiga, tema „Idioot” on mul ikka pooleli. Sellega on üks naljakas lugu. Minu väga hea sõbranna Ragne Veensalu mängis filmis „Idioodid”. Ma pole seda filmi siiani vaatamas käinud, sest pole raamatut lõpuni lugenud. Suurte maailmanähtuste kõrval on see kõik täiesti lilleke, mitte midagi, aga minu jaoks on tegu kergelt iroonilise olukorraga.

Kas sa keele järgi ka raamatuid eristad?

Ei, kõik on segamini. Üritan lugeda ikka originaalkeeles. Kui on Vonnegut, loen inglise keeles, kui on Dostojevski, siis vene keeles, kui on mõni eesti autor, siis eesti keeles. Ära saa valesti aru, ma loen ka eesti autoreid tegelikult päris palju. Või kas just palju, aga püüan end kursis hoida. Üks lemmikluuletajatest on näiteks fs, väga meeldib Tõnis Vilu looming.

Päris suur osa raamaturiulist kuulub maalikunstile. Riisulis on Fra Angelico, Masaccio, Otto Dixi ja paljud teised kunstiraamatud. Need on mulle alati olnud suureks inspiratsiooniks.

Kas sa Tartus Otto Dixi näitust käisid vaatamas?

Ma olin siis välismaal, aga olen käinud Otto Dixi maale vaatamas Euroopas. Tema kohta olen ülikoolis ka kirjutanud, aga see on teisejärguline. Pigem on meil sarnane elutaju.

Dix on sinuga võrreldes oluliselt tumedam.

Tegelikult on ta väga humoorikas, elujaatav. Jah, eks seal ole karmid teemad, aga minu maalid on vahel ka sellised.

Kuna ma töötan kiirabis ja mul on meditsiiniline kõrgharidus, kuulub väga suur osa riulist meditsiinikirjandusele: anatoomia, füsioloogia, patoloogia, kliinilised ained, kirurgia, sisehaigused ja siis minu eriala ehk erakorraline meditsiin. Seal on anesteesia, intensiivravi, erakorralise meditsiini raamatud ja igasugused ravijuhised.

Siis on kodu-, suhte- ja olmeraamatud – seda riulist jagame naisega.

Minu suhe raamaturiigiliga on väga hea, me soojendame teineteist. Haaran riigilist iga päev midagi. Kas või 15 minutiks, et raamatut katsuda või diagonaalis lugeda. Või siis istun maha ja hakkangi lugema.

Mis tõukab sind ühel hetkel maalima, teisel hetkel kirjutama?

Mul on alati päevik kaasas. Ma kogen elu ja väga palju sellest elust püüan sinna täiesti vabalt jäädvustada. Kindlasti ei täida ma seda iga päev obsessiivselt, kindlasti mitte fanaatiliselt, aga päevik on alati kaasas. See, mida ma salvestan, on mu enda sees. Kunsti puhul on kõige olulisem just elukogemus ja kunstiprotsess. Päevikusse kirjutamisel tekivad mingid pildid, tekib mingi tekst, tekib igasuguseid uitmõtteid, päevamõtteid, seal on sketšideed ja nii edasi. Seal on kõike.

Ma kritseldan kogu aeg midagi. Kui ma ei maali, siis kirjutan, kui ma ei kirjuta, siis maalin. Kirjutan väga palju just käsitsi. Seegi raamat on kirjutatud käsitsi. Ühel hetkel tippisin loomulikult selle ümber. Selline vana kooli värk ja eks mind natukene erutas, et sain tindipliatsiga kirjutada, joonistada. Tegin seda küünlavalgel, tegin seda elektrivalgel, looduses ja kodus olles, võib olla natukene romantiliselt. Aga nii oligi – ma kujutasin ette, et olen see äge kirjanik. Tint sai kiiresti otsa ja seda oli vaja iga kord täita, iga sõna võttis aega, iga lause võttis aega. See on nagu meditatsioon, mingil määral nagu rituaal. Nii jõudsin järgmise tasemeni. Minu puhul see toimis. Olen alati austanud käsitööd, väärtustan käsitsi tehtud kunstiteoseid.

Palun kirjelda oma värske luulekogu „Täna leitakse kõik üles” ideaalset lugejat! Missugune võiks olla sellele raamatule hea lugeja, ecolikult Mudellugeja?

Absoluutselt iga inimene on ükskõik missugusele raamatule ideaalne lugeja, kaasa arvatud minu natukene absurdsel raamatule. Pole vahet, milline on lugeja haridus, missugune on tema elukogemus, pole vahet, mis soost ta on, mis mandril elab või milline on tema ajalooline taust, millised haigused tal on. Kõik võivad seda lugeda. Mul ongi kavas välja anda ka venekeelne, ingliskeelne ja Braille’ kirjas variant, võib-olla ka audioraamat. Kohati nõuab raamat avatud südant – kui inimene võtab selle raamatu kätte, ootab ta ehk midagi ülimalt lüürilist ja loogilist; loogika siin tegelekult ka on, aga selleni jõudmine sõltub sellest, kuidas lugeja raamatuga kontakti saab. See raamat on võrdlemisi lihtne, ei leidu niivõrd sisse kodeeritud mõtteid, krüptilist sõnumit, ei ole tugevat vihjelisust ega tugevat

*Minu suhe raamaturiiuliga on väga
hea, me soojendame teineteist.
Haaran riulist iga päev midagi.
Kas või 15 minutiks, et raamatut
katsuda või diagonaalis lugeda.*

kujundlikkust. Kui on kirjas ruum, siis ongi tegu ruumiga; kui on tänav, siis tegemist ongi tänavaga. Kui on puu, siis on puu. Nii lihtne see ongi. Küll aga nõustun, et keel on mänguline, aga see on ju luulele omane.

Ma kirjutan eelkõige elule. Võib-olla see tundub natukene abstraktne, aga minu arvates on elu väga konkreetne ja kunsti kaudu saan eluga väga hea sideme. Nii et kui ma kirjutan või maalin, siis mõtlen väga palju elu peale. Ma ei mõtle konkreetse publiku peale. Minu eesmärk on teha kunsti absoluutselt kõikidele.

Oluline on reaktsioon, mitte see, kas meeldib. Kunstniku või kunstiteose üks põhieesmärke on panna inimesi tundma, mõtlema ja tekitada mingisugust reaktsiooni ja selle kaudu panna elu tunnetama. Kunsti puhul on oluline sõnum, et elu on tähtis, et süvenemine ellu on tähtis. Võib-olla sellepärast olengi suutnud endale sellise eesmärgi püstitada, et vahet pole, kellele ma kirjutan, sõnum peaks saama edastatud. Üksteisest hoolimise, heaksõlemise sõnum.

Kaasaegses kunstis liigutakse sageli kontseptuaalsuse poole – kontseptuaalsus on see, mis peaks tekitama reaktsiooni. Luules samamoodi – kõige lihtsam variant on loo jutustamine. Sinu raamatus ei leia ühtegi väga selgelt ühiskonnaga polemiseerivat teksti. Välja ei joonistu ka selgeid lugusid. Ses mõttes on tegu traditsioonilise luulega. Mis sa arvad, kui reaktsiooniline peaks luule kaasaajal toimuva suhtes olema?

Olen nõus, et see ei ole sotsiaal-poliitiline teos. Eesmärk oligi kirjutada mitte-sotsiaal-poliitiline teos. Kuigi ma olen neist teemadest tegelikult võrdlemisi huvitatud. Ma ei ole poliitik, aga see ei tähenda, et ma ei mõtleks kaasa. Olen püüdnud ennast selles raamatus nendest teemadest

eemale hoida. Küll aga mitte empaatiast, mis on läbiv absoluutselt ükskõik mis vallas. See on üks inimtahke, mis mind väga huvitab.

Iga teos on reaktsiooniline, ta tekitab paratamatult midagi. Minu jaoks on see teisejärguline, minu kunst kannab teistsuguseid taotlusi – pigem headuse impulsi andmist. Ja väga rahumeelselt. Reaktsioonilisus käib pigem vaimus ja ehk ka kehas.

Teiseks. Võib öelda, et mingil määral narratiiv puudub. Jah, konkreetset lugu justkui ei ole, aga raamatut lugedes tekib kindel jada. Eks ta moodusta terviku, nagu iga raamat varem või hiljem moodustab. Selles mõttes olen nõus, et see on mingil määral traditsiooniline luule, et seal on nopped elunähtustest, episoodid elust, aga sellegipoolest olen püüdnud neid omavahel siduda. Vähemalt enda jaoks olen üles ehitanud sellise jada, et kui lugeda algusest lõpuni, siis tekib narratiiv. Jada on olemas, aga sotsiaalpoliitilisust pole.

Raamatut läbib kindel rütm, iga värss on kindel väide, mis kordub ja kordub ja tuleb tagasi – minu jaoks hakkas narratiiv tekkima sellelt pinnalt.

Miks mitte.

Need nimed, kes su raamaturiilult vastu vaatavad – esmalt näiteks Blok ja Bukowski –, on eesti luules mõjutanud tugevalt ühte põlvkonda, täpsemalt võiks seda seostada 1970. ja 1980. aastate luulega. Sinu tekstid kannavad paljuskki just mainitud perioodi tunnuseid, eristudes seetõttu selgelt tänapäeval domineerivast nooremate autorite loomingust.

Ma ei ütleks, et ükski looja on mind otseselt mõjutanud. Kõik need kirjanikud, keda ma olen lugenud, on toitnud minu mõtte- ja ka kujundimaailma. Olen nõus, et keeleliselt leiab palju paralleele, sest maailmas ongi kõik väga sarnane, aga minu keelekasutus kujunes ise orgaaniliselt välja.

*Absoluutselt iga inimene on ükskõik
missugusele raamatule ideaalne
lugeja, kaasa arvatud minu natu-
kene absurdsele raamatule.*

Blokiga on mul väga hea suhe ja minu arvates leiab tema raamatutes erinevate loodusnähtuste, inimsuhete, hingemaaailma, kogu elu segunemist. Samamoodi ka Éluard'i, Pasternaki ja Lorca luules, kus on palju ruumi moondumist ning isiksuse läbi põimumist. Võib-olla püüab iga tekst taoliselt mõjuda? Keel ongi väga põnev meedium, kus segatakse elu nähtuseid omavahel kokku.

Üks näide. Vene kirjanik Hlebnikov, Majakovski loomingukaaslane.

Kuuldavasti joodik.

Võimalik, ei tea seda täpselt. Tema keelest on väga raske aru saada, ometi arvasid kõik, et ta on geniaalne kirjanik. Tal ongi oma süsteem, täiesti oma süsteem. Vene keeles on sõna *словотворчество* ehk sõnalooime. Eks luule olegi mingil määral üks sõnalooime. Temal oli see viidud äärmusteni, põhimõtteliselt oli see kirillitsas kirjutatud mingisugune X-keel. Aga eks seda tehakse ka eesti keeles ja ükskõik mis teises keeles samamoodi. Ja miks ka mitte?

Torkab silma rohke kohamäärsõnade kasutamine (ja ma usun, et nende kvantiteedis oled lähedal koduvabariigi tipptulemusele). Ikka *sees ja sisse, üles ja alla, ees ja taga ja läbi* jne. Näiteks, katkend luulekogu nimiluuletusest: *kõik mida veel pole / voolab eimillestki läbi / tumeda jõena minu poole // mind pole veel siin // varju ja valguse vahel / heli ja valu vahel / selguse ja une vahel // täna leitakse kõik üles / ja absurd ulatub minuni* (lk 10). Mõni tekst meenutab

Ene Mihkelsoni luuletusi. Teisisõnu, luule on rõhutatult visuaalne, aga see visuaalsus on kummaline. Domineerib vahelises, objektid, millele osutad, on tugeva abstraktsusastmega – valguse ja varju vahel; teisel näiteks: *eksituse sees / haige kaja embuses / põletikulised majad* (22). See eksitus on nii abstraktne, et pilt ei jõua konkretiseeruda, ei jõua kohale. Hea on see, et ta jõuab alati peaaegu pärale.

Minu maal on suhteliselt konkreetne ja ma arvan, et ka see tekst on võrdlemisi, peaaegu konkreetne. Vaat täpselt! Peaaegu! Mind hakkaski erutama, et pilt jõuab *peaaegu* kohale, ja mulle meeldis see efekt. Kui läheksin liiga konkreetseks, ei oleks saladuslikkuse momenti. Ma väidan raamatu alguses, et tegemist on absurdiga. Lugema hakates küsid, no kus ta siis on? Nagu oleks kusagil, enam-vähem tajun, et absurd on kusagil, aga täpselt ei saa aru. See ongi selle raamatu võti ja ühtlasi trump. Saladuslikuks jäämine. Just sellepärast tulen mingite raamatute juurde tagasi. Sest seal on ka hiljem midagi avastada, võin uue elukogemusega tagasi tulla. See puudutab väga erinevaid kirjanikke ja raamatuid. Sama efekt on ka maaliga. Ma vaatan ühe oma lemmikkunstniku Fra Angelico maale kümneaastaselt, kahekümneaastaselt ja kolmekümneaastaselt. Mingid inimesed on seinte vahel või metsas, mis seal ikka, aga kurat, seal on midagi veel! Seal on veel midagi, mis on paeluv, saladuslik ja paneb mind kogu aeg tagasi tulema. Olen püüdnud jääda lihtsalt mänguliseks ja eks Fra Angelico maalidel ole midagi sarnast. Ühelt poolt ta annab sulle koogi, aga kirssi ei anna. Aga sa tahad seda kirssi!

Eksituse sees – eksitus on abstraktne mõiste. Ei teagi täpselt, mida on sellega mõeldud. Sa ei kirjelda midagi konkreetset, vaid lood karkassi, rütmi.

Selle salmi puhul on mul konkreetne mõte isegi olemas. Eks ma olen terves raamatus püüdnud X isiku kaudu kujutada mingisugust psühholoogilist

*Muusikas on noodid, maalil on pintslitõmbed,
luules on võimalus korrata, igal kunstnikul
on võimalus korrata erinevaid asju.*

seisundit või psühholoogilist ruumi. Lihtsamalt öeldes, olen püüdnud kujutada sellist olukorda, et kurat, siin on mingi eksitus, siin on mingi arusaamatus. Siis toimub kujundlik mõttemäng, kujundlik tundmustemäng, et see inimene on kusagil looduses või kusagil linnas või see inimene on koos teiste inimestega. Vahepeal toimuvad tema sees nihked, liikumised, ta kõnnib seal kivilabüridis, aga samal ajal kammitseb toimunud eksitus. Püüdsin seda väljendada luulekeeles.

Põhiline võte on ikkagi kordus.

Jah, aga luules pole see kellelegi saladuseks, et kordus töötab. Aga töötab ju? Muusikas on noodid, maalil on pintsli tõmbed, luules on võimalus korrata, igal kunstnikul on võimalus korrata erinevaid asju.

Korduse kaudu ilmneb ka pidev liikumine eri tasandite vahel.

Eks liikumist olen püüdnud kujutada jah.

Ruumilisus, visuaalsus. Just siin need kaks poolust – luule ja maalikunst – kohtuvadki.

Täiesti nõus. Aga jällegi, ma püüan ka helisid kujutada. Ja maalikunstis üritan sedasama teha.

**Mingil määral on absurd raamatus tõesti tajutav, aga samal ajal on keeruline sellele konkreetset osutada. Kui vene kirjan-
duses ütleb keegi absurd, meenub kohe Daniil Harms.**

Jah, olen lugenud.

Mida sa absurdi all silmas pead? Mis tasandil see absurd avaldub?

Kogu elu ongi natukene absurdne ja surmtõsiselt ei saagi seda võtta. Kõik, mis ümberringi toimub, moodustabki absurdi. Sündimise, õppimise, armastamise ja üldse kõikide elu nähtuste protsess on natukene tragikoomiline. Mingil määral. Ja mingil määral paratamatu. Eks ma olen jäänud natukene salapäraseks, et huvi selle raamatu idee suhtes natukene üleval hoida. Mulle meeldib jääda lihtsaks, aga säilitada salapära. Võti seisnebki selles, et seal on salapära olemas, et on mängu võimalus olemas. Võib-olla sellepärast ma julgesin seda sõna kasutada.

Taas nende nimede juurde. Kõik mainitud kunstnikud ja kirjanikud on ikkagi traditsioonilised, kanoonilised autorid. Võib-olla Bukowski on kõige mittekanoonilisem, aga seegi on vaieldav. Mässulisem. Mida sa kujutava kunsti puhul hindad?

Ma hindan väga ausust. Vahet pole, mida kujutada, tähtis on, et see oleks sinu enda jaoks lahti mõtestatud, argumenteeritud. Tähtis on, et see oleks siiras. Mina vähemalt oma loomingus seisan selle eest, et see, mida ma kujutan, oleks läbi mõeldud, aga samas ka läbi tunnetatud. See on seotud mu elukogemusega ja täiesti tõsiselt – see, mida ma kujutan, seda ma mõtlen, seda tunnengi.

Kui taotlus on saada võimalikult palju raha või menu, siis tuleb teha sellekohaseid liigutusi. Aga sellise kunsti puhul, mis on filosoofiline, mis on süvenev, kohati arutlev, natukene stoiline, ei aeta kunagi selliseid asju taga. Pigem mingisugust harmoonilisust. Ja pigem – mida ma pidevalt kordan nagu mantrat – empaatia teket inimestes. See on hoopis teine tasand. See on nii stoiline tegevus. Kuigi kunsti tegemine pole alati stoiline, siis minu meelest ta pürgib selle poole.

Miks tuleb lugeda? Ma vastan sellele küsimusele alati nii, et lugemine on hea harjutus inimeseks olemiseks. Lugemine on väheseid hetki, kus inimene ennast taandab, peab aktiivselt empaatiat rakendama, et mõista, mida teine tahab, mõtleb. Lugemine, kunsti tarbimine on empaatiline tegevus, isegi kõige primitiivsemal tasandil.

Jah, enda taandamine on päris hästi kokku võetud. Mis mõttes ma pean kellegi teise teksti lugema? See on enda taandamine ja harimine. Et ennast avardada ja rahulikumaks muutuda.

Palun meenuta mõnd kujutava kunsti teost ja kirjelda seda.

Mulle on alati olnud südame- lähedane vene ikoonikunst. Võib-olla siis Andrei Rubljovi „Kolmainus”, paljude lemmikmaal. Ma vaatan seda päris tihti ja kohe tekib ühendus. Mitte ainult Rubljovi, vaid ka teiste ikoonikunstnikega. Nad tahtsid alati anonüümseks jääda. Ennast taandada.

Kirjeldaksin „Kolmainust” vahetult. Kindlasti võib vastavalt erialale seda väga erinevalt kirjeldada.

Minu jaoks on see atmosfääriline. Kohakene keset maailma, kuhu on kogunenud kolm väga stoilist olendit. Koht on heahõnguline, heatahtlikkust

sooviv, aga samas on need kolm teadlikud elu karmusest, elu kannatusest. See koht on elukannatusest räsitud, aga nad suudavad sellegipoolest koos eksisteerida, olla harmoonias. Nende liigutused on graatsilised hoolimata sellest, et kogu ülejäänud maailm on brutaalne. Nad käivad selle brutaaalsega ühte sammu. Ka nende sees on brutaaalsus olemas, aga ühtlasi suudavad nad säilitada ja üksteisele edasi anda just graatsilisust.

See koht on ühtaegu maine ja püha. Ühelt poolt on seal tõesti taimed, majad, loodus, päris inimesed, teisalt toimub ka midagi muud. Ja ma ei tahakski tuua esile niivõrd religiooni, vaid tõmmata maal religiooni kontekstist välja, maal kui lihtsalt maal. Ka Fra Angelico kujutas religioosseid olukordi, aga neid kujutisi, pilte püüan vaadata religioosset konteksti analüüsima. Seegi võimalus on alati olemas ja seda me varem või hiljem ka teeme, mind inspireeribki pigem pildikeel, visuaalne pilt või impulss, mille sealt saan.

Täpselt samamoodi vaatan teiste kunstnike näituseid, teiste projekte, püüan enda töid uuesti analüüsida. Püüan end kursis

hoida paljude meediumidega, mitte üksnes maaliga. Aga jah, ma väärtustan head kunsti. Mis meeldib, on maitse küsimus, see on nii-öelda minu probleem.

Tundub, et kiirabis töötamine on väga viljakas impulss ka kunstiruumis tegutsemiseks. Suhtled paljude inimestega, kellega tavaliselt kokku ei saaks. Eriti kuna sa räägid palju elukogemusest.

Elukogemuse all pean silmas kõiki meid, kõikide inimeste elukogemust. Teist laadi töö tegemine mõjub värskendavalt. Ma ei tõmba nende kahe eriala või kunstiskeene ja minu kiirabikogemuse vahele joont, sest see

ongi üks mõnus tervik. Ma ei välju kunagi kunstist. Töö kiirabis on täpselt samasugune kogemus. Aga kui ma ei töötaks kiirabis, siis vastaksin umbes samamoodi, et ma suhtlen paljude inimestega ja see kõik annab mulle midagi. Vahet pole, kus ma olen. See on lihtsalt väike variatsioon minu valikutest, minu otsustest. Mulle lihtsalt väga meeldib kiirabis ja ma saan sellega enda arvates hästi hakkama. Eks see inspireerib ka kindlasti, kuigi minu loomingut vaadates otseselt neid situatsioone ei leia.

Raamatus on kirjas: *ma tulen mitmest kohast korraga*. Ma arvan, et see puudutab meid kõiki, mingil määral tuleme mitmest kohast korraga. Kas me tuleme erinevatest taustadest korraga, kas me tuleme erinevatest kogemustest korraga, sest meie elu printsiibid või põhimõtted moodustuvad eelnevatest elukogemustest või idee-

dest, mida me tahame realiseerida, et moodustada üks tervik, milleks on inimene. Sa küsisid enne, missugusel tasandil ma räägin. Ma räägingi korraga nii vaimsel kui ka füüsilisel tasandil, aga mingil määral ka sotsiaalsel tasandil. Jällegi, see kõik tuleb

mitmest kohast korraga ja moodustab ühe terviku – see ei ole kellelegi saladus.

Huvitav on see, et mida kauem kiirabis töötan, seda maitsvamaks muutub minu jaoks kunst. Vahepeal oli mul väike paus, paar aastat käisin näitustel vähem, sest ma väsisin ära, tekkis üleküllastumus kunstist.

Lõpetame banaalselt. Millest sa unistad?

Ma unistan teostest, mida ma ise suudan luua. Ma tunnen, et ma ei ole jõudnud veel sinna, kuhu tahaksin; ma tunnen, et hakkan sinna jõudma. Raamatu ilmumine on juba väikese unistuse teostumine. Maalikunstiprojektide tegemine on mitme väikese unistuse tulemus. Aga mul on nii palju teisi ideid – minu unistus on need ideed teostada. Ma arvan küll. Ja maailmarahu kah muidugi.

ANETE KRUUSMÄGI

*

See ei sündinud talvest,
ei muundunud, kooldunud, sulanud, puhkenud öide üleöö.
See sai alguse võltshukust,
kui tulid üle tee musttumeda,
lehvitades lehte suuremat elevandikõrvast.

See sündis sügisest, mis jäi tulemata,
hiidlehest unustatust,
sügisest, mil kõik lehed jäid puusse,
tumedast novembriööst, mis ei osanud kriipida hinge,
vaid oli malbe õhtusel terrassil.

Sündis see vihmast, mis viimaks murdus
ja vulkaanijärsakud mudavallideks moondas,
mis muudkui sadas ja jäi tuhande piisana mu sisse,
et järgmisel päeval mu õnarustes uinuda?
Vihmast, mis kuivas veel enne janusesse maapinda jõudmist?

See ei sündinud ootusest, ei sündinud igatsusest.

See sündis paigalolekust,
tuuletusest, sasisitud palmipeadest,
ristist, mille joonistasid mu kaelale,
laulust ja ööst, mis rippus üle Jaava.

See sündis sajanditepikkusest seisakust,
lainete ühtlasest loksumisest vastu kaljusid püsikindlaid.
Kes küll võis arvata, et maakoore liikumist jalge all võib tunda
tuuletuses, kahhelplaatide külmas, igikestvas mustas hommikukohvis,
hommikus, mis raiub monotoonseid tunde, ja päikeses, mis kägistab nõõrile
seatud pesu.

Millimeetrike muutmatust ja seesama öö, mis tuli jahutama ahastuses taimi,
mille äärde kogunesid janused, silmad suunatud tühja,
väsinud kehad päikesest praksumas.

Öö sadas siidisallina.

Kuulsin su hingamist teisel pool keha,
oma häält, mis põrkas su kiviselt seinalt,
mõtteid, mis ei purustanud su teraskonstruksioone,
mis ei lagunenu mu käte puutest.

See oli just sama tugev kui torm merel,
võimatu püüda, kuid millesse võib langeda,
osates lainete tantsu.

Kokkupõrge oli vältimatu

Kui just ei oleks otsustanud minna mööda,
tulla tagasi, pöörata nägu kõrvale,
tõmmata hing kinni ja mitte kuulata.

Kui just poleks mootorrattale istunud
ja higisena paljajalu põhja jooksnud,
tühja, leidnud tuttavaid käsi ja klammerdunud.

Kui oleks tõrjunud, põlanud, öelnud lahti iseendast, lahti elust.

*

Õelda lahti elust,
mitte minna kose äärde
ja taguda podkidnoid pooltuttavaga.
Kivid sädelemas küpsisepurust,
sigaretisuits võbelemas veel puutumatul veel.

Õelda lahti elust, mitte jagada käterätikut,
ettevaatlikult asetada tennistes jalad üksteise ette
liivasel pinnal ühel pool põõsad, teisel pool põõsad
klammerdumas kuiva kuristiku kõrri.

Õelda lahti elust, lahti pimedusse sööstmisest helituleta, eluplaanita,
riieteta kuupõldudel riisiterade lugemisest,
kurvilistel külateedel batiikmustrisse kinnijäämistest
sulavahatunnil.

Õelda lahti, et jääda kinni,
jääda kinni, et saada lahti.

Akvilil on puu otsas onn
ja seal ta maalib neist mustreid ja eksitab
ja paneb su hoidma kõvasti kinni,
kui tuul rebib su juuksed ja käed
lehvima värskelt maalitud kangal,
päikesekiired valgustamas su eksimisi,
rõõmukarjeid ja õnneoigeid.

*

Akvilil on puu otsas onn,
kõrgel, päikesele lähedal.
Potis keeb tuline vaha
ja savipotsikud on täis värvipulbreid.

Et kuhugi jõuda, peab siluma teed,
sulatama südamed suhkrukes tees
väikese riskiga.

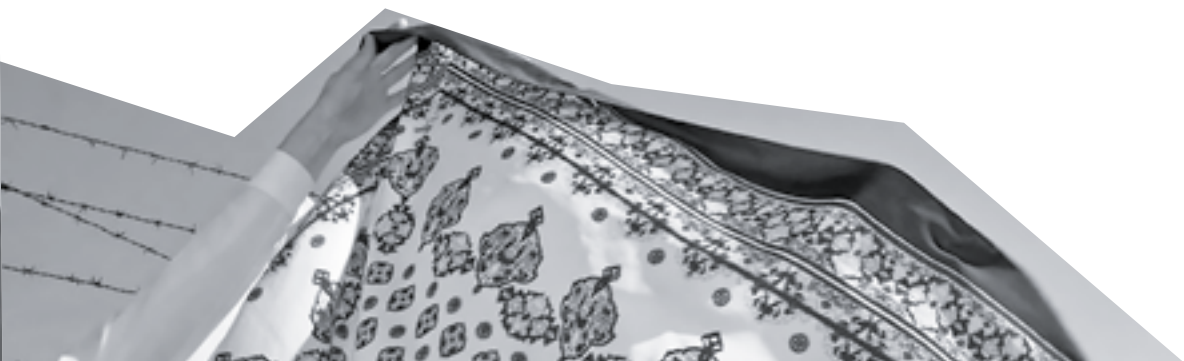
Akvil võtab kanga ja pingutab raami,
lusikas käib ringi suhkrukes tees,
mõtted veerevad kärestikust alla.

Et midagi maalida, peab pakkima kaasa pikniku, pävkad ja raamatu,
võtma istet pooltuttava tagaistmel
ja tuulega rannale suunduma läbi tuhande mutuka teel.

Akvil ronib bambusredelist alla,
iga sammuga oma mõtetele lähemale,
iga sammuga lopsakama looduse sisse,
iga sammuga lähemale häältele,
kuni potsatab sõprade ringi.

Nii kaugele kui silm seletab, võib näha suure mere olematuid laineid,
rannale süüdatud lõkkeid, päikesepuune kehasid
keerdumas mustreiks
veel päevasoojas vees.

Akvilil on puu otsas onn,
kus värvipulbrid omatahtsi
sukelduvad vahasse,
mis tilgub mööda mõttenõlvi
pingul kangal iseseisvaks mustriks.

ERKI LIND

TALIHARJAÕÖ

Käes oli aasta kõige külmem aeg. Pööripäev oli küll möödas, aga kevadeni oli siiski veel mitu kuud. Valgust jätkus päevas vaid mõneks tunniks, külm päike tõusis vaevu üle silmapiiri. Maad kattis lumi, puud magasid.

Pime aeg on ohtlik ja külm tapab selle, kes kaotab valvsuse. Ta mängib oma ohvriga nagu kass. Ta hammustab jalgu, lämmatab, torgib silmi nõeltega, kuni lõpuks valu järele annab ja ohvri kohale laotub uneloor, millest ärkamist enam ei ole. Pime aeg pole inimeste oma, sest inimesed on veelinnurahvas, kelle aeg on valge ja lühike. Praegu oli rebaserahva aeg. See oli pime, külm ja pikk. Rebaserahvas on vaimud, rebaserahvas on alati näljane.

Sellepärast hoiavad talvel kõik olendid kokku. Oravad olid oma pesas kobaras, porod seisis tuisu vastu ühtse rindena ja inimesed tulid kogu hõimuga oma suvistelt jahimaadelt ja kalapüügikohtadelt talvekorterisse kokku. Nad panid puuvalli värava tugevalt kinni, kogunesid perekondade ja suguvõsade kaupa koldetule ümber ja mässisid end soojadesse vaipadesse.

Aga leidus neidki, kes olid üksi ka pimedal ajal – üksik põder noorendikus, metsis rabas ja samamoodi oli vana Ätt omapäi metsatares.

Päike tõusis üle silmapiiri ja värvis lumeväljad roosaks. Talvel üksi elades tuli oma päevased käigud üksikasjalikult ette mõelda. Valget aega oli napilt ja selle jooksul tuli kõik õuetoimetused ära teha. Ätt tõmbas saapad jalga ja astus lävele. Ta tervitas kerge peanoogutusega päikest, sest ka päike oli veelinnurahva seast. Seejärel võttis ta kirve ja läks aeglaselt läbi lume nõlvast alla väikse järve juurde. Ätt sammus otseteed jää peale, pühkis lume ära ja hakkas sinna kirvega auku raiuma. See oli raske töö, jää oli sel aastaajal paks, aga õnneks ei olnud järv põhjani külmunud. Jää all vees olid tal õnged ootel. Kui Ätt augu valmis sai, hakkas ta ettevaatlikult nõöri välja tõmbama. Ükshaaval ilmusid õngekonksud nähtavale, aga õnge otsas olid vaid mõned väiksed sindid, kelle ta tagasi vette lasi. Pettumustundeta vaatas ta ringi ja valis välja uue koha. Aeglaselt võttis ta oma asjad, läks

sinna ja hakkas raiuma uut auku, kuhu õnged jätta. Aega polnud palju, aga kiirustamine oli talle võõras.

Selleks ajaks, kui auk oli valmis, oli päike juba päris madalale vajunud. Ätt jättis õnged järve, viis riistad tuppa tagasi ja läks küttepuid tooma. Ta ladus riidast mõned halud korvi ja viis need kolde juurde. Siis oli vaja kalapüügiriistu parandada, mõrda punuda ja uusi õngi voolida ning sellele kulus juba kogu järelejäänud valge aeg. Ätt istus aidaesisel pakul ja rohmast käega üle silmade. Väljas oli selge ilm ja madal päike peegeldus lumelt, sundides teda kissitama. Lõpuks ajas ta end aeglaselt püsti. Kuna tal kalaõnne sel päeval polnud, pidi ta viimase asjana veel aidas ära käima. Päike oli selleks ajaks päris silmapiirile vajunud. Ätt vaatas talle järele nagu lahkuvale külalisele. Kohe jääb ta üksi. Ta võttis aidast mõned hapendatud silgud, peotäie kuivatud herneid ja mõned jõhvikad. Siis läks ta tuppa ja pani ukse enda järel hoolega kinni.

Nüüd oli aega palju. Ätt sisustas pikki talveõhtuid tubaste toimetustega. Ta tegi tule üles, pani paja tulele ja istus siis oma vestmistöö taha. Võtnud pussi kätte, jäi Ätt viivitama. Ta süda aimas halba. Kõhkklus kestis vaid hetke ja Ätt asus tööle. Puu sees oli väike oksakoht, mida ta vilunud sõrmed ei tajunud, puss takerdus hetkeks ja hüppas siis Ätile näppu.

See oli väga halb lugu.

Ätt oli enne sulgenud hoolikalt toa, aga nüüd avanud iseenda. Ta teadis, et see laseb vaimud tuppa, ja vaatas oma kätt. Haav oli väike, aga piisav, et veri voolaks. Nüüd tuli kiiresti end ära puhastada. Sellest sõltus praegu ta elu, aga ta ei teadnud, kuidas toimida. Toas pesemine võib ukseid ööle hoopis lahti teha, sauna minekuks oli jällegi vaja välja minna. Ätt paotas välisust ja piilus õue. Väljas oli hämarik ja võimatu öelda, kas oli veel valge või juba pime. Saun asus väikse künka otsas tarest teisel pool hoovi. Ta imes sõrmest oma verd ja mõtles palavikuliselt. Vaja oli kiiresti otsustada. Veri oli kummaliselt soe ja selle maitse ajas iiveldama. Ta langetas otsuse, haaras veekausi kaasa ja astus õue. Väljas kumas veel eha ja Ätt oli üsna kindel, et ta jõuab saunas ära käia.

Saun oli kütmata ja seal oli sama külm kui väljas. Muldpõrandal oli jää. Sellegipoolest pidi Ätt end riidest lahti võtma ja üleni pesema. Aeg kiirustas tagant, aga ta tegi kõike aeglase, mõõdetud liigutustega. Külm oli verejooksu sulgenud ja Ätt nühkis jäise veega kuivanud verd oma kätelt. Kausi peale hakkas tekkima kirme.

Äkki ütles keegi pimedast nurgast vaikselt: „Tere õhtust.”

Ätt tegi, nagu ei oleks seda kuulnud, ja pesi aeglaste liigutustega edasi, aga ta ihukarvad tõusid püsti ja käte värisemist oli raske alla suruda. Ta võttis aeglaselt pangest vett, süda sees tõusmas kurku.

„Tere õhtust, Ätt,” ütles hää! veel vaiksemalt, aga palju tungivamalt. Kül! hi! tõusis Äti otsaette. Vaimudele ei tohi vastata! Ätt pani aeglaselt kopsiku käest ja hakkas end riidesse panema, hoides pilku kindlalt enda ees maas.

„Ma süön su ära, Ätt,” ütles hää!. Enam ei olnud see nii rahulik ja lisaks ärritusele kõlas sealt kül! kurjus. Ätt sai aru, et enam polnud midagi teha. Ta pööras end ümber, vaatas otse pimedusse, tegi oma hääle kindlaks ja ütles:

„Sina ei süö siin mitte kedagi. See on minu maja. Kes sa selline üldse oled?”

Hääle omanik naeris vaikselt ja ebameeldival!

„Kui ma su ära süön, pole see enam kellegi maja. Varsti kukub tal katus sisse, puud hakkavad põrandast kasvama ja tühjade seinte vahel läigivad ainult sinu kondid.”

Ätt nägi nüüd, et kül!al saunalaval istus suur koll, õel ja näljane. Vahepeal oli Ätil hakanud juba väga kül! ja ta värises vaikselt. Huuled tõmbusid siniseks ja küüned valutasid.

Ätt sundis oma südant tugevaks. Ta surus kül!mavärina jõuga alla, vaatas otse kollile otsa ja pööratas jalaga vastu maad. „See on minu maja ja minu saun. Sina mine sinna, kust tulid! Sa armetu rebasekutsikas, kes sul lubas inimese õuele tulla!”

Koll paistis kõhklevat ja Ätt tõreles edasi: „Kui sa kohe ära ei lähe, siis sa alles saad. Ma sulle veel näitan! Või et minu sauna ronima. Kõtt! Kas sa saad! Ma toon kohe kaika ja siis sa saad peksta.”

Koll tõmbus kõssi ja seejärel hakkas Äti kärkimise peale järjest väiksemaks kahanema. „Kõtt!” käratas veel Ätt ja koll kadus täiesti ära. Ätt hoidis hinge kinni. Ta oli talvelt õppinud umbusku ja kannatlikkust. Ätt ootas. Saunas oli vaikus, mis paistis kestva terve igaviku. Ätt tõstis rusika ja vibutas seda. „Saad peksta!” hüüdis ta veel korra. Palkide vahelt sabises lund.

Vaikus kestis, kuni lõpuks vilksatas pimeduses midagi väikest ja väledat. See oli talvekarvas kärp, kes lipsas lavalt minema. Ätt hakkas kergendusest naerma. See suur hirmuäratav koll oli lihtsalt üks väike kärp.

Ta pöördus ümber, et hakata ära minema, ja tardus. Ätile vaatas vastu irevil hammastega vaim.

Vaim naeris rämedalt, olles väga lõbustatud oma naljast. Järsku jäi ta vait ja sisistas läbi hammaste: „Kas sa tõesti arvasid, et sa pääsed mu käest? Sa ei pääse mitte kuhugi.” Ta silmad välkusid pimeduses kurjalt. „Mul ei ole sinuga kiiret, hommikuni on veel väga palju aega.” See oli tõsi. Hommik oli kaugel ning pimedus ja külm ainus tegelikkus. Hommik oli sama kaugel kui kevad, sest kõik aeg muutub üheks, kui ainus, mis saabub, on surm.

Siis tont lõi Ätti. See ei olnud tugev hoop, aga näitas, kui palju jõudu tal tegelikult oli. Ätt lendas hooga vastu põrandat. Kolli küüned rebisid katki ta õla ja ta kuklast immitses verd. Kogu valvelolek, mida ta oli suure jõupingutusega hoidnud, lagunes koost, ja ta kehas võttis võimust allaandmise tunne. Ta sai aru, et ta on alasti kõrvetavalt külmas öös. Külmas on haav palju valusam ja see rebis ta nahka. Jäänoad torkisid kogu tema keha. Äti keha haaras vappekülm ning ta siniseks tõmbunud jalad ja käed hakkasid paiste minema.

Kolli jahedad jämedad näpud libisesid üle Äti selja ja peatusid siis eba-levalt. „Ei-ei, nii ei lähe,” pomises tont, kes märkas ka, et Ätt on läbi külmunud. Ta katsus nõutult Äti vanu paistes külmunud jalgu. Koll pomises omaette: „Vastik, vastik.”

„Vastik külmunud liha. Ikka nagu korjus metsa all. Jäle. Vastik.” Ta kõigutas end istudes edasi-tagasi ja vaatas tühjusesse. Järsku pöördus koll Äti poole ja käskis: „Pane sauna küdema!”

Ätt võpatas. Kogu ta keha oli jäänud tuimaks. Ta liigutas vaevaliselt oma sõrmi ja varbaid, et neis veri ringi käima hakkaks.

„Puud on õues,” ütles ta vaikselt ja proovis istuli tõusta. Tundetust ta liikmetes asendus taas valuga. „Saun köeb praegu kaua.” Ätt vaatas üles otse kurjadesse silmadesse ja ütles siis: „Mul on tuba soe.”

Koll vaatas talle, silmad vidukil, vastu, kummardus siis Äti poole, nii et nende näod peaaegu kokku puutusid, ja sisistas läbi hammaste: „Ma ei lase sind käest. Sa ära seda mitte loodagi.”

„Ega ma ei ...” hakkas Ätt vastama.

„Sa ära seda mitte loodagi!” karjus nüüd koll. „Ära loodagi!”

„Ma kutsun sind.”

Koll vakatas. Ta kõhkles. „Sa kutsud mind tuppa?”

Ätt noogutas.

„Ütle seda! Sa pead selle välja ütleva!” nõudis koll ja tõstis jälle häält. „Sa ei vea mind alt, inimene! Ma olen tark! Saad aru, ma olen tark!” Ta

pigistas Äti õlgu, nii et küünised lõikasid lihasse. „Mu nimi on Kele ja niimoodi sa kutsud mind.”

„Kele, tule mu ...”

„Sinu nimi!” karjus koll. „Sa pead oma nimega kutsuma.”

„Ma olen Ätt ja kutsun sind, Kele, oma tupp,” ütles Ätt tasa. Ta silmad olid suletud ja jõud oli ta maha jätnud. Ta pomises veel midagi vaevukuuldavalt.

Koll raputas Ätti. „Mida sa veel ütlesid?”

„Ma ütlesin, et kui sa tuled minu tupp, siis sa võid mu ära süüa.”

Koll naeris laialt: „Ma süün su niikuinii ära!” ja lisas siis järsult: „Lähme nüüd!”

„Ainult et,” pomises Ätt, „ma pean ees minema.”

Kele silmad välkusid kurjakuulutavalt ja ta sisistas läbi hammaste: „Ei tea miks?”

„Sellepärast, et ma kutsusin sind nimega. Sa saad üle läve astuda ainult siis, kui ma sees olen.”

Koll kiristas hambaid, värises üle kere ja pistis siis ulguma. Ta näljased silmad olid täis kurjust. Ta röökis: „Ma süün su kohe siinsamas ära! Olgu sa nii külm kui tahes. Ma süün su ära nagu külma surnud kala. Armetu rääm! Ainult luud jäävad sust järele kaarnatele nokkida.”

„Sa ei saa mind siin ära süüa,” vastas Ätt vaevukuuldavalt. „Ma andsin sulle ise loa mind süüa ja nüüd saad sa seda teha ainult minu tares. Nii nagu leping sai.”

Koll rõõgatas. Ta haaras oma peast ja rebis küünistega oma nägu. Siis ta vaatas korraks Ätile otsa, kahmas tast kinni ja viskas suure hooga saunast välja. Ätt kukkus vastu maad ja ka lumi ei pehmenetanud ta maandumist.

„Noh, Ätt, aja end nüüd püsti,” pobises ta enese ette ja üritas püsti tõusta. Veidigi viivitamine tähendaks surma juba enne kolli hammaste vahele sattumist. „Üles-üles!” surus Ätt läbi hammaste ja hakkas jooksuma. Kuigi tare seisis otse ta ees, tundus tee üle õue võtvat igaviku. Nii raske kui praegu ei olnud tal kunagi olnud. Ta vehkis kätega ja proovis oma raskeid tundetuid jalgu teineteise ette tõsta. Ta koperdas, pisarad silmis, aga jõudis ikkagi kohale, rebis ukse viimase jõupingutusega lahti ja kukkus üle läve toa põrandale pikali. Mõneks hetkeks jäi ta pikali ja hakkas kurnatusest nutma, aga sundis end siis uuesti püsti tõusma, sulges ukse korralikult ja keeras end siis vaiba sisse. Tal oli vappekülm, aga ta teadis, et nüüd ei ole aega kaotada.

Ätt haaras sirvilaudade järele, aga ta tundetud sõrmed pillasid need maha. Ta kukkus põlvili ja kobas põrandal. „Nii,” pomises ta, kui leidis kalendri üles. Ta näpud libisesid kiirelt üle ruunide ja ta pomises enese ette, tehes samal ajal peas arvestusi.

„Liiga vara on. Kevad on liiga kaugel. Aga peab proovima,” rääkis Ätt iseendaga. Ta ajas end püsti. Väsimus, külm ja hirm olid ta näost pühitud, silmis valitses nüüd selgus ja rahu. Ta teadis, mida teha, ja hakkas rahulikult end selleks valmis panema.

Väljas paukus pakane ja ulgus näljane koll. Toas tegi Ätt veelinnurahva rituaali.

Kele tuli maja juurde, hakkas uksele prömmima ja karjus „Lase sisse!”

Sees valitses vaikus. Koll karjus uuesti. Lõpuks vastas hääl majast: „Kes seal on?”

Vihast hullunud koll röökis: „Ma olen Kele ja ma tulin sind ära sööma. Lase mind sisse! Sa tead väga hästi, kes ma olen.”

„Miks ma peaksin su sisse laskma?” küsis hääl majast.

Koll oli täiesti endast väljas. Ta ulgus, kiristas hambaid ja tagus end rusikatega näkku. „Sest sa kutsusid! Sa ei saa kutset tagasi võtta! See oli leping. Sa lased mu sisse ja ma söön su ära.”

„Kes sind kutsus?”

„Sina! Ätt!”

„Siin majas ei ole Ätti.” Maja uks läks lahti ja lävel seisis vana naine.

„Mina olen Eit,” ütles ta ja virutas kollile pihlakakepiga vastu pead. Kolli pea raksatas ja ta silmade vahelt lendas sädemeid. Korraaks lahvatas leek ja siis jäi kollist järele ainult suitsupilv.

Talve selgroog oli murtud.

TONI TOMBAK

Scherzingeri kass

ka mina, mees
ihaldan vahel
võltsi, naiivset
reklaamitrikki
et turvaliselt koondada
kõik oma nurjatud
ja haledad tundmused
üheks armastuskirjaks
kellelegi, kes ei vasta
kellelt ei oodatagi vastust

ka mina, mees
vaatan vahel neid videoid
kuidas nad seal liiva peal vähkrevad
nagu peotäis sente päikse käes
guugeldan nende pilte
jah, ka mina
räpane ja silmakirjalik

kuid ära vaata mind
oma olmet eitava okulaariga
ära läbista mind
oma ballistilise moraaliga
las ma olen oma madalas kastis
häbi tundmata
ka mina, tavaline
tunnetest tiirane kõuts –
Scherzingeri kass

sa avad kasti
ja kuuled mind ütlemas
häbeliku
mjäu!

ninaverejooks nr 2

kunagi olin pikem, kunagi lühem
kunagi paksem, kunagi kõhnem
kuid lineaarset pole selles midagi
ninaverejooks
nummerdatult
korra nädalas
teeb oma tiiru
nagu liinibuss nr 11
maitseb nagu valesti elatud elu
lõhnab nagu veri ikka
lasen siis seda aadrit välja
kartmata
kas ta jääb kinni või mitte
kunagi olin laps ja keegi oli alati targem
nüüd ma sellega enam ei lepi
on vaid head ja halvad inimesed
nagu luulegi
nagu ideedki
juuksurisse peaks minema
võileiba võiks süüa
majoneesiga
eksistentsialism ja eksamipinge
kell on viis hommikul
ma ei maga
tekita on külm, tekiga palav
kuid lineaarset pole selles midagi
ninaverejooks nr 2
maitseb nagu vabandus ja lohutus
lootus
lõhnab nagu veri ikka
kui palju pean veel verd loovutama
et tekiks mingigi mõte?
või näeb kõike selgelt vaid siis
kui enam ei jõua
ootusi toita?

andetusest unetu

silmakoopad täis kuiva muda
kraabid tapeedirasvale nägusid
ümberringi sisalikusilmne paranoia
loendamas olematute objektide intervalle
kahjurõõmsalt irvitamas
andetuse kasvaja retoorikale
teoorias katki, praktikas purunenud
kõigil on juhtunud
ei midagi erilist
tavaline konspiratsioon
teaduslik pimeala
mandunud massihüsteeria
sümptomist sümptomisse
palavikust palavikku
käib me läbipõlemist kartev käsi
põlemine, mis sunnib sind hulluks ja armutuks
kiired südamelöögid ja nõgestesse mähitud depressioon
taovad transirütme vastu ajutaldrikuid
vastukaaluks enesehaletsusele
kõlbab iga valesti pandud diagnoos, iga rohi
et kaoks see käärima läinud mere kohin
ja siis annetad sissepääsu oma sisemusse
esimesele morbiidsele muinasjutule
valeidentiteedid turnimas su DNA-redelil
lastes ikkagi kõik segamini peksta
garaažibändil katusekorteris
selles seisukohti surmaval andetusel
unetuse südametuse sanatooriumis

BLANCA LLUM VIDAL

katalaani keelest Mariliin Vassenin

Raev

Kui uurin verd,
tulevad kärbsed.
See ongi siis piin:
sorida eneses,
puutuda liha.
Aga ses heitluses
jõuan ma luuni,
luu seest õmblen
haava taas kokku,
kui vaja.

Tule

Aga sa ei saa,
sest kui sa tuleksid,
hauksime välja
palavikumuna,
jagades vett
anumaks vormitud
pihkude põhjast,
loeksime: *taevad*,
tume puu,
eksima,
lööksime
hambad
jalatalda,
maha jääks jälg
– verine nire –
sellesse metsa
– nii palju armastust –
ja meie nälg oleks
suurem kui lõvidel.
Siis nad tulevadki,
ja viimane suudlus
on nende
hammas.

Minust saab madu

*ta ilmub ja nõuab püstoli ähvardusel,
et saaks minus kasvada ja jõudu koguda, et ma
toidaksin teda endaga ja juhiksin tema laeva*
Maria-Mercé Marçal

Rutates lähen,
linn jääb maha.
Tänavad sisimas,
saab minust madu,
keda ei nähta,
sulandun sekka,
meenutan varju
– tumedat valgust –
üksikut looma,
eksinud lammast.
Kihutan kaua,
põgenen ära
ja kõhuli maas
ütlen, et olen
too vana mehike,
köver ja kõssis,
väike ja terav,
keda ma kõhu sees
hoian,
kellele ütlen,
et räägi, eks ole,
kuid hästi tasa
– et mu südamekandja
siia ei naaseks –,
sest me mõlemad
sind kardame
armastada.

Miks ma lugesin „Guimera viimast kirja”

Imelik mees:
ta näeb naist,
kes peaaegu lõhkeb
armastusest,
naba nagu
seest tühi täht:
naine pussitab
jäiga lillega
lähedalt ööd;
imelik mees
näeb naist,
kelle nuga on lill,
näeb, et tuul on ta
toonud nii kaugele,
et valu ta küljes
ei tajugi enam;
imelik mees
kujutas ette,
et ta pisipoeg
hiljuti suri,
ja et surmaga
jäi ka elust
– terake tahma –
maha vaid niiskus,
või et surmaga
sai ka elust
ainult veeaur
kolde kohal.
Imelik mees
nägi oma surma,
nägi end suremas
lapsena.
Poisiga
hauas
mõtleb ta emale,
kuidas too kannatab,

võtab siis lapse
enese kõrvale,
südame poole,
teeb talle hälli,
katab ta
pooleldi rinnaga,
vaikselt ümiseb
lahkunud lapse
paljaile luudele
üht vana laulu,
viisi, mis ütleb,
ei, ära nuta,
ema, ära nuta.

Hing ja kuri

Kui armastus jagas mu kaheks,

olgu siis pealegi nii,
et üks pool saab tiivad,
taeva ja pesa,
ja teine hambad
– kerekas loom,
kes sööb rohtu
või aina sigib –
keskele aga
jäägu meesnaine,
ikka veel veritsev:
haavatud,
pakku pugend hingest
purskumas juga,
inimelu
põhjatu karje,

ja et kaugelt
– taevast või aasalt –
tuleks siis meri,
uranoslik riim,

ja kõige keskel
– tulleski keskelt –
asuksid suu
ja sõna.

JAUME COLL MARINÉ

katalaani keelest Mariliin Vassenin

Metssead

Ühel õhtul tuli kuue-seitsmepealine metsseakari
meie õuele.

Isa kutsus mu vaatama.
„Kükita,” ütles ta mulle, „tasakesi.
Näed?” küsis ta,
osutades tumedatele hägustele laikudele,
mis mustenedes liikusid
meist kümne-viieteist meetri kaugusel.

Ta hakkas rõhkima.
Ja üks metssigadest, kõige suurem, vastas talle.
Ta heitis tasapisi maha.
Nüüd võis nende vahel olla kolm-neli meetrit.

Ühe puu kaks tüve, suured ja väsinud, kes
rääkisid teineteist mõistmata.
Kumbki teise mäng.

Koerad vaatasid segaduses pealt ega teinud midagi.

Metssiga läks minema.
Meie tõusime püsti ja läksime tuppa.

„Ta oli ikka
oma üheksakümmend kilo.”

Septembripäikesed

Mitte midagi ei juhtu, kui sa tuled ja me istume,
et vaadata, kuis Barcelona kohal
melontaevas täna rebeneb.
Ehk näeme, kuidas rohelisse
Barcelona merre pudeneb
paar seemet, viljaliha. Võib-olla ütleme:

„Ja nüüd, kui kõik on roheline, sarnanedes meiega,
kui roheline taevas sarnaneb ju meiega,
kui meri iga kandi pealt on meie sarnane,
hammustame igaõist elegantseimat
muda.” Kolm tundi üksteist piidleme,
ehk kauemgi, ja näeme želatiini,

mis katab inimeste silmi, kui nad imestavad,
mis teha nüüd, kuis on see nõnda,
et kui kõik on läinud, püsib taevas paigal,
ei kaugene, nii roheline, halav, liikumatu,
just nagu ootaks kedagi, kes viiks ta ära,
võib-olla sind, kel sõbraks Fergus,

too laante, varjude ja mere isand,
koos kõnnite, kaks hiiglast, mägedesse
ja jääte igaveseks. Kuid praegu tule, istume.
Kõik asjad meie ümber kajagu,
jupphaaval teona roomame
ses kaevus, mis nii naeruväärselt peegeldub

puuokstes ja meis endis;
nüüd mingem, tasakesi, uduloori all,
kui koidab sellel pühapäeval päev,
ja värisegem nagu märjad koerad
ses metsas, mis on mõeldud teistele, ja nõnda
väriseme kahekesi maamunal, nii nagu alati.

Koer

Koer on hommiku ja kõige hiigelvari.
Ta astub päikse, tammepuude all,

veab oma väsind keha, kulunud ja vana,
veab oma rasket keha,

ja ta on taevas, naasev öö,
jõevool, ja ta on mägi,

tund, mis kukub heina sisse ja ta kehasse –
heina, mis on peidus

ta silmaterades ja tema sees.
Aeg on praegu, aeg on Muntanyola,

see kuhi sõnnikut seal maja varjus,
see valge roosipõõsas maja varjus,

kelle vari räägib lainetest, mis randa murduvad
ja ajas tuksuvad,

kui selle kulg on peatunud.
Koer on hommiku

ja kõige hiigelvari;
rampraskena ta katsub haukuda ja heidab maha,

ta kohal lasub kerge vari, valge roosipõõsas.
Ja maha heidavad ka silmad, taevas,

maailm, mis langeb
häbelikult tärkavale rohule.

Öö sajab valgetele aastatele,
mis vähehaaval pehmenevad.

Koer tehtud hommikust ja kõige
hiigelvarjust,

päevast lahkuvast, mis hulbib kehal,
kärisedes ribadeks.

Hirved

Sinu sees ja minu sees ...

M. M. Marçal

Ning mets on võtnud kõik: nii puhas, suur,
ja mul on külm ja sajab, lõõtsub tuul,
ei saa ma und.

Mets võtnud kõik. Kaob hetke järel hetk,
nii külm on, sajab, laman asemel,
ei saa ma und.

Ja mul on külm, vihm sajab, lõõtsub tuul,
mets ootab talve – täna nõnda suur,
et mina ei saa und.

Nii külm on, sajab, laman asemel,
sest täna öösel, armas, suur me mets,
ja mina ei saa und.

Mets ootab talve. Ta on tulekul,
kuid sind ei tule, armas, lõõtsub tuul,
ja mina ei saa und.

Mets ootab talve. Täna suur me sees,
ja sind ei tule, armas. Üksi asemel
ei saa ma und.

Intervjuu JAUME COLL MARINÉGA

Mariliin Vassenin

2016. aasta mais, kui viibisin residentuuris Barcelona lähistel Can Serrati loomemajas, oli mul võimalus tutvuda Jaume Coll Marinéga. Õigemini olin säärast võimalust ise otsinud, lootes loomemaja kaudu leida mõnda luuletajat, kes huvituks kirjan-
dusest laiemalt. Paremini polekski saanud minna. Loomemaja võttis ühendust Jaumega, Muntanyola mägikülalt pärit noore andeka luuletajaga, kes on avaldanud kaks raamatut, ning ühel maihommikul astuski Jaume Can Serrati vana farmihoone uksest sisse, kahes käes paberkott raamatutega. Ühes „vanad” ja teises „noored”. Istusime aeda, kus ta pidas mulle oma tõsisel ja tagasihoidlikul, kuid energilisel moel mitmetunnise loengu 20. sajandi mõjukamatest katalaani luuletajatest; nädal hiljem rääkisime noortest. Tema põhjalikud teadmised katalaani kirjan-
dusest ning sügav huvi noorema luule vastu avaldasid muljet.

Barcelonat, Gaudí ja Dalí teavad paljud, kuid katalaani kirjandus ja kultuur laiemalt pole nii tuntud. Kas on olemas selgelt eristuv ja ühtne katalaani vaim ning kuidas sa seda kirjeldaksid?

Katalaani vaimu või olemuse määratlemine 21. sajandil on muidugi keeruline. Ilmselt on sellele praegu raskem vastata kui 30 aastat tagasi. Kuid kindlasti on olemas Kataloonia (ehk Paisos Catalans), mis ei ole abstraktne ega metafüüsiline entiteet, vaid konkreetne *meie*, ja veel enam, kindel *mina* konkreetsetes aegruumis. Muidugi tähendab Kataloonia ka traditsioone, kultuuri ja keelt, mis on jätnud oma jälje kunstiteostena. Need näitasid omal ajal, milline Kataloonia on. Teatud mõttes on Gaudí, Tàpiesi, Dalí, Perejaume, Alfons Borrelli, Ausiàs Marchi, Josep Carneri, Carles Riba, J. V. Foix'i, Mercè Rodoreda ning paljude teiste teosed, Santa Maria de Ripolli klooster, Lleida uus katedraal, Caterina Albert ning rahvapärismus peeglid, mis näitavad, et on olemas traditsioon, mille juurde tagasi pöörduda, ja mis aitab mõista, milles see *meie* seisneb. Ja siis on muidugi veel maa: Montserrat, Ebre jõe delta, Püreneed, Empordà ... Kõik see ning palju muudki määratleb *mina*, kes Katalooniast rääkides seda omaks peab. Lisaks tuleb võtta arvesse asukohta Euroopas – Kataloonia on alati olnud Vahemere ja Pürenee poolsaare värav.

Kas sa kasvasid üles kakskeelses maailmas? Millal räägid sa katalaani keelt ja millal hispaania keelt? Milline on sinu jaoks nende kahe keele suhe?

Minu maailm on läbinisti katalaanikeelne. Kuid fakt, et kuulume Hispaania alla, toob kaasa näiteks selle, et kümnest telekanalist kaheksa on hispaaniakeelsed ja ainult kaks katalaani keeles ning suurem osa ajakirjandusest on hispaaniakeelne (selle juured on Franco ajas, kui katalaani keel oli allasurutud) jne. Ma räägin hispaania keelt vabalt, kuid see pole minu keel ja mul on raske hispaania kirjandustraditsioonist midagi omaks pidada. See, et meie keel on väike, ei oleks probleem, kui riik meid toetaks, kuid Hispaania seda ei tee, ning tihti peetakse katalaani keelt millekski tähtsusetuks ja regionaalseks, ja see on väga tõsine probleem. Hispaania keelde on alati suhtutud kui võimu keelde. Tänapäeval on Barcelonas ja selle ümbruses katalaani keelde jõudnud palju hispaania keelest laenatud süntaktilisi struktuure, samuti on toimumas vokaalsüsteemi muutus, kus kaheksast katalaani vokaalist jääb alles vaid viis, mis on omane hispaania keelele. On selge, et kahe ebavõrdse keele kontaktis jääb väiksem – antud

juhul katalaani keel – tõenäoliselt kaotaja rolli, eriti siis, kui puudub institutsioonide toetus.

Kas oled hispaania keeles luuletusi kirjutanud?

Ei.

Kuidas ja miks sa kirjutama hakkasid?

Juba väiksenä meeldis mulle leiutada sõnamänge, kuid teadlikult kirjutasin oma esimese luuletuse alles 12-aastaselt. Mäletan, et suviti laudatõid tehes mõtlesin välja luuletusi (või midagi sarnast), kuid kirja panin neid väga harva. Alles 16-17-aastaselt sain teadlikuks, et on olemas sellised asjad nagu kirjandus ja luule, ning seda tänu oma katalaani keele ja kirjanduse õpetajale Pep Paréle. Tema soovitas mulle kirjandust, me rääkisime raamatutest, mida parasjagu lugesin, aeg-ajalt luges ja parandas ta minu kirjutisi ning me arutlesime nende üle. Olen talle väga tänulik.

Oled avaldanud kaks luulekogu: „Kollane kass” („La gata groga”) ja „Nii palju selget vett naabri silmis” („Quanta aigua clara als ulls de la veïna”). Teise kogu avaluuletuses mainid sa paljusid luuletajaid ja kunstnikke, kes on sind mõjutanud, samuti inglise poeete Elioti ja Hughesi ning ameeriklast Wallace Stevensit. Siinses valikus leidub intertekstuaalseid viiteid kahele inglise keeles kirjutanud luuletajale: Yeatsile luuletuses „Septembripäikesed”, kus sa mainid Fergust, kes esineb tema luuletuses „Who Goes With Fergus?” ning T. S. Eliotile luuletuses „Koer”, kus parafraseerid värssi tema tekstist „Little Gidding”. Meie vestlustes oled sa eeskujudena maininud ka Seamus Heaneyt ja Mark Strandi. Kas võib öelda, et ingliskeelsed poeedid on su luulet tugevasti mõjutanud?

Lisaks katalaani kirjandusele on mind kindlasti kõige enam mõjutanud ingliskeelne kirjandus. „Katalaani vaimu” ja „inglise vaimu” vahel on kindlasti mingi sarnasus. Kui mõelda inglise huumorile, siis see on katalaani huumoriga väga sarnane ning väga erinev näiteks hispaania või prantsuse huumorist. Peab ütleva, et inglise kirjandus on alati olnud katalaani kirjanduse jaoks peeglik, eriti luule. Carles Riba on 20. sajandi alguse luuletaja Josep Carneri üht raamatut arvustades kirjutanud: „Pole kahtlustki, et katalaani moodsas luules algab uus periood, kui Josep Carner on hakanud õhinaga õppima inglise keelt, et saareriigi poeete nende emakeeles lugeda.”

Ka Gabriel Ferrater ja Marià Manent hindasid inglise poeete kõrgelt ning hilisemal ajal on ka näiteks sellised autorid nagu Salvador Oliva ja Narcís Comadira (jagades osalt Gabriel Ferrateri seisukohti) tunnistanud oma kuulumist Audeni-traditsiooni.

Mina hindan ingliskeelsetest poetidest peamiselt Audenit, Elioti, Wallace Stevensit, Seamus Heaneyt ja Mark Strandit, kuid kõige enam Ted Hughesi, kelle refleksioonid ning pilk loodusele, loomadele ning maa- ja talunike elule on mulle sageli peegliks. Lisaks veel tema kujundite jõud, luuletuste mitmekihilisus ning väljenduslaad, mis põhineb peaaegu alati rahvalikul ja mahlasel keelel. See on miski, mille poole olen ka ise oma luuletustes alati püüelnud.

Kes veel on su loomingut mõjutanud? Milliseid katalaani poeete sa hindad ja miks?

Mulle on alati meeldinud romaanikeelne (eriti provanssaali-, katalaani-, galeegi- ja itaaliakeelne) keskaegne luule selle lingvistilise rikkumatus poolest. Tihti tundub, et nendes tekstides on keel sõna otseses mõttes kujunemas, neis tärkab midagi, need on esimesed sammud millegi poole. See tuleb kõige paremini esile galeegi trubaduuride ja selliste autorite puhul nagu Ramon Llull ja Ausiàs March – võib-olla seepärast, et need keeled on mulle kõige lähedasemad. Nende tekstides näib luulel olevat ka teine eesmärk, mis ei piirdu ainult luulemina lohutamise ja – näib, et mina kaob ja eraldub kirjutajast, et samastuda rohkem kultuuri, traditsiooni ja kirjutamise hetkega. See on kirjandus, mis on millegi teenistuses.

Kavafis on luuletaja, kes on mind alati lummanud tänu Carles Riba katalaani- ja galeegi keelsetele tõlgetele, mis valmisid 1950ndate lõpus, ja mida ma peaaegu terve aasta kaasas kandsin. Kui tema luulet lugeda, tundub kõik selles puhas ja tõene; peaaegu kõik helendab, kuid see pole säärane valgus, mis sunniks silmi sulgema, vaid väga loomulik ja tuttav, mida võid vaadata nii palju, kui tahad.

Endast rääkides pean lisaks juba mainitud Ausiàs Marchile, kes oli kindlasti üks parimaid Euroopa poeete 15. sajandil, nime-
tama ka selliseid katalaani luuletajaid nagu Jacint Verdaguer, Joan Maragall, Josep Carner, J. V. Foix, Carles Riba, Maria-Mercè Marçal, Gabriel Ferrater, Pere Gimferrer, Lluís Solà ja Enric Casasses. Et nimekirja mitte väga pikaks venitada, ütlen vaid, et Verdaguer on 19. sajandi keskpaiku aset leidnud katalaani keele

ja kultuuri renessansi isa. Kahtlemata on ta üks kõige monumentaalsema loominguga katalaani autoreid. Tema teostesse on kontsentreeritud kogu tema ajastu keel ning selle lugemine on nagu kojutõudmine: kõik on seal olemas. Tal on samasuguse tähtsus nagu Frederic Mistralil oksitaani keeles või Mihai Eminescul rumeenia keeles. Josep Carner on see, kes viis katalaani keele emotsionaalse väljenduslikkuse kõrgeimale tasemele, ning tänu talle, Carles Ribale ja J. V. Foixile sai XX sajandist (eriti esimesest poolest) katalaani kirjanduse uus kuldne sajand.

Sa oled kasutanud ka klassikalisi vorme nagu sonett ja villanell. Tõlkisin su luuletuse „Hirved”, millel on kindel struktuur – *viadera*, mida kohtas sageli galeegi trubaduuride lauldes. Kuidas sa suhtud luulevormide kirjutamisse ja mida sa neist üldiselt arvad?

Luuletuse väline vorm – meetrika, stroofika, süntaks ja leksika – ehk kõik, mis ei ole mõte, vaid see, tänu millele mõte saab väljenduda, on iseenesest väga tähenduslik. Ühelt poolt seob see su konkreetse traditsiooniga. Sonettide puhul tulevad kohe meelde vähemalt Shakespeare ja Petrarca ning J. V. Foix'i katalaanikeelne sonett „Sol, i de dol” („Üksi ja piinades”) või Carles Riba „Metsik süda” („Salvatge cor”). Kui rääkida viaderadest, meenuvad kohe galeegi trubaduudid ja „sõbralaulud” (*cántigas de amigo*). Samamoodi võivad teatud keeleregistrid või väljendid mõnes luuletuses esile manada ühe või teise autori, kes ilmub n-ö selle teksti patroonina. Tuleb ka öelda, et riimiliste ja meetriliste piirangute tulemus võib olla huvitav meloodilisus, ning samal ajal sunnivad need rekonstrueerima mõtet, mida luuletusega väljendada tahetakse. Muidugi on üks vorme ka vabavärss, mis pakub sageli parima võimaluse ja sobivaima meloodilisuse luuletuse kirjutamiseks.

Kas sa arvad, et luuletamine on kaduv kunst?

Ma ei usu, et see kaob. Võib-olla läheb see sama teed nagu kunst. On inimesi – küll aina vähem – kes teavad peast Verdagueri luuletusi, teadmata, et nende autor on Verdaguer. Säärast populaarsust on luule küll kaotamas. Võib-olla on selle asemel nüüd poplaulud, ma ei tea. Kuid selge on see, et luule ei kao, vaid kaotab lihtsalt selle populaarsusaspekti ega kuulu enam popkultuuri hulka, muutudes üheks osaks kultuuriilmast, ilma et see oleks tingimata hea või halb.

Kuidas sa hindaksid katalaani luule praegust seisu? Kuidas on noore luulega – kas luule elab?

Arvan, et tänapäeval on palju kirjutajaid, kes tahavad avaldada. See on kindlasti osa sellest muutusest, millest rääkisin. Näiteks minu vanaisa kirjutas luuletusi terve elu, kuid ei näidanud neid kellelegi peale lähedaste sõprade ja pereliikmete. Talle meeldis kirjutada nagu paljudele teistele, nii nagu on inimesi, kes joonistavad või maalivad, kuna see meeldib neile. Tänapäeval on inimestel suurem vajadus oma loomingut avaldada. Ma ei usu, et kirjutajaid oleks rohkem, me lihtsalt teame, et neid on rohkem.

Ja nagu ikka, on neid, kes teevad seda hästi, ja teisi, kes teevad seda kehvemini ... Kindel on see, et praegu toimub palju rohkem luulelugemisi kui mõned aastad tagasi, kuid näib, et need luuleõhtud on lihtsalt selle avaldamisvajaduse loomulik jätk, mis omakorda paneb inimesi aina rohkem kirjutama, et saada esinema.

Millest noored katalaanid kirjutavad? Kas on ühiseid teemasid?

Alati on kirjutatud ja oletan, et kirjutatakse ka edaspidi samadest asjadest: armastusest, surmast, välismaailmast (loodusest, linnast), sisemaailmast, kirjutamisest ... Viimasel ajal on hakatud ehk rohkem looduse poole tagasi pöörduma, kui võtta arvesse, et 1990ndatel ja 2000ndate alguses oli levinum teema linn. Aina rohkem esineb feminismi ja kehaideed, mis asub luuletuse ja luulemina keskmes, kuigi see pärineb juba 1970ndate algusest – ja teatud moel oli kehaidee esil ka juba Ausiàs Marchi luules –, kuid kirjutajaid on palju ja kirjutamisviise väga erinevaid ...

Noori katalaani luuletajaid lugedes olen märganud moto-armastust. Väga sageli algab luuletus tsitaadiga armastatud või mõjukalt autorilt – tsiteeritakse paljusid klassikuid. Kas võib öelda, et noorem luule on klassikute õpipois? Võib-olla liigagi?

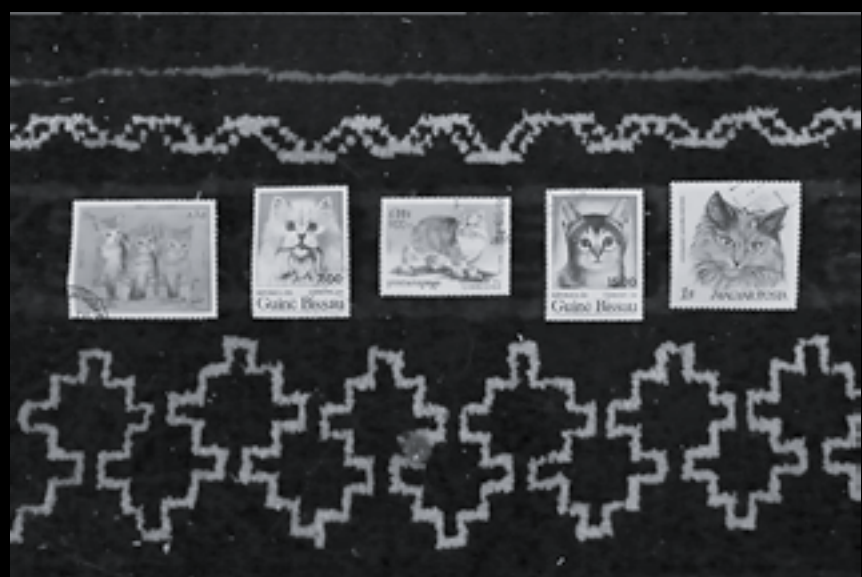
Siin tulevad mängu kaks asja: ühelt poolt katalaani kirjanduse traditsioon kasutada raamatu või luuletuse alguses motot, mis on väga tavaline vähemalt alates Verdagerist. Näiteks inglise kirjanduses kohtab seda palju harvem. Teisalt – ja siin olen ehk pisut pessimistlik – on selles midagi, mis on seotud sooviga teha lisaks kirjutatule avalikuks ka see, mida loetakse. 1970ndatel ilmus hulk raamatuid, mille motod on Wittgensteinilt. Kui

aga vaadata viimase viie aasta luuleraamatuid, on nende hulgas kindlasti suur protsent neid, mille motod pärinevad Mallorca autorilt Blai Bonetilt, keda eriti noored autorid on hakanud viimasel ajal jälle hindama. Paljudel juhtudel, kuigi mitte alati, ei näita need žestid mitte niivõrd ühe või teise autori kiiluvees seilamist, vaid seda, et raamat on ühe kindla ajajärgu vili.

Keda sa noortest poetidest hindad? Kes on su lemmikud?

Kui lugeda noorteks neid, kel vanust alla 35 aasta (tänapäeval paistab, et noorus ei lõpegi kunagi ...), siis minu arvates on parimad katalaani keeles kirjutajad Carles Dachs, Misael Alerm, Maria Cabrera, Blanca Llum Vidal, Marc Rovira ja Adrià Targa. Ma ei tea, kas need nimed on 20 aasta pärast veel aktuaalsed. Olen peaaegu kindel, et Carles Dachs ja Maria Cabrera küll (juhul, kui nad jätkavad kirjutamist). Nende luuletustes on näha keele ja tehniliste vahendite väga head valdamist ja nende tekstid annavad aimu tõelisest ja teravast vaimust, mil on midagi pakkuda.

ARVUSTUSED

SARV SILMAS, KUUSIRP KÕRIL

Ann Viisileht

Lauri Kaldoja

„Panoptikon”

Lauri Kaldoja & Q-Damm, 2015

*Peeglist paistab loom, ta möirgab hääletult ja oigab
Ümber pöörates ta kaob, jääb ainult karje keset õhku
Tigudiivan põleb, lühter tõmmatakse lakke,
seisan krohvisajus,
põõsad täis on sügislinde
(lk 28)*

2013. aasta aprillikuises „Luuleroomu” saates luges vabakutseline näitleja (lavakunstikooli XXIV lend) ja helikujundaja Lauri Kaldoja oma tollal avaldamata luulet. Sealset kõnelusest Maria Lee Liivakuga võib leida ühe huvitava luule ja kunsti vastuvõttu puudutava punkti: Kaldoja märgib, et talle iseäranis meeldib, kui asjadest ei ole võimalik lõpuni aru saada. Mõnikord tajub ta keelebarjääri just eestikeelse muusikaga, sest see on liiga otsene; võõrkeelsete laulude puhul jääb aga võimalus eksimiseks – kõike saab lähtuvalt oma vaatenurgast või tuumast vabamalt tõlgendada.¹ Eks see ole üks võluv ja natuke äraspidine viis asjadele vaatamiseks. Kaldoja tahab jätta sisse tühiku või lünga ja olla täiesti rahul seletamatu, teadvustamatu, lahendamatuga. Ka „Panoptikoni” tekstide juures meeldib talle mitmetimõistetus: temast tuleneb vaid algimpulss, mistõttu pole oluline teada kõige seal esineva täit tähendust. Selle tõestuseks üks luulerida: *Sõnu mäletan, kuid mitte, millest nad on tulnud* (lk 75). Nõnda võiks tema luuletuskogule läheneda, jättes endale tõlgendamisel vabaduse saada „valesti” aru.

Aastal 2006 avaldas Kaldoja Värske Rõhu neljandas numbris viis luuletust. Tema varasemas luules on tuntav tugevam riimipüüdlus, mõneti lahjem tähendustihedus, väiksem lihvituse ja komponeeritus, kuid ka otsesemalt lajutamine; olemuslik ivake on aga sama, mis selleski kogus. „Luuleroomis” ilmneb, et juba aastal 2013 oli „Panoptikoni” käsikiri valmimisjärgus ja enne selle ilmumist 2015. aasta detsembris leiab kogumiku üksteist luuletust sama aasta Loomingu neljandast numbrist. Juhuse tahtel ühtivad nii mõnedki tekstid sealset valikust siin tsiteeritutega, mis lubab loota, et arusaam tuumikust igatahes mingil tasandil kattub. 2016. aasta viiendast

1 „Luuleroom. Noorte autorite uut luulet. Lauri Kaldoja”. <https://arhiiv.err.ee/vaata/luuleroom-noorte-autorite-uut-luulet-lauri-kaldoja>.

Loomingust võib pealkirja all „Vessel 1” leida tema seitse uut luuletust, mis on sama jahedad ja kujunditumedad kui varasemad. Üks võimsamaid ridu sealt haakub ilusti ülaltoodud mõttega: *selles vihmas on karjujaid nimesid, / selles sajus on täitmata lüngad.*²

Raamatupoodide tutvustustes võib kogu kohta lugeda järgmist: „Panoptikon” asetab nii lugeja kui autori ühtaegu nii vaatleja kui vaadeldava positsiooni, jättes lahtiseks, mil-
*lal ja kes keda parasjagu jälgib.*³ Luule-

Luulekeel on ses kogus krüptiline ja elliptiline, tihendatud ja kokkusurutud, minimalistlik.

panoptikonist võiks ehk tõmmata joone 18. sajandi inglase Jeremy Benthamini, kelle välja mõeldud panoptikumi ehk ringja ehitise keskmest sai valvur või ülevaataja kin-
nipeetavaid alalõpmata jälgida, tekitades nõnda olukorra, kus vangistatud ei saanud endale lubada ühtki vaba ega sunnita
sammu. Tänapäeval on selline panoptiline

äng vahest seotud nii füüsilise kui virtuaalse jälgimisühiskonnaga, mille põhjustatud agooniast ei ole kaudselt puutumata ka Kaldoja luule. Midagi košmaarset, ruumiliselt poolvõimatut ja suruvat on tema kujutluspildis madratsitest, mille vahele inimene kinni võib jääda (lk 71) või rida-
des *Laserituluke sarvkesta sees / enne magamajäämist, / silm on surutud sissepoole, / sinna, kus miskit ei näe / Ma tean seda tuld, ma näen oma poomist* (lk 47). Viimane väljavõte tekitab sellise ohutunde, nagu oleks nimetu ja abstraktne vaenlane jõudnud lausa lüürilise mina sisse ning sinna elama asunud.

Selline pidev jälgimine on tuttav juba kreeka mütoloogiast. Vahest oleks olnud päris kõhe viibida sajasilmse valvuri Argos Panoptese seltskonnas. See on hiiglane, kelle Hera käsutas valvama lehmaks moondatud lot ja kelle tappis Hermes, uinutades ükshaaval tema silmad. Legendi järgi sättis Hera tänuks ustava teenistuse eest Panoptese silmad oma lemmiku, paabulinna sabale. Sajal silmal on harukordne võimalus midagi sajast vaatenurgast vaadelda. See on nägemuste paljusus ning võimalik, et ka nihestus. Sedapidi leiame seose Kaldoja enda toonitatud potentsiaalsete valestimõistmistega. Nägemismeelega seotud metafoorikat leiab luulekogust rohkesti. Üks peeglistse sulav silm (lk 42) manab esmalt ette mõne Dalí sürrealistliku kunstitöö, kuid juba proloog algab silmist (lk 11). Kui sisemine või välimine silm on katki, ei ole valge enam eristatav pimedast, hea kurjast – nad jäävad omavahel lahutamatuks ja ilmuvad teinekord korraga.

Juba viidatud raadiointervjuus mainib Kaldoja, et ta ei eksita lugejat mitte sihilikult, kuigi selline mulje võib jääda. Luulekeel on ses kogus krüptiline ja

2 Lauri Kaldoja. „Vessel 1”. – Looming 5/2016, lk 646.

3 Vt <http://www.apollo.ee/panoptikon.html>.

elliptiline, tihendatud ja kokkusurutud, minimalistlik. Seda võimendab värsside paigutus, inversiooni kasutamine (nt *olemata ei olles*, lk 65), tumedad hüüatused ruumi sügavustest, sõnamängud, kangastuvad kohtumised ja filmilik-visuaalselt toimivad seigad. See ei ole *enterluule*, see ei ole Balti jaama peksululka ega esememaania ja ostuerutuse kirjeldamine, poplugude *name-dropping* oma ingliskeelses kohmakuses, minduldseeikoti-suhtumine, 1990ndate olme refereerimine, keskea demoniseerimine, käibetuusade fraasidega eputamine, luule, mis kõlab nagu loovkirjutustunni harjutus kõigi oma „vahvate kordustega”. Ka ei ole Kaldoja ära õppinud sõnu „teadmatus”, „maailm”, „universum”, „pisarad” või, tänu taevale, sõna „pegasus”, et neid siis kõikjale värsside vahele pikkida. Vastupidi, oma läbimõelduses on ta palju värskem. Aga see, mis ta ei ole, ei ütle tegelikult väga palju selle kohta, mis ta on.

Ridadest *Ma ei saa siis tagasi, kui tahaks ja kui ärkaks, / sellepärast jätkan, roomik minevikus kinni* (lk 25) aimub kor-

raks (ehk täiesti meelevaldselt) mingisugust gatsbylikku möödapääsmatust ajast ja minevikust. Stroofi rütm kõlab hästi kokku Francis Scott Fitzgeraldi „Suure Gatsby” viimase lausega: *Niisiis rügame edasi, paa-dinina vastuvoolu, ja meid kantakse peatumatult tagasi minevikku.*⁴ Kuid Kaldojale omaselt on see jõuline roomik, mitte sulnis paat, mis teda üha minevikku tagasi künnab. Ühes teises luuletuses jõuame peale väikest osutust Dylan Thomasele väljendini *pilvebarakk* (lk 65), mis iseloomustab üldisemalt Kaldoja kujundiloomet – see on

ühtaegu pehme ja õrn, kuid siiski läbivalt robustne, lausa militaarmaigune (miinid, tankid, rööpad jne). Mõju suuren-damiseks on teineteise vastu asetatud pomm ja sakrament, roosa ving ja plahvatus, kõrvas plahvatav hällilaul, tank ja süda. Tema kujundid on väga selged. Need on teravad esemed, mitte ähmased sumpamised: kolp, kombain, raskeveok, suruõhuhaamer, vaibanuga jne. Esemete konkreetsete piirjoonte kõrval kipub aga ruum ise olema kahetimõistetav ja ebausaldusväärne. Kindlate kontuuridega asjade ja pidetu ruumi vahel ongi see abstraktsus, millest ei saa päris hästi kinni võtta. Enesehävitusliku algega mina sööstab aina millegi poole, tal on poolenisti kehatuna võime kukkuda või esemeid ja hämarust läbistada. Lisaks sellele on keha selles ruumis tülikas valuallikas ja sageli haige: *mu soontes voolab viimast päeva kõdu, / mis*

Tema kujundid on väga selged. Need on teravad esemed, mitte ähmased sumpamised: kolp, kombain, raskeveok, suruõhuhaamer, vaibanuga jne. Esemete konkreetsete piirjoonte kõrval kipub aga ruum ise olema kahetimõistetav ja ebausaldusväärne.

4 Francis Scott Fitzgerald. „Suur Gatsby”. Tlk Enn Soosaar. Eesti Päevalehe Raamat, 2005, lk 153.

koondub naha alla nagu paiste (lk 44). Tagatipuks võib vastu vahtimist lüüa Jungi kolp (lk 36).

Juba mainitud „Luuleruumi” saates „tunnistab” Kaldoja, et teda on mõjutanud Ene Mihkelsoni luule. Eeskju näib teda mitmekülgsele köitvat: näiteks 2014. aastal, Mihkelsoni 70. sünnipäevale pühendatud konverentsil koostas ja kandis ta ette luulekava „Vananaistesuvi on sügis” (Arthur Arula ja Jarmo Rehaga); 2016. aastal lavastas ja kujundas muusikaliselt Aleksei Tolstoi, Ene Mihkelsoni ja Innocentius III kirjutistel põhineva lavastuse „Rästik”. Vaadelgem nüüd Kaldoja ja Mihkelsoni kaht sarnaselt üles seatud ja rütmistatud luuletust, mille põhitoongi kattub:

*Sõrmed vastu silma, hambad vastu klaasi,
valgus murdub sohu,
soontes lõhkeb miin
Lõpeta mu laused, pärast karjet keset ruumi
algab jälle öö,
ja hambal kärbse tiivalöögid* (lk 82).

*Vaata siis veel kui kuusirp on kõril
mitu aastat on padjale jäänud
Aknarist ruudu lööb muuseaski
puruks Klirinal öö sisse kukud.*⁵

Kiindumus või kinnisidee öösse, see on ühest küljest lõputuid vaatlemise võimalusi pakkuv üksiolemise aeg, kuid teisest küljest ohtlik nähtus, mis oma kahepalgelisuses võib ahvatleda ja hukutada. Kuusirp, peenike, habras ja õrn – kõril. Kärbse pudenevad tiivad – hambal. See tähendab suus, see tähendab juba kehasse tungimas nagu öö, nagu pimedus, ehk isegi kurjus. Lisaks sellele on „kuusirp kõril” üks veidralt rahulduspakkuv kujund: juba vormiliselt passib ta sinna ümarale kõrile *liigagi* hästi.

Teatud sarnasusi on ka Kristjan Haljaku „Palavikuga”. Mõlemad teosed jäävad nn peavoolust natuke väljapoole. Mõlemale on omane mingisugune punktitu peatusteta palavikuline edasijooksmine ühest tähendusest teise:

*mõttelisi sõnumeid ja koeratelepaatiat
purskub niigi hammastest ja kehaavausist
Hommikul su akendel on vihmamärjad lained,
hulbin Kopli lahes nagu tühi rannapall
Kõigi sees on tänaseni salalised ained,*

5 Ene Mihkelson. „Võimalus õunast loobuda”. Tallinn: Eesti Raamat, 1990, lk 81.

*silma kasvab sarv,
ta vastu puruks läeb kristall (lk 55).*

*sünnivad lilled liblikad ja
säased liiga pikkade jalgadega
grotesksete koibadega olendid
kes heidavad seitset eripikkust
lülilist jalga kõigisse kehaõõnsusse
kuid silma
nimelt silma teevad pesa.⁶*

Mõlemast leiame groteski taotluslikult kõrvuti kerglaste lillede, liblikate, rannapallidega. Leidub fantastilisi ja ebamugavaid võõrkehade ilminguid silmades, mis peaksid meid justkui puhaste (hinge)peeglitena juhtima, aga ei tee seda mitte. Kaldoja luuletused ja kujundid on sageli ebamugavad: end surnuks jooksev koer (lk 71); pea, mis on mädanenud mõttest (lk 52); kaelast löödud kiil (lk 46) jne. Rusutust aimub pidevates plahvatustes ja karjetes, murdumistes, apokalüptilistes nägemustes: *Aknast ei näe, see on üleni kaetud / putukate ja veeга / Katedraal upub, kuid teenistus jätkub / elajaliku dineega* (lk 24). Põhjaliku ettekujutamisprotsessi juures võib see mõjuda väga teatraalselt ja sümbolistlikult: *rahesajus läikivas on mutta vajund tall* (lk 40). Kõik kohtumised ja juhtumused on nii psüühiliselt kui füüsiliselt natuke vägivaldsed ning morbiidsed. Ehk ongi see üks vorme „Eesti psüüke ööpoolest”, ühest eesti rahvusliku iseloomu algaenest, mida on kujundlikult kirjeldanud Aino Kallas ja mida Janika Kronberg on kasutanud Ene Mihkelsoni luule analüüsimisel.⁷

Ometigi ei puudu kogust teatud südamevaluline nutulaul. Sellised värsid on raamatu nõrgimad: *Südamepõhja kui vajun ja jään, / siis üksinda on õudne / Endast veelgi õnnetumat / taga nutma jään* (lk 45). Ajutine toore pungilikkus lisab valudele võrtsi ja *Vihm käib läbi veenide* (lk 72) kõlab nagu absoluutne armuvaluklassika. Mõnikord on südameküsimumused igavikuliselt monumentaalseiks mängitud: *Lähedusevajadus on, sõltumata aimest, / lõhkunud mind juba kahel / aastatuhandel* (lk 68). Terve kogu lõpeb suurejooneliselt just sellel noodil, kuulutades surelikuna armastuse igavikku: *Jalad vastu mulda, igavesti armastan sind, / soovin sulle elu, / suuremat kui oskan* (lk 84). Kaldojale võiks aeg-ajalt ette heita liiga suurte küsimuste liiga ebaoriginaalset ja otsest küsimist: *Milleks see kõik, üleüldse, kui jumalus / maandab me püüdlused patuks?* (lk 53). Samas on see väga literaarne kogu,

6 Kristjan Haljak. „Kui lõhun elava mateeria plokke”. – Palavik. Tartu: Värske Rõhk, 2014, lk 16.
Vrd nendega veel Ene Mihkelsoni: *Ta silmad on / tina täis haavad*. E. Mihkelson. „Võimalus Õunast loobuda”, lk 79.

7 Vt Janika Kronberg. „Tõu tõlk”. – Päevad on laused. Ene Mihkelson. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2004, lk 11–12; 15.

kuna lüüriline mina on iseenesest ja tekstist väga teadlik: *seisan kesk kõrguvat kaost, / poeetilis mina, pragmaatilist mina, / sõna- ja sisutäiust* (lk 20). Siin on ühtaegu nii dialoogi kellegagi kui ka enese legitiimsuse tõestuspüüet. Kaldoja on parim oma vastuolulisuses, tiheduses ja üllatavates kujundites, mis korruga lõikuvad ja kokku sobituvad, keereldes siiski ümber ühe mina. Üks parimaid luuletusi kõlab painajalikult:

*Nägin täna öösel kellegi teise und,
mina ei tunne neid kehi,
mina ei tunnista süüd
Keegi, silmad täis häbi,
murdis mind teistpidi kokku,
lebasin kõrvuni poris,
täis minule tundmatut jumalat* (lk 48).

Panoptikoni kõikenägev sajasilmaline vangla on segane siseilm, kus hulgub laialivalguv ja hingeahistuses mina. See mina võib olla paranoiline ja püsimatu, aga ta ei karda, ta on tugev ja jääb ellu kõikides oma lõikumistes, harunemistes ja plahvatustes.

TINGIMUSTEGA INIMESEKSOLEMINE

Maarja Helena Meriste

Jim Ashilevi

„Kehade mets”

Libros Insanos, 2015

Jim Ashilevi teine romaan „Kehade mets” on ühe noore mehe retrospektiivne epistolaarpihtimus, mis on pühendatud kuuele tüdrukule, kelle kaudu ta end tundma õppis. Romanis tegutseb taasiseseisvumise piiril ja enne seda sündinud põlvkond, kes – nagu teoses eriliselt rõhutatud – jõudis murdeikka samal ajal, kui internet laiemalt Eesti kodudesse hakkas jõudma. „Ekraanitaguste võluilmade” avanemise mõju pole minu teadmist mööda eesti kirjanduses veel nii põhjalikult käsitletud.

„Kehade metsa” peateema on kahtlemata seksuaalse eneseavastamise ja inimliku läheduseotsingu dünaamika. Selle teema kaudu otsib mõtestust peategelase kogu eksistents. Nende otsingute eellugu ehk viga, mis kogu loo käivitab, näikse paiknevat varases lapsepõlves, süütus lummossimängus naabrilaste Laura ja Jontega. Seal tegi Laura seltskonna ainsa tüdrukuna oma kahest kaaslasest konkurendid: üks neist pidi saama konkursi tulemusel „printsessi abikaasaks”. Sellega kogeb peategelane esimest korda, et heakskiit, omaksvõtt, lähedus pole iseenesestmõistetav hüve. On tingimused, nõuded, konkurents. Vastuvõtt kõigi ühisesse maailma tuleb välja teenida. Juhtubki nii, et printsessi südame võidab Jonte ja peategelasest saab nende ori. Seejärel organiseerib Jonte järgmise koerustüki, millega ori peab paratamatult kaasa minema, teenides emalt sõnad: *Niimoodi käituvad ainult rõvedad inimesed. Sellistega ei taha mitte keegi suhelda. Sul ei ole varsti enam sõpru.* (lk 17).

Nõnda sünnib juba õige varakult mõistmatuse lõhe, tingimustega armastus ka lapse ja vanemate vahele. Need juhtumised ei vaju koos lapsepõlvega unustusse, kogu ülejäänud romaani vältel sama probleem süveneb ja leiab erinevaid vorme suhetes tüdrukute, klassivendade, õpetajatega. Lisaks jääb kogu loo vältel poeetiliselt korduma, peategelase ellu needuslikult taasilmuma naabri-Laura pettumus: *Ta arvas, et ma olen teistsugune.* (lk 16). Peategelase enesevaatlusi varjutab lakkamatult tunne, et teda on ilma jäetud teistele iseenesestmõistetavast ja elementaarsest inimeseksolemise oskusest ning sellest sünnib tung õppida elamise kunsti teistelt.

Ashilevi romaani lugedes on kõige huvitavam jälgida kirjutava subjekti kahe pooluse omavahelist mängu. Raamistusest on romaan retrospektiivne, memuaarne: täiskasvanud minategelasest kirjutaja üritab võimalikult põhjalikult ja analüütiliselt lahata oma kujunemislugu. Valdavalt dikteerib just tema pihtimuse struktuuri, kogemuste kirjelduse ja nende mõtestuse. Pihtija selja taga seisab aga teadlikke kunstilisi valikuid tegev autor. Teine poolus ilm-

nebki siis, kui seesama kunstiliselt juhitud tekst viib pihtija oma meenutustesse nii sügavale sisse, et ununeb kirjelduse retrospektiivsus ning minevikuhetk taas elustub täies eheduses.

Need kaks perspektiivi on Ashilevil väga orgaaniliselt üheks tervikuks sulatatud, või pigem võiks öelda, et need pole teineteisest täielikult eraldunudki. See annab pihtijale eneseväljenduslaadis palju mänguruumi: kui täiskasvanu perspektiiv tagab analüütilise sügavuse ja meenutusteülese abstraktsioonivõime, siis lapse või teismelise vaatenurk lubab nii mõnestki tabumaigulisest teemast rääkida häbi tundmata, toore ja jõulise kujundlikkusega (mis omakorda lisab „Kehade metsale” kogu tõsiduse juures päris palju humoorikust). Nende vaatepunktide vaheldumise tunneb ära tekstikoe muutumise järgi. Ühe „planeeritud” meenutuse külge lükib end vaistlikult teine, kolmas ja nii edasi. Lõhnade, maitsete ja helide tärgates sünnivad kohati mitmelõigulised sarnase stiiliga lausete tsükliid, mis justkui väljuks teadliku kirjutaja kontrolli alt. Sellised tsükliid kerivad end niikaua ise edasi, kuni jõuavad ootamatult mingi sihtmärgini – uue teema osutuseni:

Mu esimesed kooliaastad möödusid mööda treppe üles-alla joostes. Trepid, trepid, trepid. Mu esimesed kooliaastad on lino-leumi lõhn ja tulised ketsitallad. Mu esimesed kooliaastad on kolpa purustav koolikell, mis meid järjekordsesse tundi karjatas. Mu esimesed kooliaastad on täissoditud aknalauad ja tati värvi seinad Mustamäe rajoonikoolis. [...] Mu esimesed kooliaastad on lahtise suuga söömine ja naerdes kurku läinud toidu kätte lämbumine. Mu esimesed kooliaastad on uued sõbrad, kes olid juba siis sama nagu nagu praegu, täiskasvanutena. Uus elu. Uus armastus. Mu esimesed kooliaastad on Karolin. (lk 29–30).

Asjaolu, et jutustaja ajuti muutub teismeliseks iseendaks, et jutustaja võim tekstis on piiratud, teeb pihtija eriti haavatavaks ja kõneleb ühest olulisest seigast: isegi täiskasvanuna ei ole me võimelised enda tegusid kõrvalt hindama, vaatama kõigele ühiskonna ootuste kohaselt „mõistliku inimese” pilguga. Sellised peategelase ootamatud andumused

Asjaolu, et jutustaja ajuti muutub teismeliseks iseendaks, et jutustaja võim tekstis on piiratud, teeb pihtija eriti haavatavaks ja kõneleb ühest olulisest seigast: isegi täiskasvanuna ei ole me võimelised enda tegusid kõrvalt hindama, vaatama kõigele ühiskonna ootuste kohaselt „mõistliku inimese” pilguga.

vanadele valuhoogudele on muuhulgas üheks empaatia allikaks igipõlise generatsioonidevahelise mõistmatuse silumisel.

Kirjutava subjekti küsimusega seostub veel teose pihtimuslik laad, mis hõlmab ka kirjutamisprotsessi avalikustamist, otsepöördumisi lugeja poole (või siis nende tüdrukute poole, kellele on jutustus pühendatud) ja kirjutaja intentsioonide paljastamist.

Topin need nõmeda inimese pihtimused pudelisse, panen korgi peale ja viskan vette. Küll see kunagi ikka teieni jõuab. Minu pudelisse püütud hää. Jooge see ära ja andke mulle andeks. Võtke mind endasse, võtke mind omaks. Siis saan end ehk ise ka kunagi omaks võtta. (lk 82).

Pihtiija pöördumisest nähtub, et tema eksistents peab saama teiste poolt tunnustatud. Olulisemad kõrvaltegelased jutustaja kujunemisteel on kooliajal eakaaslased Mandariin (Amanda) ja Jonte, kellel on üsna vastandlik roll. Mõlemad on peategelasega võrreldes palju eneseteadlikumad, elamise retsepti valdavad sõbrad. Jonte, kes juba poisipõlvest saati oli viljelenud teatavat *macho*-likku olemisviisi, üritab ka sõpra sellesse lülitada. Jonte esindab mehetüüpi, kellele peategelase arvates kuulub meheks olemise saladus, olgugi et temas pole ühtki märki sellisest „andest”. Noorintellektuaalist Mandariin aga esindab „Kehade metsas” justkui maandavat jõudu – aitab segaduses sõbrale selgitada, et eneseksolemist ei saa õppida teistelt. „Kehade metsa” tegelaskalerii on õnneks piisavalt rikas, tuues minategelase ellu kesk- ja ülikooliajal mitu omanäolist inimest, nagu räppar Lembit, noorgeenius Anton ja Renate. Seekaudu taastub ehk osaliseltki usk võimalusse leida mingi autentsus. Romaani teises pooles, kui puberteet on möödas, suubuvad närvilised eneseotsingud veidi rahulikumasse, aga ka depressiivsemasse registrisse.

„Kehade metsa” üks suur väärtus on oskuslik kirjeldus lapsepõlve üleminekust murdeikka. Eneseteadvuse arenemisega kaasneb lapseliku autopiloodi kadumine, enda tegevusest tuleb suuta nii endale kui teistele aru anda ja nii õpitaksegi iseend kõrvalt vaatlama, end „teise” pilguga hindama.

Kui ema oli mind ilmale toonud, kandis elu mind oma üsas edasi. Ma ei astunud sellest väljapoole. Ma ei kahelnud selles. Ei jälginud ennast ega elu kõrvalt. Mina olingi elu. Ma polnud mina, ma olin elu. Eneseks sain alles kolmeteistkümnelt. [...] Ma sain ühtäkki aru, et ma olen tõepoolest see, kes ma olen. Selles kehas, mitte mõnes teises. [...] Olin järsku ise oma valikute ja tegude eest vastutav. Nagu ütlesin, see oli nagu unenäost ärkamine. (lk 65–67).

Just siis, kui hakatakse tundma vastutusekohustust iseenda ja endale teiste seatud tingimuste ees, murdub

noormees puberteedile, mis Ashilevi kirjelduses on kui kadumaminek oma soole. Eikuskilt ilmunud ihade lahtisõlmimisvajadus viib peategelase ekraanitagusesse pornomaailma, lõputusse kehade metsa seiklema. „Kehade metsa” pornostseenid on barokselt vohavad, nende piiramatul mahlakas kujundlikkus võib näida ajuti lausa eneseiroonilise ülepaisutatusena. Kuid ühe segaduses teismelise poisi perspektiivist on see arvatavasti päris autentne kirjeldus, mis oma

„Kehade metsa” narratiiv ei triivi ühemõtteliselt lunastava lahenduse poole, vaid püüab problemaatikat võimalikult mitmetahuliselt ja sügavalt avada. Kuigi teos lõpeb siira armastusavaldusega, on see mingil kummalisel viisil poolkatarsislik ega suuda minategelase valulugu täielikult puhastustulest läbi vedada.

kompromissitusest hoolimata ei näi taotlevat lugeja ärritust. See, kui suur dissonants tekib ekraanitaguste kehade lähedusepraktika ja tegelikus elus võimalikuna näiva vahel, ajab ootuste ja tegelikkuse vahekorra lootusetult sassi. Ka romaani lõpuks, kui minajutustaja on ülikoolilõpetanu, pole asjad päriselt paika loksunud.

„Kehade metsa” narratiiv ei triivi ühemõtteliselt lunastava lahenduse poole, vaid püüab problemaatikat võimalikult mitmetahuliselt ja sügavalt avada. Kuigi teos lõpeb siira armastusavaldusega, on see mingil kummalisel viisil poolkatarsislik ega suuda minategelase valulugu täielikult puhastustulest läbi vedada. Selles mõttes

on romaani lõpp väga elutruu ja jätab mulje, et kuigi tähtis osa noormehe loost leidis romaanis oma fiktsionaalse jäädvustuse, on see siiski vaid lõik. Tema lugu ei saanud paarisaja leheküljega lahendatud. Aimub, et teos ootab endale tunnetuslikku järke, kui mitte sama narratiivi, siis sama temaatika edasiarendamist.

Kuuldavasti on „Kehade metsa” puhul olnud tähtsaks arutelukohaks, kas tegemist on noorsooromaaniga. Minu arvates pigem mitte, kuigi kindlasti kõnetab ta ka noori. Ehkki romaanis on olemas kultuuri-, ea- ja ajastuspetsiifiline temaatika, läheb Ashilevi peategelase psühholoogilisel lähkamisel nii sügavale, et fookus nihkub universaalsele, kõiki puudutavale küsimusele oma koha leidmisest maailmas.

KONTRREVOLUTSIOON

Taavi Hallimäe

Thomas Salumets

„Mõju mõnu”

Tartu Ülikooli Kirjastus, 2014

Eesti-Kanada kirjandusteadlase Thomas Salumetsa artiklikogumikku „Mõju mõnu” iseloomustab faktitihedus, argumenteerituse järjekindlus ja põhjalikkus, samuti preentsioonikus ja kriitilisus atraktiivsete, vahel liigagi ambitsioonikate kirjandusteoreetiliste kontseptsioonide suhtes. Kuigi Salumetsa reserveeritud argumentatsioon võib osutada hüplikuks, kaasneb sellega siiski järjepidevus nii autori professionaalsetes hoiakutes kui ka kirjutatu temaatilises fokuseerituses. Salumetsa artiklites liigutakse nüüdisaegsete, näiteks sotsioloogi Norbert Eliase, kirjanike Günter Grassi, Jaan Krossi ja Jaan Kaplinski elult, loomingulistelt katsumustelt ja põhimõtelt Goethe, Schilleri ja teiste eelromantikute juurde. Üksikasjalikumalt võetakse ette *Sturm und Drang*’i ristija, kuid sellest hoolimata kirjanduslikku perifeeriasse paigutunud Friedrich Klingeri loominguline ja ühiskondlik mõju.

Salumetsa kirjanduse interpreteerimise põhimõtted ei seisne mingil kitsapiirilisel tekstianalüüsil, tekstide lähilugemisel. Ta ei sea kirjandusteadlaste ülesandeks omanäoliste või laiahaardeliste teooriate väljaarendamist. Salumets väldib käsitlusi, millega muudetakse kirjandusteadus millekski valdkondlikult spetsiifiliseks ja ainult kirjandusteadusele endale tähenduslikuks. Ta ei nõustu „kunagiste” kirjanike ehk eelkäijate ängistusliku mõju olemasoluga „praeguste” kirjanikele ehk järeltulijatele, nagu deklareerib Harold Bloom. Salumets aeglustab selliste järelduste tegemise hoogu, dekonstrueerib Bloomi Goethe-tõlgendust, ja küsib, kas erinevaid kirjutajaid ei seo ängist paremini mõnu. Nii iseloomustab eri perioodidesse kuuluvate kirjutajate omavahe- list mõju ja mõjutamist eeskätt mõnu, millele on omane korrapärasus ja kultuursus, kohati mõõdukas progressiivsusk. Kirjutajatevahelise mõnusuhtega tõrjutakse kõrvale Bloomi kirjeldatud järeltulijate ja eelkäijate vahelised ängiseosed. Nende viimaste puudulik mõistmine või n-ö bloomilik väärtõlgendamine osutub Salumetsa jaoks ülepingtonutuks, ebavajalikuks või isegi võimatuks. Salumetsa järgi on kirjutajate vaheline mõju sujuv, sundimatu ja probleemitu, mistõttu ei ole vaja ängistuse ületamiseks ja enda võimete realiseerimiseks „kunagisi” luuletajaid väärtõlgendada. Ei ole

olemas ahistavaid eeskujusid, ei ole valestimõistmist ega ka ebasobilikke arusaamatusi, järeldeb Bloomi ja Salumetsa ühildamisest. Vastavalt Roland Barthes'i „Tekstimõnule” (1973; eesti k 2007, tlk Tanel Lepsoo) võib sellist lugemisel põhinevat, luuletajalt luuletajale või kirjandusteadlasele üle kanduvat mõju pidada kodanlikuks ja stereotüüpseks, mitte millekski ebakorrektses, lugemist ja tõlgendamist aeglustavaks, komplitseerivaks, häirivaks. Salumetsa arva-

Ta ei nõustu „kunagiste” kirjanike ehk eelkäijate ängistusliku mõju olemasoluga „praegustele” kirjanikele ehk järeltulijatele, nagu deklareerib Harold Bloom. Salumets aeglustab selliste järeltuste tegemise hoogu, dekonstrueerib Bloomi Goethe-tõlgendust, ja küsib, kas erinevaid kirjutajaid ei seo ängist paremini mõnu.

tes on kirjutajatel ja lugejatel, luuletajatel ja kirjandusteadlastel küll olulisi kokupuutepunkte, kuid nende omavahelisi lugemisel põhinevaid seoseid iseloomustab sellegipoolest mõnu ja mitte kunagi barthes'ilikult avangardne või vastuoluline nauding (*jouissance*).

Ehkki Salumetsa käsituses on kirjandus argine, on see oma üldnimilike omaduste tõttu alati relevantne. Kirjandus ulatub väljapoole kirjandust kui sellist, kuuludes mingisse kultuurilis-sotsioloogilisse konteksti ja ühendades üht konteksti teis(t)ega. Sõltumata konkreetsest ühiskondlikust või

akadeemilisest aktuaalsusest, on kirjandus alati relatsioonne ja kõikvõimalikke piire ületav, dialoogilist suhtlemist ja võrdväärset suhestumist soosiv. Kirjanduse peamiseks ülesandeks on „ise”, Norbert Eliase sotsioloogiast lähtuvalt nii indiviidi kui ka omavahel seotud indiviidide, kollektiivide, tervete ühiskondade, aga vastavalt Salumetsale isegi üksikute teadusdistsipliinide, eriti võrdleva kirjandusteaduse progressiivne laiendamine ja täpsustamine. Kirjandus vähendab „ise” ja „teise” vaheliste piiride ületamisega indiviidi või ühiskondade ja teaduste vahelisi lahknevusi, vähendab n-ö võõraks peetavat. Salumets märgib, et „ise” progressiivse väärtustamisega lükatakse indiviidi(de) ulatuvust ja mõju järk-järgult kaugemale, ehkki seejuures tuleb hoiduda „ise”, konkreetse identiteedi, kirjanduse ja sellealase teaduse, rahvuskultuuri jne lõplikust lahustumisest. Kuigi kirjandus juhib tähelepanu tähenduslikele, olgugi et perifeersetele ja varjatud seostele, ei või kirjanduse enese lõplikku laialivalgumist ja marginaliseerumist lubada. Kirjandust ja kultuuri käsitleb Salumets konkreetsete siirdeobjektidena, millega kirjeldada ühekorraga „ise” ja „teise” samasust, aga seejuures ka erinevust.

Salumets kannab Eliase sotsioloogias kesksed inimestevahelised ja alati teisenevad suhetevõrgustikud kirjandus- ja humanitaarteadustesse üle. Selliste võrgustike, Eliase järgi figuratsioonide kohaselt ei ole adekvaatsust kaotamata võimalik indiviidi ja ühiskonda eraldi vaadelda. Kuigi

nüüdisaegne indiviid (või teadusvaldkond, kultuur või kirjandus) on killustunud, st *sisustatud* enda nüansseerituse ja omapärasusega, on ta seejuures globaliseerumise tõttu üha rohkemate indiviididega (või teadusvaldkondade, kultuuride või kirjandustega) seotud. „Ise” võib küll olla sõltumatu indiviid, kuid seejuures ei pääse „ise” ühiskonnast ega „teisega” vastastikusest sõltuvussuhtest. Nii nagu Eliase sotsioloogia tasakaalustab mõistete „indiviid” ja „ühiskond” vastandumist (ühiskond võib moodustuda vaid üksteisest sõltuvatest indiviididest, misjuures indiviidide *originaalsus* ei saa kujuneda ühiskonnast isoleerituna), otsib Salumetski kokkupuutepunkte erinevate pooluste vahel. Nii võetakse vaatluse alla Eliase kunagine aastatepikkune akadeemiline tõrjutus, isolatsionalistlikud käitumisharjumused ja vähetunnustatud luulelooming, mida seejärel võrreldakse Eliase sotsioloogia ja viimase dialoogiliste printsiipidega. Sarnaselt sellega kirjeldatakse veel Jaan Kaplinski ja Uku Masingu õpetaja-õpilase suhet ja selle möödumist ning Kaplinski kirjutistes figu-

Salumetsa lähenemise lähtekohaks võib niisiis pidada kultuuriloolist kontekstualiseeritust, mis toetub Norbert Eliase relatsioonilisele, suhete võrgustike fikseerimisel põhinevale sotsioloogiale.

reerivaid kultuuri ja looduse, samuti lääne ja soome-ugri vastandusi. Friedrich Klingeri näitel lähenetakse poliitilise ja loomingu- lise elu dialoogi võimalikkusele, aga analüüsitakse ka võrdleva kirjandusteaduse ja kultuuriuuringute vahelist mõju.

Salumetsa lähenemise lähtekohaks võib niisiis pidada kultuuriloolist kontekstualiseeritust, mis toetub Norbert Eliase relatsioonilisele, suhete võrgustike fikseerimisel põhinevale sotsioloogiale. Kirjaniku või kirjandusteose kujunemise kirjeldamiseks kasutatakse ajaloolist konteksti ja mõjuängist vabastatud kultuuritekste, aga kohati ka kirjandusega külgnevaid distsipliine. Olguigi et sellisel moel on kirjandus järjepidev, ei ole see siiski üdini progressiivne – vähegi ambitsioonikad, ükskõik kas siis teoreetilised või loomingu- lised taotlused vaigistatakse. Nii ei vastandu romantikud Salumetsal normile ega „kunagistele” autoritele, vaid tõstavad Shakespeare'i enda igatsetud geniaalsuse eeskujuks. Tegu ei ole seega mitte revolutsiooni, vaid kontrrevolutsiooniga.

FRIEDENTHAL MAAILMA TEGEMIS(T)EST

Enn Saar

Meelis Friedenthal
„Inglite keel”
Varrak, 2016

Meelis Friedenthali Tartu-saaga on jõudnud teise raamatuni, „Inglite keeleni”. Kui debüütromaanis „Kuldne aeg” (Tuum, 2005) huvitub kirjanik düstoopilisest maailmast, siis kahes järgnevas romaanis on kirjanikule südamelähedane Tartu. Friedenthalil oli ehk „Kuldset aega” kirjutades oluline esitleda end autorina, kellele ei lähe korda spliiniist tilkuv eestilik jonn ega elu mõttetuse üle arutlev narratiiv. Friedenthal näeb teadvust kui kogumit kaduvatest ja sihitutest hetkedest, mis vajutavad kustumatuid templeid meie intiimsesse minevikku. „Inglite keele” tegelased toimetavad ülikooli raamatukogus köidete kallal, mis enamiku silmis on väärtusetud – aegade hämaruse viljatu toodang. Friedenthal on justkui enese kuju järgi puhunud hinge sisse nendele, kes üritavad inimestele alati käeulatuses olnud ideest sepiatada intellektuaalselt täpset ja samas üldistavat filosoofiat. Vihjatakse, et on olemas sügavusi, kuhu meie tänapäevane huvihaare ei taha ulatuda. Friedenthal koputab lugeja südametunnistusele, et unustuses on elutarkust, mis ootab vaid uuesti avastamist. Ometi midagi uut ei ole võimalik leida. Ajalugu kordub ja selles ongi Friedenthali romaani iva – teadvustatult või mitte seisame alati näoga mineviku poole.

„Inglite keel” on romaan, mis juba esimesest leheküljest asetab lugeja ruumi, kus tegelastel on asjatoimetused parasjagu veel pooleli. Üsna pea saab selgeks, et lineaarselt kulgevat narratiivi pole mõtet oodata. Juba kolmas peatükk viib lugeja võtmetegelaste, Asta ja Eino Aaroni aega. Tutvume ka ajaloolaste Joonase ja Mirjamiga, hullumeelselt sihikindla filosoofi-teoloogi Salomoniga ning trükkal Johanniga. Lisaks leidub veel põgusaid sissevaateid mõningate kõrvaltegelaste ellu, mis teevad romaanist sindrima fragmentaarset jutustust. Ja kõik need killud ootavad lugejalt iseseisvat kokkupanemist. Friedenthal on asetanud oma narratiivi algrisoomi inimese loomise juurde. Sealt edasi liiguvad esed aina hukatuslikumas suunas. Jõutakse esimese inimese ehk Aadama patuni, mistõttu terve inimkond kaotab paradiisi ning alguse saab roiskumine. Kõige valjemalt usub sellesse Salomon, kelle elu eesmärk on kahandada tehtud patu mõõtu ja anda kõigile väärilistele tagasi inglite

keel. Seda üritust ei saada muidugi edu. Ajalugu ei saa kustutada – mis tehtud, see tehtud; mis mäda, see mäda. Nõnda kooruvad romaanis korraga lahti nii tänapäevased kui ka ajatud probleemid.

Kui Tartu-saaga esikromaan „Mesilased” (Varrak, 2012) ammutas jõudu fenomenoloogilisest väest, otsides keha ning vaimu dihhotoomia pingevälju, siis „Inglite keel” jõuab tagasi Jumala ning elu generatiivsuse mõjuväljadele. Mõnes mõttes on „Inglite keelt” lugejal kergem haarata, kuna „Mesilased” nõuab selget metafüüsilist arusaamist enese hingestatud osakestest. Selle vastukaaluks paistab „Inglite keel” varasemat romaani hoopis kritiseerivat: *kui sa vaatad sügavikku, siis vaatab sügavik sinusse vastu. Silmapiir imeb endasse, ei maksa süveneda kahtlastesse asjadesse.* (lk 174). Sarnaselt „Mesilaste” peategelase Laurentiusega võib endasse süüvimine osutuda hukatuslikuks. „Inglite keel” toetub eelnevaga võrreldes oluliselt suuremale väl-

„Inglite keelt” võiks pidada jumalikul teel lihtrahvani jõudnud lingvistiliseks puhastumiseks, mis näitab näpuga, kuidas hinnata mineviku algoritmilist kaalu.

jale, pärand-mälu-konstruksioonile või mõnes mõttes isegi geenivaramule. See mälu on olemas iga ühes, alates esimesest inimesest ja lõpetades Friedenthali lugejaga: *„Meie sees on surmahaigus. Me saame oma hinge vanematelt ja nemad on pärinud selle oma vanematelt ja nii edasi kuni Aadamani välja. Aga Aadama hing langes ja sai rikutud. Seega on igas lapses juba see surmahaigus, see kalduvus sees. Siit ei ole pääsemist.”* (lk 147).

„Inglite keelt” võiks pidada jumalikul teel lihtrahvani jõudnud lingvistiliseks puhastumiseks, mis näitab näpuga, kuidas hinnata mineviku algoritmilist kaalu. Friedenthal tutvustab meile kristlikku kontseptsiooni, milles Adam esimese inimesena kõneleb ühtaegu algupärast ja vormiliselt täiuslikku keelt. Ta viib meid tagasi algusesse, kus kehtestati täiuslikkuse reegel nii inimese kuju kui ka tema kasutuses oleva keelelise aparatuuri kohta. Olgugi et inglite keele ehk volapüki vormilisest spetsiifikast saab lugeja õige vähe aimu, iseloomustatakse seda kui sisutihedat, rikkumata ning deemonlikest häälikutest vaba keelt, *mis on meile patustele inimestele antud* (lk 180). Romaan paistabki tiirlevat teooria ümber, et läbi täiusliku vormi on võimalik saavutada ka täiuslik sisu. Friedenthali radikaalsemat (ühtlasi naiivset) lingvistilist hüpoteesi esindav Salomon õpetabki järele andmata: *„See ahel tuleb katkestada! Luua uus inimene, uus laps, kes enam ei kanna pattu. Puhtasse vormi puhas hing!”* (lk 147). Selline spirituaalne ja alkeemiline uuestisünni idee paistab aga loovat hoopis vastupidise efekti. Salomon võib küll olla jõudnud täiusliku vormi juurde, kuid jumalasõna järgi paigutab

ta inimlapse ikka Eedeni aiast väljapoole. Friedenthal ei püüa meid isegi veenda, et lingvistiline esteetika suudaks kustutada Aadama patu.

Kuigi see eksplitsiitselt ei väljendu, on kesksel kohal ka naise patt. Iseäranis jääb romaanis silma muustrina kasvav naiste hulluksminemine. Romaanis põletab Salomoni naine oma lapse ning protagonist Mirjam paistab elavat koos kuradi enesega. Selle põhjuseks on muidugi ei kellegi muu kui Salomoni raamat. Tõenäoliselt oli Eeva patt kaugegelt liiga suur, et sellele lunastust leida, sest romaanis keskenduvad kõik mehed ainult esimese mehe süüle. Teisalt ei saa aga kuidagi väita, nagu oleks Friedenthal misogüün. Pigem paistavad naised heitlevat hoopis samade deemonitega, kellega võitles „Mesilaste” peategelane Laurentius. Episood Mirjamiga annab sellest täpsemalt aimu. Sarnaselt Laurentiusega jääb naine mõtisklema enese isiku üle: *Sa oled justkui sa ise, lihast ja verest ja luudest kogum, sinna aga on võimalik sisse kallata vett nagu mingisugusesse vaasi. Ja see vaas tunneb kallamist, tajub vett enda sees loksuvat, ümbritseb lõikelille lühikest elu.* (lk 48). Mirjam mõeldab enese kui subjekti piiranguid sarnasuse alusel, tajudes inimese painet olla pidevalt mõjutatud oma kogemustest. Selle kõige illustreerimiseks meenutab ta vägistamiskatset, mis muutis tema ajakäsitlust ja kammitses ta keha ööpäeva rütmi. *Sellepärast ta nüüd ootaski alati hommikut, kui inimesed jälle tänavale tulevad, esimesed bussid hakkavad sõitma, lapsi viiakse laste-aeda ja emad lähevad tööle.* (lk 51). See on reaalsus, kus naise vabadus ning iseseisvus on päikeseloojangust päikesetõu-

Friedenthali tekstis on hulk deviise, mis on üksteisega konfliktis. Nendes eklektiliste häälte summas on kirjanikku ennast võrdlemisi võimatu tabada. See võiks ehk iseloomustada Friedenthali autentsust.

sunni alati halvatud. Meestele kuulub täispikk ööpäev, jumalik dogma, kus vabadus kestab 24 tundi. Naise mõõt oleneb taeva ning selle vägesid juhatava isa armust. Pole siis ime, et just ühel ööl, meelemürkidest mõjutatuna, võtab Mirjam selle ahistatuse ning kaob hoopis ära metsa, kus Joonas ta hiljem maniakaalsena leiab. Kogu selles sündmustejadas on midagi psühholoogiliselt keerukat, kuid samas nii argist, et seda mõistavad peale öiste kiskjate ilmselt kõik vähegi empaatilised inimesed. Friedenthal on tabanud naelapead, osutades teravalt

naissoo poole. Just naine astus paradiisis deemoniga ühte mesti ja küllap seetõttu võib öö ühes oma õigusjärgsete saadikutega naisi selle eest ka karistada. See, kas Mirjam saab lõpuks torupilli puhuva vanamehega kokku ja kas see otsus tuleneb trotsist või allaandmisest, jääb selgusetuks, kuid Friedenthali taktitundeline käsitlus naistest on igal juhul kiiduväärne. Ilmselt hoiab ta end teadlikult eemale

Eeva patu tavapärasest kontseptsioonist, pannes tule alla üksnes Aadama.

Kui Mirjam kaotab enese deemonite võrku, just nagu juhatus Laurentiusega, siis peategelase Joonase puhul on märgata teatud elufilosoofilist suunamuutust. Friedenthal viitab oma varasemale teosele, mis arvestades romaani raskust mõjub kuidagi irooniliselt müntvärskena ja isegi humoorikalt. „*Kas sa mesilasi kardad?*” – „*Mesilasi? Ei karda vist,*” *vas-tas Joonas.* (lk 133). Kui „Mesilaste” Laurentiust painas ülekonstrueeritud paigalseisu vari, mis pelgas elu kulgemist, siis Joonas suisa õhkab kineetika väge: *Mingil põhjusel annab igasugune tegevus inimesele kodu, ta hakkab seal sees elama ja ennast kindlalt tundma. Ainult ootamine, ühe koha peal tegevusetult istumine teeb võõraks.* (lk 134). Teatud mõttes mõistab Friedenthal Joonase kaudu hukka Laurentiuse vegetatiivse olemuse. Joonas on järk-järgult tõusnud peategelaseks, kes otsekui mälub end elu erutavatest asjadest läbi. Romaani viimases peatükis astub Joonas muretuna kolme tee risti keskmisele teele (mille eest teda korduvalt hoiatatakse), et jõuda teoses hargnenud mustrite tuumani: *Ta mäletas äkki väga selgelt, kuidas kunagi ammu olid nad Mirjamiga rääkinud Loll-Ivanist, kes läks kuldõunu tooma, vasaku ja parema käe teest, Baba-Jagaa onnist.* (lk 202). Inimene peab taas valima oma tee ja võib-olla isegi sööma keelatud vilja. Folkloori osa teoses on märgiline, kuid Joonas avastab enne lõppvaatust midagi palju olemuslikumat, kui seda on pelk slaavi või kristlike tekstide mõju „Inglite keele” sõnumile. *Joonas oli mitmel korral tähele pannud, et tegelikkuses puudub selline mõõdutunne nagu kirjanduses. Ainult kirjanduses peab arvestama sündmuste loogikaga, kokkusattumuste võimalikkusega, aga elu sellega ei arvestanud, seal ei olnud mingit sisemist loogikat ja head maitset, sündmused võisid täiesti juhuslikult, põhjuseta puntrasse koonduda, nii et need vägisi näisid tähenduslikud, tundus, et neis on sümboolset jõudu midagi öelda, väljendada mingite asjade põhiolemust, midagi, mis seisab tegelikuse all.* (lk 176). Tuleb nõustuda, et ükski tee ei jää käimata ebausust sündinud semantika tõttu. Imetabase algrisoomi poole pöördlemine võib olla kaunis mõte, kuid inglite keel on päriselu jaoks liiga lihtne. Elus ei saa ühtegi käänakut tagasi pöörata ega tehtut kustutada.

„Inglite keeles” on värvikat postuleerimist ning nende postulaatide tühistamist. Romaani saab iseloomustada polüfoonilise palana, mis teatud ebasümmeetrilisel moel harmoneerub „Mesilastega”, olles ühtaegu nii selle täideviija kui ka tühistaja. Friedenthali tekstis on hulk deviise, mis on üksteisega konfliktis. Nendes eklektiliste häälte summas on kirjanikku ennast võrdlemisi võimatu tabada. See võikski ehk iseloomustada Friedenthali autentsust. Ta osutab vaid

suundadele, milline jõud võib olla pragmatismil õigetes või valedes kätes. Ilmselt seetõttu ongi ta tõrges andma lugejale suletud narratiivi – elu pole selline. Seal on midagi ees, mida me mäletame, seal on midagi praegu, mida me filtreerime ja seal on midagi tulemas, mille nimel me töötame, teinekord ehk liigagi saalomonliku tõsidusega, püüdes avada „taevaväravaid” ja leida püha graali. Kõlama jääb sõnum, et *säilitusteaduse kõige olulisemaid ja kõige raskemaid küsimusi ongi tegelikult see, mida ja kuidas unustada*. (lk 188). Säilitusteaduste alla võiks lugeda lisaks arhiivmälule veel individuaalset mälu. Ehk tuleks meil kõigil aeg-ajalt sukelduda oma sisemisse Loll-Ivani ja lasta end kanda sinna, kuhu afekt juhatab – hedonismist pakatavate kuldõunte manu.

ÜHT TARKUST MA NÄGIN PÄIKESE ALL

Agne Pilvisto

Koguja raamat

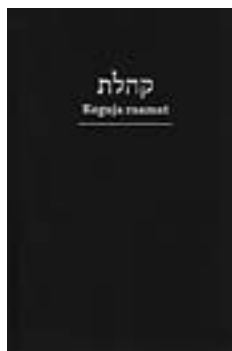
Tõlkinud Jaan Kaplinski ja Vello Salo

Verb, 2016

Vello Salo viimaste aastate panus piiblitõlkimisse on tähelepanuväärne: iseseisvalt eestindatud Markuse evangeeliu-mile (Älvsjö, 1970) ja „Laulude laulule” (Maarjamaa, 2006) on lisandunud Indrek Hirvega ümber pandud Joonas raamat (Sirp 21.11.2008), Taaveti laulud ehk psalmid (Loomingu Raamatukogu 2008, nr 40; Maarjamaa, 2009), Johannese ilmutus (Loomingu Raamatukogu 2010, nr 21) ja Matteuse evangeelium (Maarjamaa, 2015). Tänavu ilmus veel üks pärl, Koguja raamat, mille kaastõlkijaks on sedapuhku Jaan Kaplinski. Ja paistab, et praegune aeg on Koguja üleluge-miseks kuidagi eriliselt sobiv, ehkki sisult on ta ajatu. Tunne, mida ta tekitab, on ikka seesama – ühtaegu mõistatuslik ja kummaliselt tuttav. Veel hiljuti on Toomas Paul Koguja vaimus küsinud: *Meie elu möödub otsekui pilve vari ja hajub nagu udu, taga aetud päikesekiirtest ja viidud nende palavusest. Miks peaks üks nii efemeerne ja eblakas fenomen nagu pilv vaevama end küsimisega: kes ma olen? Miks ma heidan varju siin ja mitte mujal?*¹

Koguja on Vana Testamendi üks vastuolulisemaid tekste ja poleks oma sisu tõttu pruukinud juudi pühakirja pääse-dagi. Ühes Ülemlaulu ja Estri raamatuga kanoniseeriti see arvatavasti alles 1. saj lõpul m.a.j eeskätt seetõttu, et tradit-siooniliselt on Kogujat samastatud kuningas Saalomoniga. Koguja (hbr k *Qohelet* – naissoo tegijanimi verbist *qhl* ehk 'kokku koguma') pseudonüümi taga on aga tõenäoliselt hoo-pis mõni 3. saj e.m.a elanud anonüümne õpetlane, kes kuu-lus Jeruusalemma haritud ülemkihti ja võis selleks ajaks olla muu hulgas kokku puutunud hellenistliku filosoofiaga – viimase mõjudega seletatakse mõningaid Koguja epikuur-likke ja stoitsistlikke jooni, aga ka üldist resigneerunud eluhoiakut. 3. sajandisse e.m.a võib paigutada ka tekstis aimatavad poliitilised ja majandusolud, sh vihjed tugevale keskvalitsusele (8:2–5, 10:20) ning varanduse olemisele ja kogumisele (4:7–8, 5:10–17, 10:19). Pärast Aleksander Suure vallutusi, eeskätt Ptolemaios II Philadelphos valitse-mise ajal (282–246 e.m.a) oli majanduselu Palestiina aladel

kirev: edenes kaubavahetus ja põllumajan-dus, elanikkonna jõukamates kihtides tuli sageli ette finantsilisi õnnestumisi, aga

1 Toomas Paul. „Kuhu jääb rusikas?” – Maaleht 12.05.2016.

ka kataastroofe; ühiskonna arengut ei kammitsenud sõjad ega rahutused, mis pidanuksid vastasel korral kajastuma ka Koguja raamatus, eriti selle inimelu kaduvust kirjeldavates passustes. Peale selle reedab raamatu suhteliselt hilist päritolu aramea sugemetega piibliheebrea keel.²

Koguja tarkusest

Koguja õpetus oli arvatavasti suunatud jõudeaega veetvatele kõrgemat päritolu noormeestele – autoritektst lõpebki üleskutsega nautida nooruspõlve, millele järgneb kirjeldus vanaduspõlve viletsusest (11:9–12:7 ja kaks järelsõna 12:8–14, mis pärinevad hilisematelt toimetajatelt). Peamiselt eksistentsiaalse sisuga elutarkusi jagatakse Koguja raamatus üksikisikust lähtuvalt ja valdavalt vanasõnalisel vormis, mis teeb sellest žanriliselt Vana Testamendi tarkuskirjanduse esindaja – sinna alla kuuluvad veel Õpetussõnad ja Iiobi raamat³ ning apokrüüfidest Jeesus Siirak ja Saalomoni Tarkuseraamat. Tarkuskirjanduse traditsioon ulatub vanas

Lähis-Idas tegelikult juba piiblieelsetesse aegadesse, Mesopotaamia ja Egiptuse kultuuridesse, jagunedes optimistliku ja skeptilise hoiakuga põhisuundadeks.⁴ Algselt oli tarkuskirjanduse eesmärk elukorralduslike põhimõtete alalhoid ja edasiandmine. Kõige tähtsamaks peeti austust kehtiva korra vastu, kuna see võimaldas harmoonilist ja õnnelikkut elu – *Olemine on väike saar, mida ümbritseb mitteolemine, ähvardav kaos. Kord on võim, mis säilitab tasakaalu olemise ja kaose vahel*, on toonast tarkust kokkuvõtvalt iseloomustanud Christoph Levin.⁵ Ent Lähis-Ida kirjanduses ei puudunud ka konkureeriv mõttelaad, mis seadis vagaduse ja eluõnne seose kahtluse alla ning kõigutas üldkehtivaid arusaamu õiglasest maailmakorrast. Seejuures on märkimisväärne, et Koguja tõdemused ei kulmineeru optimismis ega skeptitsismis – julgeid samme tehakse küll mõlemas suunas, ent üleüldises loobumise vaimus pole see polaarsus lõpuks enam kuigi selgepiiriline. Õieti tuleks Koguja tarkust pidada paradoksaalseks, kuna üks tema peamisi sõnumeid on igasuguse tarkuse tagaajamise mõtetust: *Mind ootab seesama, mis sõgedat, milleks siis minu ülem tarkus? (2:15); ja tulemusetus, sest inimene ei jaks / aru saada kõigest, mis tehtud*

- 2 Taustaks tasub lugeda veel Kristiina Rossi tõlkekatket ja kommentaari heebrea luule valimikust „Uni Jeruusalemmas”. Tallinn: Hortus Litterarum, 1996, lk 342–344. Samuti Rudolf Smendi „Vana Testamendi tekkelugu”. tlk Kalle Kasemaa. Tartu: Greif, 1996, lk 235–237.
- 3 Iiobi raamatust on samuti ilmunud ilmunud uus, tekstikriitiline tõlge – vt Urmas Nõmmik, „Iiobi raamat”. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2013. Urmas Nõmmikut tänan ka mõnede nõuannete eest siinse artikli täiendamisel.
- 4 Vana-Idamaa tarkuskirjandusest ja teistest eksistentsiaalsete motiividega tekstidest on eesti keeles olemas Amar Annuse tõlgitud akkadikeelne „Poeem õiglasest kannatajast” (2011), sumeri „Šuruppaki nõuanded” (2005) ja arameakeelne „Ahiqari lugu ja tarkusesõnad” (2005, tlk koos Michael Heltzeriga); Peeter Espaki tõlgitud „Sumeri en-šamuh'i kiri jumal Enkile” (2008) ja „Sumeri Gilgameši surm” (2013); Sergei Stadnikovi tõlgitud „Ptahhotepi elutarkus” (2011) ja „Amenemhet I õpetus oma pojale Senusertile” (2014).
- 5 Christoph Levin. „Vana Testament”. Tlk Kadri Metsma, toim Urmas Nõmmik ja Amar Annus. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2013, lk 41.

päikese all; / nähku inimene vaeva ja otsigu – ta ei leia, mida otsib. (8:17).

Tarkuse kättesaamatusele osutades on Koguja küll erakordselt süsteemne, ent oletatavasti mitte läbinisti originaalne – analoogseid mõttekäike võib leida nii sumeri-, akkadi- kui ka varasemast heebreakeelsest kirjandusest. Üks levinumaid sumeri päritolu ütlusi on näiteks „Ka kõige pikem ei ulatu taevani, ka kõige laiem ei hõlma allilma”, väljendades inimliku piiratuse algsest füüsilist ja geograafilist, hiljem vaimset mastaapi.⁶ Meelevald tarkuse nii nagu kõige muu üle kuulub aga jumala(te)le. Ka Koguja kinnitab et *Jumal on taevas ja sina maa peal* (5:1) ja *Kõik olev on kaugel ja sügaval-sügaval; kes jõuaks selleni* (7:24). Ütluse parafras leidub veel ühes üsnagi kurioosses 7. sajandi e.m.a akkadi tekstis pealkirjaga „Pessimismi dialoog”, mille järeldused – inimtegevuse absurdus ja eesmärgitus – ja mõned muud motiivid on Koguja maailmavaatele üllatavalt lähedased.⁷ Kaunikõlalisi paralleele leidub juba „Gilgameši eeposes”: *Kes, mu sõber, on tõusnud taevani? / Ainult jumalad elavad igavesti päikese valguses, / inimese päevad on loetud, / mida ta iganes teeb, on tuul.*⁸; vrd Kg: *Sest kes teab, mis on hea inimesele tema elus, / tema tühja elu päevade sees, kus ta on nagu vari; / kes ütleks inimesele, mis tuleb pärast teda päikese all?* (6:12).

Kuid nagu öeldud, kõlab Kogujas ka optimistlikumaid noote – vastukäivate kirjakohtade tõttu on tema õpetust nimetatud isegi dialektiliseks,⁹ mis võiks seletada üksteisest äärmuslikult erinevaid põhisõnumeid, mida Kogujast läbi aegade välja on loetud. Näiteks Salo juhib vastse tõlke saatesõnas tähelepanu seitsmele katkendile, mille pigemini elujaatav moraal on jäänud raamatusse kuhjatud „maaliliste rusemägede” varjus tihtilugu märkamatuks (lk 49–51). Põhjalikem neist on: *Käi oma teed, söö rõõmuga oma leiba, joo veini kerge südamega, / sest Jumal on sinu tegemised heaks kiitnud. // Olgu su riided ikka valged; ärgu jäägu su pea võidmata. // Ela rõõmsalt naisega, keda armastad, / kõik oma tühja elu päevad, mis sulle on antud päikese all, / kõik need tühjad päevad, sest see on sinu osa elus ja vaevas, / mis sa näed päikese all.* (9:7–9). Need *memento mori* ja *carpe diem* vaimus elujuhised, mida on sageli seotud vana-kreeka mõjuga, kõlavad aga taas väga lähedasel ühele episoodile „Gilgamešis” (kus

6 Tsiteeritud vanasõna ja selles väljenduva mõtte levikust ja teisenemisest võib lähemalt lugeda – Nili Samet. „The Tallest Man Cannot Reach Heaven; the Broadest Man Cannot Cover Earth” – Reconsidering the Proverb and its Biblical Parallels”. – The Journal of Hebrew Scriptures 10/2010. Tekst saadaval: http://www.jhsonline.org/Articles/article_146.pdf.

7 „Pessimismi dialoogis” on ütlus formuleeritud küsimusena: *Kes on nõnda pikk, et tõusta taevasse? Kes on nõnda lai, et täita allilm?* Tekst saadaval: <http://www.gatewaystobabylon.com/myths/texts/classic/dialoguepessimism.htm>. Sarnasust Kogujaga peegeldab veel järgmine kirjakoht: *Naine on kui püüinis, kraav, auk maa sees, / Naine on kui terav rauast pistoda, mis lõikab mehel kõri läbi!*; vrd Kg: *Ja leidsin, mis on kibedam surmast – naine; / tema süda on püüinisepaal ja võrgud; tema käed on köidikud.* (7:26).

8 „Gilgameši eepos”. Akkadi keelest tõlkinud ja seletused kirjutanud Amar Annus. – Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus, 2010, lk 85.

9 Robert Norman Whybray. „Ecclesiastes”. Sheffield: Sheffield Academic Press, 1989, p. 16.

kõrtsiemand soovitab Gilgamešil igavese elu taotlemisest loobuda): *Kõrtsiemand temale, Gilgamešile, kõneles: / „Elu, mida otsid, sina ei leia: / kui jumalad löid inimkonna, / surma nad seadsid inimkonnale, / elu nad eneste kätte võtsid. / Sinul, Gilgameš, täis olgu kõht, / päeval ja öösel ole õnnelik! / Iga päev korralda rõõmupidu, / päeval ja öösel pidutse ja tantsi! / Olgu puhtad su rõivad, / sinu pea pestud, saagu sa kümmelda vees! / Vaata seda väikest, kes hoiab kinni su käest! / Su naine aina lõbutsegu sinu süles! / Selline on [inimkonna saatus]!”*¹⁰

Võib niisiis aimata, et Koguja ellusuhtumisel on ajas ja ruumis kaugeleulatuvad juured, ehkki otseseid kirjanduslikke laene, mille tuvastamisega tegeleb piibliteadus, võib olla raske tabada. Märksa selgemini tulevad viited esile Vana Testamendi siseselt, ohtrasti leidub Koguja raamatute sarnasusi näiteks Õpetussõnadega – nende tsiteerimisega ei tahaks aga lugejat koormata, paralleelid leiab huvi korral kerge vaevaga üles. Tuleks aga rõhutada, et just õpetussõnad ehk ütlused või vanasõnad moodustavad tarkuskirjanduse tuuma, ja mis samuti huvipakkuv – piiblitõlkimise kaudu on nad aegamööda eesti paröömikasse rännanud. Teadaolevalt on vanasõna üks rahvusvahelisemaid mõttevorme, mis tänu lakoonilisusele levib raskusteta üle keele- ja kultuuriipiiride, pakkudes semiootilises plaanis kõige puhtakujulisemat intertekstuaalsuse kogemust – sõnad liiguvad kontekstist konteksti, säilitades sisulise ja vormilise terviklikkuse, luues samas lõputult uusi tähendusi. Koguja raamat, mis on Vana Testamendi üks õhemaid kompositsioone, avaldab muljet juba seetõttu, et on väiksest mahust hoolimata tähtsuselt neljas vanasõnade allikas eestikeelses piiblis. Levinumad Koguja päritolu ütlused on näiteks „Igal asjal oma aeg” (vrd Kg 3:1 ja 3:17); „Kahekesi on soojem magada” (vrd Kg 4:11); „Töötegija uni on magus” ja „Rikas ei saa rahuga magada” (vrd Kg 5:11); „Kuidas tulnud nii läinud” (vrd Kg 5:15); „Parem targa laitus kui lolli kiitus” (vrd Kg 7:5); „Kala ei tea, mil ta püütakse; lind ei tea, mil ta lastakse; inimene ei tea, mil ta sureb” (vrd Kg 9:12).¹¹

Igapäevases kasutuses ei pruugi vanasõnade seos algkontekstiga alati ilmneda, seevastu paar Kogujast liikvele läinud fraseologismi – „Ei ole midagi uut siin päikese all” ja „Tühi töö ja vaimu närimine” – sisaldavad üsnagi äratuntavat kogujalikku kontsentraati (isegi kui sellest ei olda teadlik). Nende kindel positsioon eesti retoorilises varamus paistab välja üldkasutatavusest: näiteks Google annab esimese fraasi vastuseks ~ 350 000, 'tühi töö' ~ 600 000 ja 'vaimu närimine' ~ 14 000 tulemust. Laialdase leviku põhjal võib isegi oletada, et nende ütluste omaksvõtmiseks

10 „Gilgameši eepos”, lk 160–161.

11 Arvo Krikmann. Peatükk 3: Sissevaateid folkloori lühivormidesse. 2. Saadaval võrguteavikuna: <http://www.folklore.ee/~kriku/ALLIK/allik3.htm>.

on siinmail olnud mingit laadi eelsoodumus; kuigi algimpulss pärineb piiblist, on folklooril teatavasti *tänu ta suulisele käibele võimsad enesekaitsevahendid ning ta ei võta vastu midagi sellist, mille vastuvõtuks puuduvad eeldused*.¹² Selle teadmise taustal tundub tähendusrikas, et põhipostulaadid, mis eesti vanasõnade massiivist välja kooruvad, solidaarseeruvad Kogujaga pea üksüheselt. Esimesed kolm on Krikmann sõnastanud järgmiselt:

1. *Maailm on vaenulik ja elus on halba kaugelt rohkem kui head.*
2. *Inimene (eriti üksikisik) on selle kurjuse vastu jõuetu.*
3. *Töö ja vaev on paratamatu*.¹³

Koguja tõlkest

Võrreldes praeguse ametliku eestikeelse piibliväljaandega (Eesti Piibliselts, 1997; edaspidi P1997) on uus Koguja raamat ladusamini loetav – silutud on konarused, aga ka mõned teravamad ütlemised. Muutust on tunda juba esimese peatüki alguses, Koguja tunnuslauses *Tühi mis tühi, ütleb Koguja, tühi mis tühi, tühi kõik* (1:2), mis P1997 kõlab: „*Tühisuste tühisus*“, ütleb Koguja, „*tühisuste tühisus, kõik on tühine!*“. Ka tervikut üle lugedes paistab silma, et **1)** teksti tundelaad on ühtlustunud, kriitilisi hoiakuid väljendav sõnavara tasandunud – ‘tühisest’ on saanud ‘tühi’, ‘albist’ ‘rumal’ (2:14, 4:13 jne), ‘vihkamisest’ ‘sain vihaseks’ (2:17), ‘himu rahuldamisest’ ‘meele uitamine’ (6:9), ‘vaimunärimisest’ ‘tuule tagaajamine’ (1:17, 2:17) jne; **2)** vähenenud on hüüumärkide osakaal (mida oli mõõdutundetult palju 1968. aasta tõlkes ja millest paljud on nähtavasti kandunud ka P1997 toimetatud väljaandes) – vt 2:19, 4:4, 4:10, 5:6, 6:9, 11:10 jne; **3)** ennistatud on üht-teist Thor Helle versiooni (1739) sõnavarast, nt ‘meel’ ja selle derivaadid ‘meelevald’ (8:8), ‘meelerahu’ (4:6; vrd ‘vaikse melega’ Thor Hellel); lisatud on uusigi konstruktsioone – ‘ei jää meelde’ (1:11 – vrd P1997 ‘ei ole mälestust’) ja ‘ei püsi meeles’ (5:19 – vrd P1997 ‘ei mõtle nii palju’). Kokkuvõttes on tekst nii sisult kui ka vormilt varasemast koherentsem, tasakaalukam ja vastab Kaplinski saatesõnas esitatud tõlkepõhimõtetele, milleks on loomulikkus, stiiliühtsus, poeetilise vormi hoidmine ja lugupidamine traditsiooni vastu. Samas tundub kõiki tõlkeid paralleelselt vaadeldes, et eelmise versiooni kohati kohmakas ja lapsemeelses sõnastuses on voorusi, mis tagasivaates isegi reljeefsemalt ilmsiks tulevad (võib-olla muidugi eeldusel, et selle tekstiga on juba kodunetud).

12 Samas. Ptk 3.1.2

13 Muidugi tulevad mängu erinevused sotsiaalsete tegurite vallas, mis vastavate hoiakute tekkele on kaasa aidanud. Erinevalt Kogujast on eesti vanasõnad läbi-lõhki ka üsna julmade sotsiaalsete ja majanduslike olude peegeldus. Pealegi on nad valdavalt varata ja võimuta inimeste tõekspidamiste peegeldus. – Krikmann. Ptk 6.3: Sissevaateid folkloori lühivormidesse. 1. Saadaval: <http://www.folklore.ee/~kriku/LEX/LOENG6.HTM>.

Paar kohta olidki esialgu mõnevõrra harjumatud: näiteks värrsides 1:4 ja 1:10 on kasutatud vanemat rahvakeelset väljendit 'ilmaaeg' (mitm 'ilmaajad'), mis tähenduselt vastab sõnale 'ajastu' (vt saatesõna lk 43) ning mida enne on tõlgitud 'igavikuks' (P1997 1:4) ja 'muistseteks aegadeks' (P1997 1:10). Teisest küljest on 'ilmaajal' oma kõlaline võlu ning mõtlemapanev, kuid ilmselt tahtmatu seos märksa levinuma sõnaga 'ilmaaegu' (vrd 'ilmaasjata, tuulde, kasu- tult, tühja, tühjalt'). Oluline muudatus on ka 'vaimu närimise' asendamine 'tuule tagaajamisega', seejuures tõkelises plaanis ei ole kumbki väljend ebatäpne – heebreakeelne sõna 'ruah', mis selles väljendis sisaldub, võib tähendada nii hinge, tuult kui vaimu.¹⁴ Sellest ka erinevad tõlkevariandid – juba Masingu tõlkes kasutatakse tegelikult sama tüüpi tuletisi, nt 'aur ja tuulepüüdmine' (1:14, 2:11) ja 'tuule taotamine' (1:17, 4:16). (Tühja) tuule tagaajamine on eesti fraseoloogiasse¹⁵ juurdunud niisamuti kui vaimu närimine, mõjudes orgaaniliselt juba alliteratsiooni tõttu: tühi töö ja tuule tagaajamine.

Tänuväärne on heebreakeelse originaali ja varasemate eestikeelsete variantide kaasamine uude väljaandesse, ehkki Thor Helle ja Masingu tõlgete faksiimiled võinuksid olla suuremad ja parema kvaliteediga. Nelja tõlget kõrvuti lugedes pakuvad ilmselt kõige rohkem elamusi meeleseisundite kirjeldused 'vaevanägemisel', mida tehakse nt *sure melepahhandussega, ja melehaigussega, ja sure vihha* (5:16, Thor Helle tõlkes); *suure meelehärmiga, ja meelehäigusega ja suure vihha* (Masingu tõlkes); *tundes palju tusk*, *haigust ja meelepaha* (P1997); *olles suures mures, hädas ja hingedaevas* (Kaplinski ja Salo tõlkes).

14 Sarnased on ka kreekaakeelne 'pneuma' ja ladinakeelne 'spiritus' ja isegi eesti keelne 'hing' (vrd hingus, hingama). Vt Jaan Kaplinski. „Millal hingus hingab ja hingusele läheb?” – Keel ja kirjandus 4/2015, lk 271–273.

15 Näiteid vaimu närimise ja tuule tagaajamise kohta leiab „Eesti fraseoloogismide elektroonilisest sõnastikust”. <http://www.folklore.ee/justkui/sonastik>.

16 Krikmann toob välja, et esimene neist – *elus koer on parem kui surnud lõvi* – on Lähis-Ida folkloorides väga üldlevinud, selle tagamaid aga ei ava. Ptk 3.1.1: <http://www.folklore.ee/~kriku/ALLIK/allik3.htm>. Viimase – *Viska oma leib vette; hulga aja pärast leiad ta jälle*. – päritolu on uurinud Uku Masing. Vt „Piiblitekstide paralleele Lähis-Ida folklooris”. – Uku Masing ja Piibel. Koost Kalle Kasemaa, eessõna Urmas Nõmmik. Tartu: Ilmamaa, 2005, lk 454–462.

Nagu öeldud, on uus tõlge sujuv ja mingeid märkimisväärseid arusaamatusi ei esine. Lugejal võib ehk siiski tekida küsimus, mis täpsemalt peitub ütluste taga nagu *elus koer on parem kui surnud lõvi* (9:4), *Kui madu salvab enne maosõnade lausumist, / pole lausujal sõnadest miskit kasu*. (10:11) ja *Viska oma leib vette; hulga aja pärast leiad ta jälle*. (11:1)¹⁶

Mida võiks pakkuda Koguja uus tõlge eesti lugejale? Võib-olla äratundmis- ja taaskohtumisrõõmu. Kindlasti kinnitust sellele, et piiblitekste neljandat korda (või viiendat, kui arvestada 2015. aasta varianti Jehoova tunnistajatelt) ümber tõlkides on võimalik saavutada tulemus, mis mõjub ühtaegu moodsalt ja arhailiselt, eksootiliselt ja koduselt. Koostoime, mis tekib mitmekihilisest parallelismist (see

iseloomustab peale vanaheebrea poeesia ka eesti rahvaluulet), rütmilisest proosast, rahvusvahelistest vanasõnadest ja kohalikest fraseologismidest, kaotab ära barjäärid vana teksti vastuvõtmisel. Ja veel – see võib kõlada ketserlikult, aga Kogujat ei tarvitse minu meelest alati võtta nii surmtõsiselt.¹⁷ Raamatu süsteemset *puuslike lammutamist* (Salo saatesõnast, lk 49) ja konventsionaalsete tõdede õõnestamist saadab sageli ka mingi iselaadne, leevendav huumor. Eesti kirjandusest võiks Kogujat võrrelda näiteks Tammsaarega – mõlemad on ühtaegu targad ja tarkuse mahasalgaajad; teravmeelsed, läbinägelikud ja halastamatult skeptilised. Mõlemaid on püütud lugematuid kordi ära defioneerida, nende mõju jääb aga igas ajas mõneti seletamatuks.

17 Selline mulje tekib mõnikord, kui lugeda sekundaarkirjandust. Ka Levin ütleb Koguja kohta natuke manitsevalt, et *need mõtisklused ei ole kohased ei turuplatsil ega kantslis*. „Vana Testament”, lk 147.

AUTORID

Kaia Beilmann (28):

„Ei suuda ühes kohas liiga pikalt paigal püsida, aeg-ajalt vajan vaheldust, et takistada mõtete sumbumist. Hetkel elan Peterburis. Inspireerun inimestest, üllatavatest hetkedest, detailidest ja headest raamatutest. Kirjutamine on kohati mäng ja kohati vajadus.”

Taavi Hallimäe (27)

on TLÜ humanitaarteaduste instituudi magistrant ja alates novembrist uue kultuuri-teooria- ja filosoofiatekstide lugemisele suunatud *podcast*’i Gay Science üks algatajatest.

Anna Kaare (30):

„Kakskeelne peaaegu-mustlasnaine. Igapäevaselt tõstan raamatuid riulitesse ja kamandan järeltulijaid. Kirjutamine on dialoog iseendaga ja lõputu maailmaparanduskatse. Kui seejuures ka kedagi kõnetan, olen õnnelik.”

Kärt Einasto (27)

on illustraator ja graafiline disainer, kelle töödel saab kõige paremini silma peal hoida Instagramis: @k2rte.

Tibor Noé Kiss (40)

on ungari kirjanik. „Miks sa ometi ei maga” („Aludnod kellene”, 2014 Magvető) on tema teine romaan, mis ilmudes pälvis kohe suurt tähelepanu. Romaanis kirjeldab Kiss Ida-Euroopa perifeersete kogukondade probleemiat, andes teemale oma isikupäraselt lakoonilise keelekasutusega vormiliselt uue hingamise.

Anete Kruusmägi (31):

„Uudishimulik maailmarändur, kes kogub häid ideid ja paneb neid jõudumööda kirja. Praegu lõpetab kahepeale kirjutatud romaani villa Sarkia residentuuris Soomes.”

Siim Lill (29):

„Professor Lill kirjutab praegu monograafiat, mille tööpealkirjaks on „Ajalugu”.”

Margit Lõhmus (31):

„Kunstnik. Elan ja ei tööta Berliinis. Juba mitmendat kuud ärkan iga päev ja tunnen rõõmu, et ei pea tööle minema. Vahel tahaks rõõmust pikali kukkuda, aga tõusen püsti, sest pikali juba olen ja edasi lihtsalt olen ja olen. Muidugi ma tean, et see ilus päev ei kesta igavesti ja ühel päeval peab jälle minema. Praegu olen õnnelik.”

Erki Lind (31):

„Kõik, mis ma kirjutun, on sulatösi.”

Jaume Coll Mariné (27)

on katalaani luuletaja ja muusik. Ta on avaldanud kaks luulekogu: „Nii palju selget vett naabri silmis” („Quanta aigua clara als ulls de la veïna”, 2014) ja „Kollane kass” („La gata groga”, 2015). Ta kirjutab ka kirjanduskriitikat ja artikleid katalaani 17. ja 20. sajandi luulest. Mariné mängib populaarses katalaani rokkbändis Obeses basskitarri ja kontrabassi.

Maarja Helena Meriste (24)

on ülikoolipaberite järgi otsustades eesti filoloog, varem kirjutanud pigem teatrikriitikat, töötanud eesti keele, inglise keele ja muusikaajaloo õpetajana. Praegu uurib mitteakadeemiliselt maailma Lõuna- ja Kagu-Aasias.

Berit Puidet (28):

„Sattusin pooljuhuslikult elama Ungarisse ja poolkogemata õppima ilukirjandustõlget. Nüüd tegelen tõlkimisega juba päris meelega, hea meelega.”

Agne Pilvisto (25):

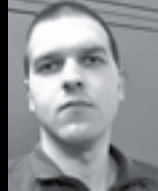
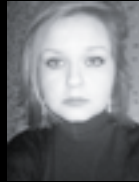
„Küllap on meis kõigis natuke Kogujat.”

Joosep Susi (27)

lõpetas kevadel magistriõppe eesti kirjanduse erialal ja on nüüd pedagoog.

Enn Saar (27)

on rajal.

Toni Tombak (24):

„Pärast ülikooli lõpetamist ja kõiki neid raudkindlaid akadeemilisi harjutusi raiskan ikka veel põikpäiselt oma aega, et kirjutada arusaamatutel teemadel, toetudes olematutele teadmistele.”

Epp Salulaid (25)

õpib EKA-s vabade kunstide teaduskonnas installatsiooni ja skulptuuri. Töötab televisioonis kunstnikuna ning peab olme filosoofilist pildiblogi. Selle kõige kõrvalt üritab Epp välja mõelda, kuidas päästa kõik maailma kassid.

Tõnis Tootsen (28)

on Möttelõkke (motteloke.xyz) süütaja ja valvur. Loomeleekidest leiab maavillast muusikat, juttu, seisvaid liikuvaid pilte ja muudki. Kaegi perrä!

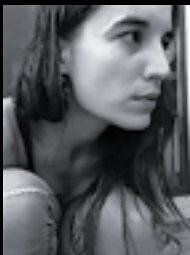
Andres Aviauk

Kelly Turk (23):

„Kabetaja.”

Foto: Teri Varhol

Blanca Llum Vidal (30)

on õppinud sotsiaaltööd ja katalaani filoloogiat nii Barcelona ülikoolis kui ka tänaval. Temalt on ilmunud kuus luulekogu, samuti on ta tegelenud tõlkimise ja toimetamisega, pidanud loenguid kirjandusest, töötanud puuetega inimestega. Kõige selle keskel ja sees asuvad kirjutamine ja lugemine. Koos ja eraldi. Kokku sulandumata. Teineteist kuulates.

Mariliin Vassenin (36)

on luuletaja, tõlkija ja kriitik. Sel aastal on ta Euroopas ringi rännanud ja teinud huvitavaid luuleavastusi, mida püüab tõlkimise teel jõudumööda ka teistega jagada.

Kristina Viin (31)

on kunstnik ja luuletaja. Õpib Tartu ülikoolis usuteadust ning Ida-Aasia kultuure ja keeli.

Ann Viisileht (25):

„Koletise valdaja.”

RAAMATU- SOOVITUSED

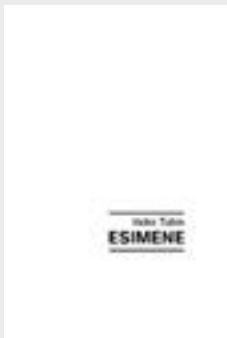
Elizabeth Gilbert „Suur võluvägi”. Tõlkinud Karin Suursalu. Varrak, 2016

„Suur võluvägi” on korraga ood loovusele ja eneseabiõpik kannatavale kunstnikule. Gilbert on töökas kirjanik, keda tabas korra elus ka *jack-pot*, kui tema teosest „Söö, palveta, armasta” sai ülemaailmne menuk. „Suures võluväes” analüüsib Gilbert, mis sunnib inimest üldse loominguga tegelema ja kuidas end ikkagi kokku võtta, et loomingule väärilisel määral pühenduda. Fakt on see, et tingimused pole kunagi ideaalsed, kaugel sellest. Loomeinimesed ei saa loota motiveeriva tasu peale, millest ära elada. Ja mis veel hirmsam – loota ei saa ka selle peale, et suur ja vaevarikas töö vilja kannab. Millele siis ikkagi toetuda, et endasse ja oma loomingusse edasi uskuda? Vastus on suures võluväes. Kõlab kahtlaselt? Ära muretse, tegelikult ei ole. Gilberti sõnum on soe ja jõuline. Ühtlasi aitab see raamat lõpetada kunsti nimel kannatamise fetišeerimist.

Chuck Palahniuk „Diary”. Doubleday Publishing, 2003

Palahniuk on nüüdseks avaldanud üle 20 raamatu, kuid 2003. aastal ilmunud romaan „Diary” on üks tema tippteoseid, mille peale ma ikka ja jälle mõtlen. Kui Gilberti „Suur võluvägi” näitab, et kunsti nimel piinlemises pole iseenesest midagi õilsat ega ammugi mitte kohustuslikku, siis „Diary” on painav lähivaade sellesse, kuidas andest ja kutsu-musest võib saada kunstnikule vangla, kui mitte lausa talumatu koorem. „Diary” tähistas koos sellele eelnenud romaaniga „Lullaby” suunamuutust Palahniuki karjääris – transgressiivsest X-põlvkonna kultusautorist sai õuduskirjanik. Toona põhjendas ta uut suunda sellega, et pärast 9/11 tragöödiat muutusid lugejad ja kirjastajad päevapealt ülitundlikuks ja ettevaatlikuks igasuguse transgressiooni suhtes. Sellepärast oli tal vaja hakata leidma metafoore, mis aitaksid lugejaid võluda ja hämarusse meelitada. „Diary” on tõepoolest väga võluv ja hämar metafoor kunsti funktsioonile ja kunstniku rollile ühiskonnas ja kultuuris.

Veiko Tubin „Esimene”. Valge Leht, 2016

Veiko Tubin on atmosfäärimeister. Ta on selline autor, kelle sõnad teevad purju. Loed ja tekib tunne, nagu astuksid mett täis ussiauku, mis teleporteerib sind kadunud aegadesse, ammu lagunenud ruumidesse ja unustatud kehasse, mis kunagi pulbitsesid elust. Nuttev lootus ja naerev igatsus kukerpallitavad mööda Kalamaja tänavaid. Sirelilõhn sirutab kombitsad külma ja pimedada kosmoseni välja ja kõditab seda kõhu alt. Iga tekst on uus võimalus armuda ellu või nutta end puruks. Või mõlemat.

Jim Ashilevi

VÄRSKE RÕHU TOIMETUS

Peatoimetaja: Carolina Pihelgas

Tegevtoimetaja: Tõnis Vilu

Kriitikatoimetaja: Tõnis Parksepp

Keeletoimetaja: Egle Heinsar

Kujundaja: Maris Kaskmann

KAASTÖÖD

Luule ja tõlked: carolina.pihelgas@va.ee

Proosa: tonis.vilu@va.ee

Arvustused, esseed: hannelinda.korp@va.ee

Pildid ja fotod: vr@va.ee

Illustratsioonid: Kärt Einasto

Fotod Epp Salulaid

Fotod lk 36–45 Kelly Turk

Tel 5349 6146

vr@va.ee

www.va.ee

KOLLEGIUM

Eda Ahi, Lauri Eesmaa, Kristjan Haljak, Maarja Kangro, Helena Läks,

Johanna Ross, Marek Tamm, Berk Vaher, Mart Velsker

VÄLJAANDJA

SA Kultuurileht

Voorimehe 9

10146 Tallinn

TELLIMINE

www.tellimine.ee

Tel 617 7717

Trükk: AS Pakett

Värske Rõhk nr 48 (4/2016)

ISSN 1736-2954 (trükis)

ISSN 2228-1363 (epub)

SISUKORD

1	Anna Kaare
9	Tibor Noé Kiss
15	Kristina Viin
22	Päevik: Maarja Lõhmus
32	Siim Lill
36	Kelly Turk
46	Tõnis Tootsen
63	Kaia Beilmann
68	Intervjuu Manfred Duboviga
80	Anete Kruusmägi
85	Erki Lind
91	Toni Tombak
95	Blanca Llum Vidal
101	Jaume Coll Mariné
105	Intervjuu Jaume Coll Marinéga
117	Ann Viisileht Lauri Kaldojast
123	Maarja Helena Meriste Jim Ashilevist
127	Taavi Hallimäe Thomas Salumetsast
130	Enn Saar Meelis Friedenthalist
135	Agne Pilvisto Koguja raamatust
142	Autorid
144	Raamatusoovitused

Hind 2.60 eurot

9 771736 295428 04